

Jaroslav Žák

**Cesta do hlubin
študákovy duše**

ELMER

ELEGICKÝ ÚVOD,

V NĚMŽ SE DOJATÝ AUTOR LOUČÍ SE ŠTUDÁCKÝM LIDEM

Badatelův život je naplněn věčným hledáním. A čím více věcí prozkoumá, tím větší hoře ho zachvátí, uvědomí-li si, co všechno ještě neprobádal.

Školní lid, jak známo, je jen nepatrnou částí ohromného celku pospolitě žijících tvorů, zvaných souhrnně lidstvo. Autor se domnívá, že o člověku školním řekl vše, co se o něm říci dalo a zbytek hodlá dopovědět v této knížečce. Má totiž před sebou ještě slušný kus práce, neboť i jiné odrůdy lidského živočicha lákají a vábí badatele. A je věru velmi mnoho druhů, polodruhů, a jemných odstínů například mezi takovým vrchním ministerským radou a lovcem kajčího prachu.

Až se zhostí tohoto úkolu, napíše autor pravděpodobně studii závěrečnou, nazvanou Člověk vůbec, ale to ještě nějaký čas potrvá. Přírodopis študáctva bylo téma krásné a povznášející. Není mou vinou, že knížka šla na dračku. S nemalými obavami jsem sledoval povážlivý zjev, jak ono neblahé dílko začíná dostihovat popularitou i slavné dívčí romány. Měl jsem původně v úmyslu obsáhnout život školního člověka v jakési trilogii, ale byl jsem čtenáři úkladně zaskočen. Snadno by totiž mohlo vzniknout podezření, že další svazečky jsou vyráběny z důvodů zjištěných.

Proto jsem zhustil ostatní své poznatky a zkušenosti do jediného, druhého, závěrečného a definitivně posledního dílu.

Netřeba se tedy strachovati. Študáci po deseti a ještě po dvaceti letech, Študáci dědečky a babičkami, Sága lidu študáckého, Vnukové kantorů, Do čtvrtého pokolení študáků, Študáci v ruském zajetí a podobná díla již nevyjdou. Čtenáře, který prahne po studentské literatuře a je ochoten konzumovati ji na kilogramy, upozorňuje autor vlídně na bohatou žeň písemnictví se studentskými náměty, jež má u nás dobrou tradici a které se zejména po vyjití Študáků a kantorů přímo rojí.

Jsou to především sbírky oněch půvabných anekdot, v nichž se vždy znovu dočtete, jak vyvolaný a nepřipravený žáček tvrdil, že Ladislav Pohrobek se narodil po smrti svých rodičů, že Svatopluk Čech stanul na Řípu a zvolal u vytržení: "Stůj, noho posvátná!", nebo, že matkou Karla IV. byla Eliška Krásnohorská. Dále jsou to známé strhující romány o zpustlých orgiích na středních školách a posléze věčně krásné příběhy mladých srdcí o sextánkách milujících statné profesory a naopak, o profesorech starších i mladších, kteří vzplanuli láskou k sličné žákyni. Ani ctihodní páni ředitelé nejsou ušetřeni tohoto planutí. Chybí dosud román o zamilovaném zemském školním inspektoru, ale i to se zajisté časem poddá.

Není sice nikomu známo, proč jsou to romány studentské, neboť láskou může vzplanout například i ztepilý domovník k dcerušce pana domácího, ale vešlo už u nás v obyčej, že podle povolání zamilovaného mladého muže určuje se druh díla. Zahoří-li láskou mladý sportovec, vzniká román sportovní, zamilovaný důstojník tvoří vojenský film čili armádní dvojčata a analogicky i zamilovaný student postačí k vytvoření studentského románu.

Maje na paměti toto jednoduché, ale účinné rozlišování, přiznává se zahanbený autor, že dosud vlastně žádnou studentskou literaturu nevytvořil, nýbrž jen jakési dost nechutné hříčky knižní i scénické, bez děje, dramatického spádu, vznešených problémů a příběhů mladých srdcí.

Existuje sice jakýsi film s názvem Škola základ života, na němž dotýčný spolupracoval a v němž tu a tam hárá vřelý cit v mladých srdcích studující mládeže, ale za to autor na mou duši nemůže, neboť v tuhém mači, který se rozpoutal o to, má-li se poprvé v dějinách českého filmu natočit film kolektivní, či má-li láska hárat v srdcích až do happy endu, podlehl zoufale bojující spisovatel a jeho věrný druh režisér Frič skóre 10:2 proti filmovým veličinám, ač jsou oba dva dobří fighteři a všestranní sportovci. Tak či onak, bude zajisté nejlépe, odejde-li včas do ústraní, aspoň pokud se týče studentských námětů. Hrozí totiž nebezpečí, že na téma Škola, základ života vznikne ještě opera, symfonická báseň a cyklus obrazů na způsob slovanské epopeje.

Maje tedy na mysli jen a jen osobní blaho čtenářovo, předkládá mu autor na rozloučenou několik stručných, ale obvykle šťavnatých kapitol a končí tímto útlým svazčkem svůj průzkum pestrého života študáků a jejich odvěkých nepřátel, kantorů.

INTERMEZZO PRVÉ,

V NĚMŽ BUDE NASTÍNĚN POSTUP VÝZKUMNÝCH PRACÍ V PRVÉ ČÁSTI NAŠÍ MONOGRAFIE

Jak titul knihy nasvědčuje, ponoří se badatel do tajemných hlubin študácké duše a ovšem i do podivuhodné, matně fosforeskující vychovatelovy duše, kteréžto duše se navzájem prolínají, promítají a nerozlučně snoubí jedna s druhou. Občas se ovšem zase vynoří, svlékne skafandr a postaviv se na koturn nebo aspoň na stupínek, prosloví menší kázání problematické ceny. Jak to nakonec dopadne, o tom si učiní houževnatý čtenář vlastní úsudek. Už podezřelá skutečnost, že autor píše vlastně již druhý úvod po vzoru důkladných učenců německých, je s to odraditi i otrlého recenzenta vědeckých knih.

Nuže, přistupme raději neprodleně k průzkumu študáckovy duše. Duše člověka je prý nejvíce utvářena četbou. A proto bude důležité, abychom nejprve zjistili, co dnešní studující mládež čte, respektive co nečte.

Nahlédnuvše takto do dnešní študáckovy duše, budeme na tomto základě pokračovati v kutacích pracích, až se nám podaří sfárati do tajuplných hlubin nitra člověka školního.

Kapitola 1

ŠTUDÁK OBĚTÍ VÁŠNĚ

Jak zjistíme spolehlivě a objektivně, co dnešní mládež čte? Je toliko jediná neselhávající metoda, ale než ji odhalíme čtenářstvu, zmíníme se o obvyklém postupu badatelů, jenž vede k závěrům poněkud zmateným.

Chce-li se totiž nějaká instituce, korporace nebo zvědavý jedinec dovědět něco intimnějšího o dnešní studující mládeži, učiní tak pomocí dotazníků. Tuto metodu študáci přímo zbožňují. Nejenže se tím výtečně zabije hodina, ale vzniká také velkolepá psina čili kanada, na Moravě zvaná též přča, jinak celostátním zvučným slovem sranda.

Kantor rozdává třídně dotazníky, a aby odpovědi byly pokud možno upřímné a nenucené, nemusí se nikdo na elaborát podepsat. Ovoce takové ankety je přepestré a skýtá rovněž pěkný pohled do duše študákovy, byť ne zrovna takový, jaký by si kantor přál. Jedna část žactva totiž, složená ze šplhounů, dítek ustrašených a podobných žvlů, nezbaví se podezření, že kantor přece jen podle písma zjistí, kdo onen dotazník vyplňoval. Odpovídají tudíž tak, aby pátrající psycholog byl pokud možno potěšen.

Ostatní žáci, většinou takzvaní sígři čili pacholci, vymýšlejí si pracně odpovědi, jimiž by pedagoga uvedli v zuřivost.

První otázka například zní: "Čím byste chtěl býti?" Šplhoun odpoví: "*Panem profesorem, ministrem školství, národním buditelem, doktorem filozofie, spisovatelem učebnic apod.*"

Naproti tomu mladík kanadského založení napíše: "Chtěl bych být jednonohým pirátem, virtuosem na lesní roh, svůdcem nepochopených žen, hajným ve Stromovce, leopardím mužem, admirálem vltavského loďstva, zápasníkem v masce, dámou s kaméliemi, milou sedmi loupežníků, obchodníkem s otroky atd."

Někteří podnikaví pánové chtěli tímto způsobem blíže prostudovat erotický kvas v duši mladého muže a mladé dívky dvacátého století. Bohužel, nemáme po ruce materiál, ale můžeme aspoň čtenáře ujistit, že touto metodou se přišlo na stopu divokým orgiím, jichž pařeníštěm jsou naše střední školy. Kanaďané pustili svobodně svou bohatou fantazii z otěží a tak výsledek ankety byl otřásajícím dokumentem pro nějaké Sittengeschichte der Menschheit, ačkoli autoři oněch údajů ve skutečnosti žijí životem přímo klášterním, aby neutrpěla jejich sportovní forma.

Podle několika příkladů, jež jsme nahoře citovali, může si čtenář sám představit, jak asi dopadne takový dotazník s nadpisem: Jaká je vaše oblíbená četba?

Žáčkové hodní čtou nejraději *Staré pověsti české*, *latinskou gramatiku*, *Zapadlé vlastence* a vůbec díla klasická nebo osnovou předepsaná.

Oblíbená četba dětí nezbedných vypadá naproti tomu takto: *Sněhurka a trpaslíčkové*, *Zrzavý Irčan*, *Černá rakev plukovníkova*, *Portugalský překlad ruských bylin*, *Pohádka o princezně Pampelišce*, *Švejk*, *Sbírka čínských přísloví*, *Vědy a Upanišady*, *Milenky starého kriminálního*, *Žlutý ďábel*, *Zločin profesorův* a jiná průbojná díla, jichž názvy jsou z větší části vymyšleny.

Jak vidno, je badatel na klamné stopě. Přímým dotazem u dítěte obdržíte sice výsledky méně divoké, ale budete-li blíže zkoumati vyslýchaného jedince, zjistíte, že knížky, které vyjmenoval, vůbec nečetl. Obratnější borci si předem přečtou sbírku obsahů předních literárních děl a blýskající se podrobnou znalostí osob domněle přečteného románu, ba podají vám i bystrý rozbor díla, naučený z výborně aranžované pomůcky. Jak tedy se spolehlivě dopídíme, co naši študáci a študačky opravdu čtou? Zvolíme jediné správnou metodu zálesáckou, kterou si dovolíme blíže popsat.

Prófa stojí u katedry a jakoby nic hledá cosi v knize. Při tom vrhne občas zpod brv kradmý pohled na třídu a pojednou zjistí, že žák Antonín Kotalík má oči upřený pod lavici. Úplně nesprávný postup by byl zařvat na provinilce: "Co to tam máte pod lavicí, Kotalíku?" Chladnokrevný kovboj Kotalík podá mu zcela určitě matematický sešit.

Namísto toho odhadne kantor v duchu vzdálenost, chvíli ještě listuje v knize, náhle učiní levhartí skok a již třímá v ruce ušmudlaný rodokaps. Zde platí jediné tvrdý zákon Divokého Západu, že rychlejší muž vítězí. Prófa, jenž vyniká bystrostí a pohotovostí indiánského stopaře, nashromáždí takto v krátké době slušný počet brožurek i masívních svazků. Spolupracuje-li tímto způsobem jakási kantorská mafie na více ústavech, je záhy získán cenný materiál a výsledky jsou zajisté daleko poučnější než celá řada anonymních anket.

Nuže, pokusme se nyní klasifikovati podzemní čtenáře, přihlížející zejména k zabavené literatuře. Asi polovina knížek je ze školní knihovny. Byly vypůjčeny při hodině češtiny. Postižení jsou zpravidla správní mladíci a dívky, kteří nemají s knížkami a takovými zbytečnostmi nic společného. Čtou pouze při hodině, protože je školní výklad přivádí do stavu beznadějně trudnomyslnosti. V pondělí čtou obyčejně sportovní pondělníky, kdežto v ostatní dny, nemají-li po ruce *Star* nebo *Hvězdu*, jsou nuceni z nedostatku těchto časopisů čísti knihy ze školní knihovny.

Druhá polovina zabavené literatury jsou rodokapsy a jiná jim naroveň postavená veleliteratura, detektivky, starobylé cliftonky a bufalobilky, jejichž mírně omšelé kouzlo dosud prohřívá srdce mladých romantiků, a sem tam nějaký ten cestopis, technická knížka nebo návod, jak se ze starého paraplete sestaví tajná vysílačka.

Sporadicky vyskytne se zasněný mladík, jenž holduje tajně Wolkerovi, Seifertovi, Vančurovi apod, ba dokonce čte i Rilkeho, Apollinaira, Bretona, Eluarda a jiné cizáky. Bývá

obyčejně v opovržení u ostatního sportovního kolektivu a sám shlíží na své spolužáky s netajeným pohrdáním.

Vliv popsané četby a hojného čtení časopisů, jako jsou večerníky, Ahoje, Zpravodaj, Hvězda, Pražanka, Kulíšek, Cvrček atd., je patrný zejména v českých úlohách. České jsou tyto úlohy jen podle nápisu na obálce, neboť podivuhodný jazyk, jehož je v nich užíváno, zní sice libě slovansky, ale s češtinou nemá nic společného. Proti naší mateřštině vyniká smělymi vazbami a hodí se dobře do století technických zázraků. Posloužím několika ukázkami, vypsány z úloh jediné kvinty, z jediného tématu. Celkem tedy třicet slohových prací a prosím, jaký bohatý výběr:

“z okolí vede do města nespočetné spleť cest...”, “...silnice je obklopena domy...”, “okolo města vedou pozemky...”, “odtud se prostírá sytý pohled na město...” (mladý génus napsal v opravě místo “prostírá” “pohled se vypíná”), “proud učňů za velkého humoru proudí do své školy”, “jako celkový dojem město velmi zapůsobilo na strýčka...”, “v sadě se rozkládá chlapecká škola, která má za sebou tři čtvrti století...”, “na náměstí se s hlukem odehrává trh...”, “pozornost nás upoutá k dvěma sloupům...”, “město má veliký rozkvět zemědělský a kulturní...”, “zvíře je v poměru k člověku nečisté...”, “Jan se svrhl k ničemnostem...”.

Jiným typickým rysem čtenářů rodokapsů je klasicky prostý slovník. Kvintán popisuje, jak prováděl cizince po rodném městě: “Potom jsme přišli ke škole..., potom jsme přišli na náměstí..., potom jsme přišli k řece..., potom jsme přišli ke kostelu..., potom jsme přišli k mostu..., potom jsme přišli na konec města.” Je to jasné a srozumitelné, bez zbytečných příkras a kudrlinek.

Aby čtenář nepropadl pesimismu a obavám o osud příští generace, nutno mu připomenouti, že za jeho studií to bylo právě takové. Dva tři žáci z celé třídy četli pod lavicí Šrámka nebo Machara, kdežto ostatní lid holdoval sportu hospodskému a zčásti již také fotbalovému opojení, které se tehdy právě začalo šířit po evropské pevnině. A přece z této generace vyrostli mistři současného kumštu.

Tím nehodlám hájit rodokapsovou epidemii, jež řádí i mezi lidem akademicky vzdělaným. Dívčí mládež pak je zachvácená stejně nebezpečnou nákazou sladkými románky, podporovanou ještě proslulým českým filmem. Způsob boje proti této duševní slintavce je velice jednoduchý. Někteří mladší kolegové jej už s úspěchem vyzkoušeli a velmi si libují, neboť výsledky jsou překvapující.

Profesor vybere zvláště idiotské škváry a dívčí románky a dá je číst před třídou nahlas. Žáci sami provádějí rozbor a diskusi. Stačí několik stránek a celá klasa se válí smíchem po zemi. Pokračuje-li se dále, začne veškeré osazenstvo zívat a nakonec jsou lavice plny otrávených, dřímajících posluchačů. Opakuje-li se tato zdravotní kúra častěji, nevezme žádný průměrný tercián sešitový škvár vůbec do ruky a třináctiletá děvčátka činí posupné poznámky, čte-li matička románků. Je ovšem nutno začít včas. U sextánek, nasáklých

limonádovou lyrikou, se pedagog marně namáhá. Kdybychom měli k upokojení zvědavých duchů řešit otázku, proč dnešní mládež tak málo čte, nebudeme, jak by se očekávalo, nadávat na sport. Na ty dvě tři hodinky tělesné rekreace má student plné právo, má také právo fandit sportovním hvězdám a dokonce je to jeho povinnost prohnat se po hřišti, aby tělesně neshnil. Hlavní vinu na tom, proč studenti věnují tak málo zájmu věcem kulturním, má totiž škola, která je zásobuje tak vydatnou porcí povinného učiva, že je opravdu podivuhodné, najde-li študák ještě volný čas pro sport. Dlouhých komentářů k tomu netřeba. Podívejte se laskavě na kvintánskou osnovu, pročtete si všechny učebnice a řeknete s úžasem: "Kdy má to dítě vlastně číst?" Dnešní student je zásoben vědou a kulturou tak bohatě, že prchá od ní zběsile na hřiště, jakmile má jen volnou chvíli. Přitom má ještě výčitky svědomí, že by se měl soukromě učit angličtině nebo ruštině a že by se měl také vzdělávat hudebně. Až bude mít den osmačtyřicet hodin, rozřeší se tento problém velmi hladce.

Kapitola 2

ŠTUDÁK CO VELEDUCH HYPERKRITICKÝ

Ted' bychom se pokusili zjistit, jaké četbě dává přednost lepší, ale bohužel také menší část studující mládeže. Proč je čtoucí a kulturně agilní část studentstva v menšině? Není žádný zázrak rozluštit tuto otázku. Dobrodiní středoškolského studia stalo se dnes přístupným většině naší mládeže. Je to tak dobře. Ovšem, nutný důsledek toho je, že průměrná úroveň studenta je nižší proti době předválečné, kdy studovalo jen malé procento mladých lidí.

Za nejoblíbenějšího básníka mládeže pokládám Wolkera, který je mladým srozumitelnější než například Nezval nebo Halas. Z prozaiků je to především Karel Čapek. Vášnivě se čte Nikola Šuhaj, jemuž zákaz udělal výtečnou reklamu. Jinak, jak je u mládeže přirozené, čtou studenti všechno, co jim přijde do ruky, eventuálně co jim může školní knihovna poskytnout. Klasikové jsou celkem v nemilosti.

Ale tato kapitola se má zabývat zvláštní odrůdou študáka, jehož jsme provizorně nazvali veleduch hyperkritický. Čtenář nám odpustí, že tato stať bude rázu povětšinou chmurného, ale téma je tak neveselé, že se s tím nedá při nejlepší vůli nic dělat.

Veleduch hyperkritický je nečetná elitní vrstva študáctva, sídlící zejména v Praze a prosperující ve studentských časopisech. Je mu zdánlivě šestnáct, ale ve skutečnosti nejméně šedesát let. Někteří z veleduchů tvoří básně řla Nezval a povídky řla Vančura, jiní snovají a britkým perem píší šaldovské kritiky. Jenže kam se hrabe nebožtík dobrý Šalda. Náš mladý veleduch přistupuje k dílu už předem znechucen a zničí autora suchým, drtivým stylem.

Normální mladý člověk čte knihu, aby z ní něco měl, jde do divadla, aby se dal strhnout výkony herců a uměním režisérovým, dovede se nadchnout a hořet pro něco. Pražský kritický krasoduch chodí do divadla a čte knihy, aby tam našel chyby, slabá místa, nedostatek invence a takové ty věci. Je už předem otráven, protože ví, že to bude na jeho vysoké měřítko slabé. Správný kluk, odchází z divadla nebo biografu, řekne stručně: "Čéče, to bylo vohromný, na to di," nebo "Člověče, to je blbý, na to nechod!" Šestnáctiletý intelektuál se nikdy nezmůže na takový spontánní, nedůstojný výkřik. Jeho posudek zní: "Tento námět je celkem obstojný a dosti slušně vypracován."

Typický pro tento druh študáka byl rozbor Norových básní, který jsem měl potěšení čísti letos v jednom studentském časopise. Rozbor byl totiž přímo přecpán citáty z ruštiny, psanými azbukou, aby tomu nikdo nerozuměl. Študák hyperkritický se ovšem rozzuří, když

někdo tvrdí, že dnešní mládež ve věcech kulturních pokulhává. “Jakže?” vzkřikne s odporem, “my že jsme sportovní generace? Já přece píšu básně vysoké úrovně a támhle Franta je skvělý kritik.”

Těmto mladým stařečkům by zajisté náramně prospělo, kdyby trochu podlehli sportovní horečce a šli se prohnat po hřišti. Jsou hrozně smutní a šediví, právě tak jako styl jejich kritických statí. Naštěstí jich není mnoho a zanikají úplně v davu veselého študáckého lidu.

Kapitola 3

O STUDENTSKÉM HUMORU, ČILI VÝSTIŽNĚJI ŘEČENO (ČTENÁŘ LASKAVĚ DOVOLÍ), O STUDENTSKÉ SRANDĚ

Netvářil bych se při tom slově provinile, kdyby šlo o bujarou, humoristickou povídku, ale naši úvahu budou pravděpodobně čísti estéti čili krasoduchové a těm třeba vysvětlit, že ono skvělé slovo je daleko přiléhavější než akademický název humor, při němž si leckdo vzpomene na různé humoristické časopisy a nápadně zesmutní.

K poznání duše študákovy je nezbytno seznámiti se s touto stránkou jeho života. Jedna obtíž se tu naskýtá, a sice problém, jak psát o humoru humoristicky. Je to jako by někdo napsal pojednání o hudbě v podobě kvarteta. Tohle může dopadnout tragicky. Už začátek nevěští nic dobrého. Autor má psát úvahu a místo toho se baví se čtenářem. Raději kdyby si udělal nějakou osnovu za A, za B, za C atd. Poněvadž však osnovy jsou proto, aby se jich spisovatel nedržel, bude raději vyprávět nesoustavně, co o věci ví. Osnovu obstarají študáci sami, až budou tuto kapitulu rozbírat při hodině češtiny. V první knížce o študácích setkávali jsme se se studentským humorem na každém kroku. Zbývá tedy pohovořit o něm přehledně a jaksí rozšafně.

Studentský humor je humorem kolektivu, jež má společné osudy, trampoty a svízele. Každá taková společnost, která úpí pod vedením nebo velením nějakého nadřízeného, zpřijemňuje si život psinou, ať jsou to již vojáci, studenti, úředníci, skauti v letním táboře nebo trestanci. Je známo, že už římscí legionáři si dělali legraci ze svých imperátorů a zpívali posměšné písničky o Caesarově pleši a o jeho milostných pletkách.

Studenti mají dvojí humor. Je to jednak taková nespoutaná junácká psina, která bují všude, kde je více mladých lidí pohromadě. Je to prostě legrace pro legraci. Je projevem překypující energie a fyzického i duševního zdraví, čili, sportovně řečeno, dobré kondice. Proto říká študák, daří-li se někomu junácké fóry, že je ve formě čili "v konvici".

Druhý humor je vlastně satira. Útočná satira, posměšky, které jsou obranou slabých proti silným, porobeným proti utlačovatelům, zkoušených proti zkoušejícím. Zmírňují drtivost koulí a pomáhají lépe snášeti případný neúspěch.

Řečtí i římscí vojevůdcové - pozor, pan profesor vykládá - rádi poslouchali posměšné písničky svých vojáků. Viděli v nich nejen výsměch, ale i známku obliby a popularity vůdcovy. A mimoto věřili, že se těmito žertovnými rýmovačkami oslabuje závist bohů, kteří nemají rádi příliš vynikající jedince. Škodolibý a ješitný starověký bůh se již chystal srazit slavného muže z jeho výšin, poněvadž v něm čul nekalou soutěž, upustil však od svého záměru, když

uslyšel vojenskou odrhovačku o plešatém imperátoru. Soudil, že takový komický plešoun mu nemůže být nebezpečný.

Budiž ke cti pedagogů pověděno, že i někteří kantoři, prozatím sporadicky, zachovávají tento velkodušný postup a doufají, že zášť bohů (ministerských asi) se zmírní, tolerují posměšnou studentskou poezii. Není jich moc, ale jsou.

Byl jednou jeden ústav a tam se sešel ve sborovně ohromně “správněj mančaft”. Tenkrát vydávala kvanta téhož ústavu náramně divoký časopis, oplývající básněmi a kresbami velmi smělymi. Zradou mrzkého šplhouna dostal se jeden výtisk do sborovny, která si na něm báječně pochutnala. Nikomu však nenapadlo, aby mladé tvůrčí duchy zbytečně plašil. Šplhoun dodával dál jednotlivá čísla a páni prófové se na ně těšili stejně srdečně jako nic netušící třída.

Jsou ovšem také jiní kantoři, kteří vidí v nevinné básničce, týkající se jejich vznešené osoby, důvod ke krevní mstě na dítku a celém jeho příbuzenstvu, ale k tomu přijdeme, až budeme pátrati v propastech duše vychovatelské.

Prameny psiny na účet profáků jsou téměř nevyčerpatelné. Vděčným předmětem je ústroj pana profesora, vousy, cvikr, brýle, jeho oblíbená rčení, která někdy dorůstají básnické výše, například: “Ty potvoro indoevropská, na modro natřená, za ocas vytažená”, gesta a pohyby, omyly vševědoucích učenců, přechytlivostí, různé koníčky a témata, o nichž rád vypráví, způsob, jakým zuří, když upadne v spravedlivý hněv, jeho obávaný notes atd.

Například možno napsat detektivní povídku, v níž jsou zapleteni všichni členové sboru a každý případně užije svého oblíbeného úsloví. Nebo se složí výpravná báseň o podivné potvoře, která se vyskytla v místním rybníku. Celý sbor tam ihned pádí, aby obludu vědecky určil, eventuálně zajal a zařadil do školních sbírek. V boji s nestvůrou užívá ovšem latinář konjunktivů, matematik vzorců, češtinář dí: “Má to vnitřní hloubku” a snaží se zrůdu dojmout procítěným přednesem, chemik “si vzal na to jed”, fyzik parostroj atd. Tato poezie má prastarou tradici a tvořili ji už naši pradědové. Nemusí to být ani mořská obluda, někdy to je věc daleko choulostivější a vyskytne se právě před sborovnou, jak vidno z úvodních veršů dávné epopoje: “Před sborovnou ‘něco’ leží, celý sbor tam ihned běží.”

Mezi propadajícími nešťastníky vyskytují se hojně “prokletí básníci”, kteří píšou nenávistné jamby, v nichž jsou zavilí kantoři podrobeni různému mučení, jsou všelijak tupeni a šleháni satirou.

Tak například talentovaný epik se slušnou sbírkou sardelí přebásnil pekelný výjev z Dantova Inferna, kde vylíčil celý p. t. sbor, jak se svíjí v strašlivých mukách, přičemž mučící nástroje byly obsluhovány vesměs repetenty a “propadlíky”. Člověku se zajisté velmi ulehčí, když popíše v šťavnatých verších mučednickou smrt přísného prófy.

Nelze mít mládeži za zlé, že velmi často cvičí svůj vtip na kosmetických a tělesných vadách svých vychovatelů. Není to tak cynické a zlomyslné, jak to na první pohled vypadá. Je

to taková neotesanost mládí, které se směje všemu, ať se to líbí starým, nebo ne. Dětem je k smíchu i pohřeb, a vždycky, když je třeba býti vážným, má mládež nejvíce chuti srdečně se zachechtat.

Odnosou to zejména všelijaká výročí, pietní oslavy, akademie a jiné důstojné podniky. Při přednášce pana ředitele za slavnostního ticha někdo najednou vyprskne a malér je hotov.

Takového rázu je také věčně svěží psina při vyučování. Co vám budu o tom vyprávět, všichni to znáte. Čím přísnější profesor, čím důrazněji vyžaduje “naprosté ticho”, tím neodolatelnější je každý fór (na Moravě “restl”) šeptem pronesený nebo napsaný na papírku. Nemusí to být ani vtíp. Mrzutý matematik snaží se poctivě zasvětit třídu do tajů Euklidovy věty a co chvíli výhruzně žádá o ticho. A tu stačí, aby jedna patnáctiletá slečna řekla druhé polohlasně: “Hele, Máno, svítí slunce,” – proč je to najednou tak strašně k smíchu? Marně se obě dívky shrbí, až se dotýkají nosem lavice. Nevrlý počtář to postřehl, považuje to za výsměch své osobě a je zle. Prostý a krásný fakt, že venku svítí slunce, není sice vůbec směšný, spíše je k smíchu uprášená školní věda, ale v našem případě se nedá smích vyložit jinak, než jako povolení napětí, vzniklého dlouhým a násilným soustředěním pozornosti.

Bylo vzpomenu to onoho idylického ústavu, kde kantoři mladí duchem vychutnávali s rozkoší posměšnou poezii študáků. Jinde jsou ovšem poměry jiné. Většinou jsou ve sborově vychovatelé různých názorů a o tvůrce zabaveného pamfletu se rozpoutá tuhý boj. Vzniká půtka mezi kantory, neboť jeden navrhuje například třídní domluvu, druhý vyloučení z ústavu. Bohužel, brání se prófové proti potupení své důstojnosti různými tresty, což je vlastně unfér. Sportovní by bylo, aby zase kantoři psali posměšné básničky na študáky, což jsem dosud nikde nezjistil.

Dalším pramenem veselí jsou školní vědy. Možná je všelijak poplést a pomíchat a vznikne půvabné vyprávění o tom, jak zrádný římský patricius Kryštof Harant z Polžic unesl dceru zvíkovského raráška Jitku a věznil ji v tajemném hradě v Karpatech, kde ji obveselovali soucitní žaláři Sultán a Tyrl. . . , ale raději o tom pomlčíme, neboť by vyšly najevo věci hrozné a neslýchané.

Také jsou oblíbeny parodie na klasická díla, jako je Aeneis, Ilias, Pan Tadeáš, Božská komedie apod. Vezmou se třeba Kiplingovy příběhy o Mauglím z Knihy džunglí, ale místo jednotlivých zvířat vystupují zde kantoři, kteří mají nějaké příbuzné vlastnosti. Chromý tygr Sir Chan je obyčejně pan ředitel, vousatý prófa přijme funkci medvěda Balú, nejdelší člen sboru je krajský Káj, slídívý kantor stane se šakalem Tabakim a podobně. Lidské mládě, které veškeru tuto zvířenu statečně prohání, je obyčejně pan autor sám.

S oblibou jsou aktualizovány dějinné příběhy, někdy i bez účasti kantorů. Tak příkladně veliký Caesar přichází na cvičák do Milovic, kde ho začne nějaký rodák zasvěcovat do moderního válčení. Ukáže se, že slavný Gaius Julius neumí sedět na koni, že neudělá pořádně “k zemi” a vůbec podává hanebné výkony. Je jakýsi druh tiché, posmrtné pomsty za

složité nepřímé závislosti, jimiž oplývají Caesarovy *Zápisky o válce galské*.

Poté jsou římskému generalissimu předváděny “handgranáty”, při čemž instruktor vysvětluje, že je to “*hazendi causa*”¹⁾. Účinek granátů se Caesarovi zamlouvá a povzdychne si: “*Si habuissem meo tempore unam bedničkam handgranátorum, rozsekal bych omnia in buřtos.*”²⁾ Spatřiv tank, volá zděšen: “*Horribile visu!*”³⁾ Posléze, maje cvičiti přískoky v “plné polní”, prchá chvatně z cvičáku v Milovicích, volaje: “*Malim esse bei uns ultimus, quam in Milovicis primus.*”⁴⁾

Pozorujeme zde také živý zájem studentů o naši armádu, ale o tom ještě promluvíme podrobněji.

Legrace pro legraci, ono bujné řádění, jímž si studentský kolektiv zpřijemňuje trudné chvíle výučby, jeví se také v pilném ilustrování učebnic. Velikáni dějin jsou všelijak přiozdobováni tradičními vousy, kotletami, brýlemi, dýmky apod. Démosthenes třímá ve vztažené ruce půllitr, mrtvá fyzika je oživena různými vousatými a nosatými trpaslíky, kteří lezou po parostroji, koupají se v kádinkách s kyselinou dusičnou, nakukují do spojitých nádob, hrají fotbal na nakloněné rovině, ba plazí se i v latinské cvičebnici mezi větami, prohánějí se po sešitech a pijácích, zkrátka všechno oživne, velké písmeno “O” na začátku básně dostane lidskou tvář s trpitelským výrazem, jiné písmeno visí na šibenici, opice v přírodopisné knize mávají hokejkami, sekerami, bumerangy a kladivy, útlé květinčky jsou oblečeny ve fraky a sportovní dresy – mladí výtvarníci mají stále plné ruce práce přes krutou perzekuci.

A nejen školní předměty, škola sama, třídy, lavice, tabule, katedra, sbírky, tělocvična a vůbec celá bouda jsou vítanými objekty, na nichž možno cvičiti vtip. Příklady uvádět nemožno, stačilo by to na několik hezky tlustých knih. Přitom ovšem většina studentského humoru a satiry oplývá místními narážkami, jimž porozumí jen zasvěcenec.

Nelze se však nezmínit o nejpopulárnější zábavě, kterou poskytuje studentům věc, jež budí u obyčejných smrtelníků hrůzu, totiž lidská kostra neboli smrt. Oblékati kostru člověka, nasazovati jí tvrdák, zahalit ji do pláště a tančit s ní výstřední tance, to je požitek k nezaplacení.

Jak bylo již v prvním díle řečeno, jsou původci psiny zejména takzvaní kanadčané, kdežto ostatní lid se jaksí veze s nimi. Vždycky se vyskytne v klase nějaký ten živel, případně více podobných elementů, kteří svým působením zpřijemňují trpké chvíle ostatnímu študáctvu. Kanadčané jsou většinou velice obětaví zhusta pykají za svůj nezkrotný temperament.

Kanadčan čili nejnovějším výrazem “*recesista*” nedovede nic udělat normálně a ustavičně

¹⁾ *hazendi causa* = zřejmě míněno jako *házecí věc*

²⁾ *si habuissem meo tempore unam bedničkam handgranátorum, rozsekal bych omnia in buřtos* = *kdybych měl ve své době jednu bedničku ručních granátů, rozsekal bych všechno do buřtů*

³⁾ *horribile visu* = *hrůza!*

⁴⁾ *malim esse bei uns ultimus, quam in Milovicis primus* = *raději být u nás poslední, nežli v Milovicích první*

musí osvěžovat školní suchopár svými nevyčerpatelnými nápady. Tak se například stalo, že profesor tělocviku pověřil kvartána, aby oznámil žactvu, že po dívčím tělocviku bude nácvik prostných na středoškolské hry s hudbou. Mladý muž to měl napsat na papírek a poslat po třídách. Junák, povahou čistokrevný kanadčan, se rozhodl, že místo strohého oznámení pošle oběžník náležitě bujarý, jenž by vzbudil zájem o cvičení. I sepsal následující povídání:

“Zítřka po dívčím těláku budou provozovány tance staročeské jakož i tance hypermoderní, včetně české obchodní besedy. Poněvadž bude patrně veliký zájem, doporučuji pořadatelé, aby se p. t. páni tanečníci zadali předem. Hudba se nemůže sice dostavit, protože při poslední muzice jim rekruti rozbili půllitrama housle, basy, jakož i ostatní dechové trubky, ale budou hráti varhany, fanfáry, harmonium a i pošumavský dudák. Bude to merenda a legranda v tělocvičně, nashledanou, ahoj! A ještě, aby se nezapomnělo na vstupné, šplhadla, žebříky a vokna deset haléřů, vostatní místa zadarmo.”

Oběžník byl přečten pouze v jediné třídě, kde ho sveřepý učitel zadržel a mladistvý humorista utrpěl újmu na mravech za svou dobrou snahu obveselit spolužáky.

Míním, že by to tak asi stačilo k dokreslení obrazu študáka co humoristy. Mám ještě na srdci dvě věci. Je to jednak studentská hantýrka, o níž jsme si již dost popovídali ve Študácích a kantorech. I ona je samozřejmě organickou složkou studentského humoru a satiry. Proto jí věnujeme ještě trochu místa v dalším vyprávění. A posléze nesmíme přejít mlčením vrcholnou formu študácké psiny, jež, jak bylo naznačeno, zove se podivným slovem “recese”. V tomto bodě, tuším, bude naše pojednání do jisté míry senzačním odhalením. Ale než předložíme čtenářstvu ono tučné sousto, svěříme se mu s vlastními trampotami, jež vzaly původ v naší poněkud neukázněné literární činnosti. Ono to jaksi také patří k charakteristice dnešní mládeže a hned se uvidí proč.

KDYŽ SE KANTOR TAKHLE SPUSTÍ . . . ČILI O ZÁPLAVĚ STUDENTSKÉHO HUMORU A JAKÁ Z TOHO VZNIKLA PASEKA

To bylo nějakého vyprávění o studentském humoru, to bylo chvály a nadšení. Načež pan autor si dovolí, aniž by pohnul brvou, říci chladnokrevně, že o studentský humor je hrozná bída. On totiž skoro žádný není. Jak to, prosím? řeknete zlověstně, a jak vidím, zaujímáte postoj zvaný střeh, pravá ruka připravena k punchi, levá provádí bezvadný kryt. Okamžik, prosím, ring je sice volný, ale věc se dá řešit kompromisem. Je totiž rozdíl mezi “humorem” jakožto literárním druhem a “psinou” coby projevem mládí a bujnosti.

A utrápení redaktoři studentských časopisů vám dosvědčí, že takzvaný studentský humor psaný studenty skoro vůbec neexistuje. A tak, když přišel poněkud úchylný kantor, jenž začal tuto odrůdu pěstovat, objevila najednou mládež studentský humor a vrhla se s chutí na tenhle vděčný druh krásné prózy.

Neblahý kantor pocítil na vlastní kůži tuto tvrdou skutečnost. Plodní humoristé jali se ho oblažovati svými prvotinami s žádostí, aby je posoudil. A je to trest hodně krutý, když někdo musí celé dny číst pozměněné výtažky z knihy, kterou sám spáchal. Představte si dále utrpení spisovatele, jenž je krajně nespokojen s vlastním slohem, když pojednou čte v každém studentském plátku žertovné příběhy, tímto odporným stylem pečlivě vypracované.

Vyskytli se i nadšenci, kteří sestavovali z výtažků oné osudné knížky divadelní scény. I bylo mi vypítí číši blínu až na dno, když jsem musel pročitat tato malá dramata, kde kantoři jakýchsi mně neznámých ústavů mluvili slovy kantorů přesně z knížky opsanými, ačkoli bylo nasnadě nahradit aspoň jejich výroky větami původními, ve škole odposlouchanými. Vysvětloval jsem si to pietou k dílu průkopníka a bylo mi jaksi mírně nevolno. Pravděpodobně příští studentští humoristé, tvořící nová žertovná díla, budou jako při kompozicích užívat “Študáků” coby taháka.

To byl však jen počátek zla. Na mnohých ústavech dosud neměli přezdívký pro kantory a neváhali použít “Študáků” jakožto příručky pro snadné tvoření názvů a přízvisek.

Zmínil jsem se již o tom, jak moji vlastní svěřenci mi odmítli podat pero, aby neupadli v podezření, že šplhají. Dalším důsledkem mého nepředloženého literárního počinu byl fakt, že moji žáčkové, mnozí povahy přímo beránčí, začali mi provozovati různé kanady a vyluzovali brajgl přesně podle knihy, doufajíce, že se mi tím zavděčí. I bylo třeba značného pedagogického umu, abych vysvětlil pošetilým dítkám, že jako si nelze dát karikaturu do legitimace místo fotografie, tak také není možno považovati humoristickou knížku za příručku

a jakéhosi průvodce po střední škole od primy až do oktávy.

Naproti tomu mohu zaznamenati i zjevy blahé a potěšující. Sem tam totiž některý kantor kruťas zpytoval své svědomí a změnil se na kantora vlídného. Na jednom ústavě v srdci Čech se stal tento překrásný případ při hodině bývalého kruťasa.

Tercián byl vyvolán z němčiny na překlad a jeho spolužák sedící před ním držel mu před očima "taháka", ale tak neobratně, že vyvolaný mohl jen slabikovat a často se přeřekl. I pravil bývalý kruťas vlídně: "Když už to čteš z taháka, tak to aspoň nečti tak blbě." A studentík si postěžoval: "Když on mi to blbě drží."

I kapituloval přísný prófa a povolil opravné zkoušení na příští den.

Dalo by se uvést ještě mnoho otrásajících dokumentů o zhoubném vlivu "Študáků" a "Školy" na lid studující. Za všechny mluví tento smutný případ.

Na jednom ústavě v zemi Moravskoslezské ve třídě páté vzali si "Študáky" tak k srdci, že se chtěli zařídit přesně podle knihy. A poněvadž to byli samí správní kluci a holky a neměli mezi sebou žádného šplhouna, velmi se proto rmoutili, že zvěřinec není kompletní. A tak se obětavě nabídl největší rošťák, že bude dělat šplhouna. A dělá prý ho vzorně, dokonce prý šprtá z paměti.

BUJNÝ OŘ JE MLUVA LIDU ŠTUDÁCKÉHO

Autor je hluboce přesvědčen, že si získal srdce národa studujícího hlavně tím, že dovede mluvit jeho mateřštinou. Je zajisté dobře známo, že chce-li někdo poznat duši cizího národa, musí se naučit jeho jazyku. Odtud ona propast mezi panující třídou kantorských patriciů a študáckým plebem. Marně se snaží učení pedagogové ovládnout a ujařmit vzpurný lid študácký. Teprve až bude zřízen seminář, kde mladí schopní prófové budou speciálně školeni v nářečích jednotlivých študáckých kmenů, teprve tehdy bude možno přikročit k pacifikaci a úplnému porobení študáctva. Stejně si počíná například anglická výzvědná služba, jež posílá mezi beduíny mladé muže, ovládající arabská nářečí, kteří pak zpracovávají vlivné šejky pro zájmy britské říše. Podobně dali by se získati šejkově jednotlivých klas, omámeni faktem, že kantor mluví plynně jejich mateřštinou.

Demagog, jenž by chtěl získat študáctvo pro své nekalé cíle, učinil by nejlépe, kdyby si zřídil silnou vysílačku, jež by propagovala jeho program v jazyku študákům vlastním. Osvojit si študáckou řeč není úkol nijak snadný. Laik se patrně domnívá, že jde o nějakou lidovou formu češtiny, leč jaký to omyl! Spíše porozumí normální dospělý Čechoslovák sovětskému občanu arménské národnosti, jenž se snaží mluvit rusky, než vlastní matička svému synku, který si ulevuje študáckým jazykem: *“Mami, já dnes krauloval u Prcífousa, von mák' zrovna vedle na toho šprtouna Šíšu, to víš, ten byl nahoblenej jak sejrák a já potil volej. Eště klika, že pak tasil Béd'u, kterej zahrál na roh, jinak by mně ztepal jak Leonidas.”*

Pokud se dají vůbec vystihnout jemnosti této subtilní mluvy, zní citovaná věta česky takto: “Dnes jsem měl namále u profesora X. (jenž nosí plnovous); vyvolal totiž spolužáka Šimánka, který je v abecedě právě vedle mne. Je to pilný žák a ovšem, byl svědomitě připraven. Měl jsem strach, ale naštěstí byl pak vyvolán přítel Bedřich, jenž odvedl pozornost profesorovu od zkoušení. Jinak bych byl dostal nedostatečnou (profesor by byl se mnou naložil stejně krutě jako brazilský fotbalista Leonidas se svými protivníky).”

Uvedli jsme již mnoho ukázek z hantýrky ve své první práci a nechceme naprosto podávat zde její učený rozbor. Vědecky je důkladně zpracována dr. Oberpfalcerem v Československé vlastivědě. Zabýváme se jí jen potud, pokud je toho třeba k proniknutí složitých záhybů a zákoutí duše študákovy. Nutno ještě upozornit čtenáře, že studentská řeč není jeden jazyk, nýbrž více osobitých nářečí. Pražská hantýrka se podstatně liší od brněnské. Na Slovensku se slang teprve vyvíjí a přejímá mnoho výrazů a obrátů z české studentské hantýrky. Dovolíme se ještě posloužit jednou ukázkou, kterou uvedeme nejprve v řeči spisovné a pak ji

přeložíme do brněnské a posléze do pražské studentské mluvy.

Prosím, račte si poslechnout prostičký příběh ze života jedné třídy. Nejprve jej vylíčíme spisovnou češtinou:

“To vám byla dnes ve třídě legrace! Profesor přírodopisu dal přinést lidskou kostru a žák jménem Adolf Vykoupil s ní začal tančit moderní tanec. Ostatní chlapci vylezli na katedru a smáli se hlasitě tomu žertu, takže pan profesor nepozorován vešel do třídy. Všichni se ovšem hned rozprchli a profesor okamžitě udeřil na třídu, kdo poškodil lidskou kostru. Žalobníček Ladislav chtěl vše prozradit, aby se učiteli zavděčil, ale bylo mu dáno tajnými znameními na srozuměnou, aby mlčel, jinak že bude kamarády ztrestán. Profesor byl ovšem rozhněván a vyvolal postupně celou třídu, jednoho za druhým. Zkoušel tak přísně, že všichni dostali pětku.”

V študácké řeči moravské zní tento příběh následovně:

“To vám byla dnes v klase prča! Zdravónek dal přitáhnót smrtáka a Vykec s ňou válel rumbu a ostatní kluci vám zrovna lezó na katedru a lochčili se jak puklé chleba a najednou kantec v klase. Všici mazali vod tabule a von hned, kdo pré mu zbodnul kostru. Ten sér Ladit mél šajs něco prcnót, ale musel dělat muru. Tož vám buňkář byl hrozně nakrknuté, začne mrskat fósama a všici sme hned byli valení, chlap nám mákl na žaludek, a tak sme všici zvadli a každej si dal krásné gáz do lavice.”

A konečně přebásníme tuto dramatickou událost do jazyka svérázného študáckého kmene středočeského:

“To vám byla dnes v kládě hlína! Starej láčkovec dal přivlíct kostrouna a Áda s ním zrovna stíral bezvadnej swingstep a vostatní sígři vylezli na stůl a řvali jako bůvoli a najednou korýš razantně prošel obranou a zírá na mejdan. Ten šprint vod tabule. A hned, kdo prej mu porouchal skeletu! Šplhavec to chtěl vykecat, aby měl voko, ale dostal bezdrátovej signál a byl zaraženej jak skoba ve zdi. To se ví, korýš nasejřenej začal práskat krofkama, jeden za druhým sme šli na sál a čéče, chlap měl zásahy. To ti byl ouplnej Alkazar!”

Toto srovnání je důležité hlavně proto, že jasně ukazuje zvláštní ráz pražské hantýrky. Je to řeč velice mužná, možno říci silácká, ba dokonce atletická. Vynoří se nám přitom představa typického pražského flinka, což je tvor “sui generis” a nikde se nevyskytuje. Ani v Brně už pravého flinka mezi studenty nenajdete, tím méně na menších městech nebo dokonce na Slovensku. Což je ovšem dobře a nelze si to ani dost vynachválit.

Flink čili flákač je zplodina velkoměsta. Je to mladý, mírně pobledlý muž, oděný s nedbalou elegancí, vynikající klátivou chůzí a nonšalantními pohyby. Flink je trvale “votrávenej”, všecko je mu “lógr”, všechno je “blbý” popřípadě “otrava”. “Bejt votrávenej” je životním posláním pražského flinka. Ráno se “votravuje” ve škole, odpoledne jde s dívkou do biografu, kde se hraje “strašná otrava”, rovněž dívka čili fuchtle, kost, sajtko, saze apod. je “votravná”. Prší-li náhodou, jde flink do kavárny a nadává, že chtěl jít na mač, nebýt

“votravnýho deště”. Neprší-li, jde na mač, jenž je ovšem také “votravnej”. Rovněž veškeré své city a duševní hnutí zastírá flink povýšenou unuděností. Což mu ovšem nevadí, aby neřval někde v neděli při kytaře hrozně ubrečený šlágr o kamarádovi, který mu navždy odešel do modré dálavy. O této moderní sentimentalitě se rozhovoříme podrobněji, až budeme líčit študáka co bytost erotickou.

Dlužno konstatovati podivnou věc, že pražský studující flink a pražský veleduch hyperkritický jsou typy značně příbuzné. Oba jsou totiž standardně otráveni. Tuto vyžilost nenajdeme ani na malých městech, ani na Moravě nebo Slovensku. Zde se setkáme se zdravou mládeží, jež je krásná ve svém naivním nadšení, jež dovede s chutí pracovat a mít radost ze života. Venkovský student neví, co je to “bejt otrávenej”. Krásně to bylo vidět o středoškolských hrách, kdy tato skutečně mladá mládež zaplavila Prahu a dovedla svým nadšením strhnout i pražské flákače, kteří se dokonce přestali na chvíli “votravovat”. Tím ovšem nechceme říci, že všichni pražští studenti jsou flinkové. Jde pouze o malou část z určitých společenských vrstev.

Leč přidržíme se zase libozvučné študácké řeči. Jsou dva dobré důvody, proč si študák vytvořil vlastní jazyk. Je to jednak reakce na spisovnou mluvu školní, kterou je krmen celý boží den, kterou k němu promlouvají učitelé a která naplňuje stránky učebnic. I snaží se spisovně vychovávaný študák ve svém soukromém životě mluvit co nejnesprávněji, a proto nevysloví žádné slovo normálně, nýbrž aspoň změní koncovku, aby si odpočinul od školní češtiny. Druhý důvod je touha po mužnosti a chlapeckém vyjadřování. Proto oplývá jazyk študáků silnými výrazy a úslovími.

Není snad řeči na světě, v níž by se dala provozovat taková kouzla s koncovkami jako v češtině. Potupné zakončení slova na -oun dá se s úspěchem užít u výrazů jako *krkoun* (sobec), *Hamoun* (velkohubý člověk), *hezoun* (krasavec), *šprtoun* atd., kdežto u slova *blboun*, kde je tato koncovka obvyklá, vytvoří študák mazlivé *blbouš* a podle toho pak *skvělouš*, *prcouš* apod.

Podle užívaného “*klid’as*” vznikají překrásné tvary jako *džentlas*, *klobas* (klobouk, též klobásek, kakánek, tralaláček, husa, bouřka, buřina, buřňák, hlavokryt, klobrd’as, klobršt ap.), *svrchas* (svrchník, též utíkáček), *paras* (parník), *hoňas* (vychloubač, též honimír, vytahovadlo, vytahovák, doupňák, náfuka, bublin atd.).

Něžněji zní koncovka -ík u slov jako *napík* (napomínání, jinak napínák, pínák, pínáček, pínas, napas, napínas, natahovák), *penzík* (penzionát), *saxík* (saxofon), *poldík* (strážník, též polda, constable, boby, bob, stráža, policeman, pendrekář, lápa, lapouš, laprcajt, superintendent - zde je znát vliv anglických detektivek) atd.

Velkoryse a zároveň jaksí ležérně zní koncovka -ák, s níž, podle vzoru lidového *pošťák*, *rošťák* tvoří študák tato mužná slova: *profák*, *dobrák*, *dosták*, *tahák*, *těsňák*, *děják*, *športák*, a dále *konfrňák* (konference), *revák* (revolver), *biják*, *slohák* (slohový úkol), *šourák* (volně

střelený míč), *umprumák*, *učitelák*, *pajdák*, ba dokonce i *promejťák*, což je korzo.

Známkou dobré pohody jsou mírnější koncovky -ec a -es, třeba *pijavec*, *savec*, *bilec* (kulečník, obvykle kulébr), *repec* (reparát, na Moravě také *kantec*, *výbec*, *opakec*) a podobně *šourec* (tanec), *tukes* (přízemní hra při fotbalu), *stukes* (schůzka), *čurbes* (bujné řádění) atd.

Úžasné výrazové možnosti dají se ukázat na jednom slově, třeba, dejme tomu, *kompozice*. Mluví-li študák úplně vážně, oznámí třídě, že dnes bude *kompóna*. Při rychlém přepadu provedeném pohotovým kantorem zařve toliko: "*Kluci, kóna!*" *Kóna* se vyskytuje i v mluvě nedbalé. Mazlivě, zejména o kompozici, která dobře dopadla, užije něžného výrazu *komпка*, *kompuška*, *kompónka*. "Zkoněná" kompozice zve se *koňajzna*.

Intimní příděch má přípona -ivo, normálně se vyskytující u slov *palivo*, *stelivo* apod. Študák, jdoucí na flám, stará se především, aby bylo dobré *pitivo* (též *chlandivo*) a aby měl s sebou *čuřivo* neboli *hulivo*. Detektivka je docela obstojné *četivo* čili *čtivo*, plnicí pero je *plnivo*, a dokonce guma je zvána *gumivo*.

Pravého muže a drsného zálesáka charakterizují hutné zkratky, jako je *hrúba* (hrubá chyba), *éla* (elektrika, něžně elinka), *véla* (velmi dobrá), *stágra*, *kába* (kabinet), *kóra* (Korespondence), *špéca*, *áka* (akademie), *vízo*, *nába* (nábíko, nábožka), *súra* (surovost), *gráma* (gramajzle, gramérka), *sýča* (syčák), *tába* (tabule), *éga* (egyptka) apod.

Mužná zkratka se docílí i tím způsobem, že se prostě vynechá méně důležitá slabika a to buď začáteční, například *sták* (dostatečná), *brák*, *páčko* (opáčko), *buška* (lébuška, tj. hlava čili kokos, léba, kébule, šíša, boule osmihranná), *terka* (literka), *báček* (tabák), *retka*, *Píček* (*Josef*), *máček* (zemáček), anebo slabika prostřední jako ve slovech *mída* (mičuda), *psorka* (profesorka), *kóna*, *cúra* (cenzúra) atd.

Nebylo by na škodu, kdyby pilný vědec si dal práci a podrobně zpracoval studentský slang ku potěše lidí milujících legraci. Byla by to obšírná kniha. My jsme jen podali nejtypičtější ukázky, které spolu s přezdívkami v první knížce poskytnou čtenáři docela obstojný obraz študákova myšlení. Ještě připojíme několik přepěkných slov, hlavně substantiv a sloves, jež ukazují, že lid študácký má duši tvořivou a poetickou. Co řeknete například výrazům, jako jsou:

vej cuc čili *auscus* (výtah), *vohoz* čili *vohák* (šaty), *požer* (dobré jídlo), *čutból* (kopaná), *prachodárce* (otec), *buňka* (student-komunista), *pajšl* (syn řezníka), *korzár* (student, jenž se prochází po korze), *o-kmeny* (nohy do o),

anebo jak se vám líbí samorostlá slovesa jako:

vosmočit se (obléci smoking), *podrobit si puky* (znečistit kalhoty drobkou), *zpopelnit si fráček* (umazat popelem z cigarety), *napelit se* (napudrovat), *vomikádit*, *rozsalátovat knihu*, *jít se narodit* nebo *osvobodit* (do Národního nebo Osvobozeného) apod.

Jak vidno, je mnoho rčení studentských povahy metaforické. Básnické založení študákovo projevuje se nejskvěleji při tvoření názvů pro záchod, jenž, jak bylo již ve "Študácích" řečeno,

je jakýmsi salónkem československé mladé inteligence, debatním klubem, komnatou spiklenců, místem oddechu a zábavní místností.

Kromě obvyklých názvů *dvojnulka, kancelář, pisojr* apod. vyskytují se slova eufemisticky vystihující pravý účel oné místnosti, totiž *záchranná stanice, garáž, azyl, zotavovna, ordinace, síň, ostrov vyděděnců* apod. Vedle vznešeného vyšší *sféry, Olymp, ráj prorokův, věčná loviště* byly vytvořeny názvy *čajovna, mešita, kafirna, bar, budoár, budojrek madame Pompadúr*. Odtud termíny *jít na čaj, na koktajl, na šálek moka*. Vedle termínů *oddvojmocnit se, vyřítit se, spojit se vodivě se zemí* apod. je ještě mnoho velmi pěkných úslolí, jež neuvádíme, abychom příliš neuráželi p. t. estéty. Neodpustíme si však dodatek, že klíč záchodu zve se srandovní.

Je nasnadě uhadnout, že studentský slang je útvar živý, který se stále mění. Stará slova zanikají a nová se tvoří. Každá aktualita, každé dění, jež vzbudí zájem študáků, zrcadlí se také ve slangu. Mnohé výrazy zmizí, když aktuální zjev, z něhož byly odvozeny, ustupuje do pozadí. Tak mizejí přezdívky kantorů a spolužáků, jako *Fatty, Harold Lloyd, Lya de Putti* a místo nich nastoupily *Garry Cooper, Marléna, Gréta, Edie Kantor* a jiní, kteří jsou právě "ve flóru". Třídní mistr hry fotbalové byl dříve *Janda* nebo *Vaník*, dnes třeba *Puč* nebo *Nejedlý*. Šachový fanda byl dříve *Capa* (Capablanka), nyní spíše *Šaljamin* (místo Aljechin). Za dob slávy Josefiny Bakerové říkali kdesi tabuli *černá Pepina*. V době habešské války vyrostlo všude plno *Negušů* (hlavně ředitelé), dnes například kantor, jenž rád zdůrazňuje svoji hodnotu záložního důstojníka, zve se *alkazarský hrdina*.

Vůbec čilý zájem mládeže o naši armádu a její opravdový zápal pro obranu vlasti jeví se v hantýrce přívalem nových slov a rčení. Všimli jste si jistě, jak sportovní horečka ovlivnila študáckou mluvu. Slova jako *banán* (pětka), *forvardi* (žáci v přední lavici), *dobrý skóre* (slušné vysvědčení), *být groggy* (úplně popleten kantorem), *prohrát ligu, přihrát* (napovídat), *knokaut, zahrát na roh* (uniknout pětku), *driblovat, hodit ručník do ringu* (kapitulovat před kantorem) apod. jdou do set. Stejně ovlivnil hantýrku rozhlas, jak svědčí výrazy *vysílat na krátké vlně, mít dobrou poslech, fading, veselej večer* (čtení prospěchu) apod.

Nuže, dnes pozorujeme v řeči študáctva vpád termínů válečných. Kantor je *bombardák* nebo *tank*, informační zkoušení zve se *cvičnej nálet*, žák, jenž při zkoušení začne mlít nesmysly, *se dostal do vývrtky*, záchod je *plynová komora* a študák odchází *vypouštět yperit*, před zkoušením se organizuje *protiletecká obrana čili CPO*, někomu *vynechává motor*, když si nemůže vzpomenout na slovíčko, po zvonění vyrazí ze sborovny *útočná vozba*, po třídní bitvě nastoupí *asanační mužstvo*, aby dalo terén opět do pořádku, repetent je *délesloužící*, řízná profesorka zve se *paní rotná* nebo také *Vorošilov*, dozor vykonávající kantor bývá zván *jízdní hlídka, rozvědčík* nebo *stíhačka*. a ještě mnoho pěkných obrazných rčení.

Do této kategorie *fórů* patří i nedávný ostravský případ, kde na jednom gymnáziu byl kantor v pololetí uvítán hrobovým tichem ve třídě, jež vytrvala dvě minuty v nehnutém

pozoru, načež bylo zmatenému profákovi vysvětleno, že to byly *dvě minuty ticha za propadlé*.

Nežli přikročíme k dalším výzkumům, dovolíme si ještě upozornit p. t. veřejnost na jednu věc, jež snad dosud unikla našim zodpovědným činitelům. Prosím, račte si ještě jednou přečíst článku o tanci s kostrou, který jsme podali v české řeči spisovné a pak v jazyku dvou hlavních študáckých kmenů. Každý upřímný, škoie odrostlý Čechoslovák musí přiznat, že študácké řeči vůbec nerozumí a že mezi obvyklou češtinou neb slovenštinou a študáckou mluvou je rozdíl daleko větší, než mezi kterýmikoli dvěma slovanskými jazyky. Jaký závěr z toho plyne? *Študáctvo je zvláštní národ*, mluvící svébytným, bohatým a libozvučným jazykem, jenž není příbuzný žádné řeči evropské ani orientální. Proto, jako mluvčí tohoto utlačovaného lidu, vyslovuji na tomto místě poprvé požadavek úplné *autonomie* pro veškeren študácký lid, neboť ani nejodvážnější šejk študáckého klanu se dosud neodvážil tento spravedlivý požadavek přednést, aby nebyl exemplárně potrestán. Študáctvu nechť je vyhrazena vlastní rezervace, pokud možno oplývající hvozdy, lovišti, koupališti a hřišti, študáčtina budiž tam státním jazykem a pro dosud vládnoucí kastu profů budťte zřízeny koncentrační tábory. Je na povolaných činitelích, aby se chytili za nos a vypracovali detailně plán autonomie hrdého a vznešeného národa študáckého.

Kapitola 6

RECESE

Recese tkví svými kořeny již v trampském dávnověku a za její předchůdce dlužno označit slavné kanadské žerty, na něž, dovolíte laskavě, se slzou v oku povzpomínáme.

V oné překrásné době, když pisatel byl ještě útlým děckem, jež jen s jistými obtížemi pozvedlo Coltův revolver, aby přestřelilo stanovou tyč nad hlavou spícího kamaráda, v oné době blahobytu a míru, jenž vypukl hned po válce, vyšel mladý lid, většinou študácký, do přírody a počal tam vést život zálesácký, plný drsného kouzla a velkolepých dobrodružství. Jaká to byla rozkoš, prchati na zpěněném ryzáku pralesem a mít v patách četu vládních zvěďů, ačkoli ve skutečnosti dotyčný dobrodruh běžel pěšky a bos a honili ho prozaičtí četníci, protože lezl na hrušky někam, kam neměl. Kovbojská fantazie však vykouzila mladému muži Divoký Západ dvě hodiny za Prahou, někde v Posázaví, kde bylo možno rýžovat zlato a pak platit v trafice nugety a zlatým prachem, sestřelit známému pistolníku Jimovi sombrero (třebas jen prakem), utkat se s rudokožci (obyčejně na facky) nebo číhat s prstem na spoušti (špuntovky) u brodu a plašit nic netušící squaw, které šly máchat prádlo.

Drsní desperádové, obývající pralesy podél českých řek, bavili se ovšem mužným způsobem a jejich chlapské zábavy budily hrůzu u zženštilých paďourů. Byly to tenkrát časy!

Tak vznikly proslulé kanadské žertíky. “Máš kytaru?” ptal se jeden traper druhého, když je vlak unášel za hranice civilizace do Modřan nebo Tišic. “Mám,” odvětil nic netušící druh. Načež mu vtipný kanadčan vyhodil hudební nástroj oknem a podotkl: “Už nemáš kytaru.” Toto je klasický kanadský žertík, jenž se vyskytoval v nesčetných obměnách a variacích. Jak vidno, byly to žerty hrubé a jejich oběť byla vždy nějak poškozena, ať materiálně nebo duchovně, případně i fyzicky.

Nuže, romantická doba trempířů měnila se zvolna v idylické tábornictví a kemping, z bývalých dobrodruhů se stali otcové rodin a mužové význačného postavení a nesluší se přece na pana vrchního tajemníka, aby vyhazoval kolegovi komerčnímu radovi kufry z vlaku. A tak se podobalo pravdě, že kanadské žerty úplně zanikly. Leč není tomu tak.

Kanady se vyvíjely během doby v jemnější druh žertování. Civilizace a kultura zachvátily další generace studujícího lidu a časem se přišlo na to, vlivem zmáhající se vzdělanosti, že není fér rozmlátit kamarádovi motocykl, aby byla nějaká psina. Žert jako takový přestal mít za cíl poškození oběti. Moderní kanadčan čili recesista sleduje prostě tendenci, aby předmět jeho žertování byl uveden z míry, aby žasl, popletl se, aby prostě, jak říkají recesisté, “zíral”.

Tak tedy vznikla recese (samozřejmě v Praze) a je zahaleno v tajemství, kde se vzalo její podivné jméno. Nemá to nic společného s renesancí, ani se známou secesí. Je nutno, abyste vzali na vědomí, že vrcholná forma študáckého žertování se zove recese a nepídili se po vzniku tohoto termínu.

Nuže, popíšme čtenářům některé recesní žertíky, aby pronikli hlouběji do podstaty recesismu.

Recesisté tvoří jakási bratrstva, jež přijímají nové členy jen tehdy, splní-li podmínky, to jest vykonají-li předepsané úkoly. Adept se musí jednu noc vyspat na kulečníku, oběhnout poklusem Václavské náměstí, udělat před muzeem stojku a konečně nasadit vybranému typu klobouček ř la Napoleon. K tomu účelu zvolí si typického pražského flinka a se zdvořilým "dovolte" provede nasazení kloboučku. Potom poodstoupí vzad, zjistí, že klobouček je správně naražen a s důstojným "děkuji" odejde. Zde je také vidět, že recesisté nemají nic společného s flákači, naopak, flinkové jsou vhodnými objekty k zdařilé recesi.

Poměrně snadnou recesí pro nováčky je *metání kozelce s přípravou a bez přípravy*. Kozelec nutno metati na frekventované ulici, při čemž chodci zůstávají stát a zírají. Kozelec s přípravou koná se za přítomnosti recesní komise, která metrem vyměří místo potřebné k metání, prostře na chodník noviny a výkonný recesista obřadně splní svůj úkol.

Bratrstva mívají již na slovo vzaté odborníky na jednotlivé disciplíny. Existují *metači kozelců, stojkaři, zvonkaři apod.* Zvonkaři se oddávají recesi na přechodu křižovatek. Přecházejí vážným krokem, zvoníce na zvonek.

Oblíbenou recesí je *drcení typů*. Družstvo recesistů vybere si vhodný typ flákače, kymácejícího se zvolna po Příkopech, načež jdou proti němu ve vzdálenosti asi padesát metrů jeden za druhým. Prvý zasvěcenec se podívá flinkovi pátravě na kalhoty nebo boty, zatváří se užasle a zavrtí hlavou. Druhý účastník žertíku se rovněž podívá flákači na nohy a vyprskne smíchem. Drcený typ vydrží stěží tři až čtyři takováto setkání, načež chvatně zmizí v průjezdě a hledá defekt na svém bezvadném úboru.

Pěkná recese je *jít s Župíkem do biografu*. Mladý muž, jenž vede Župíka na provázku, se vážně dohaduje se slečnou u pokladny, může-li být Župík připuštěn na představení. Župík je tak zvyklý na svého velitele, že bez něho nedá ani ránu, a ostatně ve všech biografech mu byl dovolen vstup, neboť se chová zcela způsobně. Vyhlédne-li slečna z pokladny, aby se na zázračného pejska podívala, zjistí, že Župík je brambor, přivázaný na provázku. Potom recesista hrdě vstupuje do kina, vede Župíka za sebou.

Odvážnou recesí je *najímání bytu*. Byt je vyhledán podle inzerátu a je naprosto nutno, aby se recesisté tvářili smrtelně vážně, když prohlížejí místnosti, dívají se za obrazy a zkoumají, není-li pod linoleem houba. Hlavní zájem je věnován tomu, kde bude spát Župík, a když jeden z pánů prohlásí, že bude nutno pro něj vykopat v salóne doupě, začne majitel bytu zírat a recesní bratrstvo se dává na svižný ústup.

Zajímavá situace vznikne, *střetnou-li se na ulici dva recesisté*, kteří se neznají. Potkají se dva mladí mužové a jeden počne metat kozelec bez přípravy, načež druhý uchopí aktovku jako promítací přístroj a počne výjev filmovat. Oba recesisté se pak srdečně obejmou.

Překrásný recesní žertík přejalo jedno pražské bratrstvo z knihy známého humoristy Kučery. Recesista je přítomen nějaké domácí akademii, kde zpívá nadějná dcerka. Mladý muž vzkřikne divoce "hoří", všechno prchá a o zábavu je postaráno. Potom se omluví, že chtěl vlastně křičet "nehoří" a že se spletl.

Jiný žertík je telefonování. Provádí se v kavárně nebo z pouličního automatu, přičemž se nechají otevřená dvířka. Telefonující mladík se zuřivě hádá s nějakou dívkou, vyčítá jí nevěru, vyhrožuje jí, prosí a vyráží zoufalé výkřiky tak dlouho, až se venku nakupí dav bavícího se obecenstva. Potom vyjde důstojně ven, pozdraví zástup smeknutím a odchází, provázen užaslými pohledy.

Jedna přímo skvělá recese, o níž jsme dostali zprávu, se nám zvláště zamlouvá, ale zdá se nám, že náš informátor poněkud přeháněl. Jeden z nejlepších recesistů současné doby prý přišel v ordinálních hodinách k váženému lékaři, vyšetřil ho a předepsal mu lék.

Recese je ovšem i oblíbenou zábavou ve třídě, kde je největším požitkem vidět mocného a obávaného kantora, an zírá. Pokusíme se popsat jeden takový výtečný případ, zaručeně pravdivý. Bohužel, nelze nám jej znázorniti zvukově, nebo hlavním půvabem celé příhody je hvízdání. Vešel učitel a třídní otec septimy do své klasy, předem již nakvašen, neboť mu bylo právě vyslechnouti množství stížností na jeho svěřence. Zjednav diktátorským pokynem ticho, zahájil ostrou domluvu. Pojednou někdo vzadu zahvízdal. Vyloudil ze sebe dva tóny, příbuzné známému kukaččinu volání. Tedy, račte si představit, hvízdané "kuku". "Kdo to udělal?" zahřměl pedagog. Místo odpovědi ozvalo se znovu zvukné "kuku". Vychovatel změnil pohotově taktiku: "Já vím, kdo to dělá," řekl téměř šibalsky, "tak ať dá pokoj, nebo s ním zatočím." Neznámý přitakal souhlasným "kuku". "Tak teď ale dost, vy tam, rozumíte?" rozkřikl se prófa. Pohotové "kuku" zvěstovalo, že oslovený rozumí. Pedagog se rozběhl do zadních lavic: "Tady někde ten holomek je," pokřikoval zuřivě, "řekněte mi, kdo to dělá, nebo potrestám celou třídu." Načež z prvních lavic se ozvalo stejným tónem zahvízdané, melodické "kuku". Mlčky a mračně kráčel zhnusený třídní zpět ke katedře, obřadně rozevřel třídnici a zapsal celé septimánstvo do černé knihy; když ji zaklapl, tajemný hlas to kvitoval spokojeným "kuku".

Tolik o recesi ku potěše duchů junáckých. Ještě bych rád sdělil ctěné veřejnosti, jaká je to slast býti třídním recesní třídy. Autor byl totiž postižen tímto trudným údělem a poctivě to vydržel celý rok. Především si představte, že byste měli gramofonovou desku, která by vám celý rok hrála několikrát denně: "Pane kolego, ta vaše kvinta, to je něco hrozného..." Dále se račte vžít do situace učitele, jenž objeví zdařilou recesi a musí začít spílat, ačkoli je mu hrozně do smíchu. A potom si představte... ale raději uvedeme konkrétní případ, jenž mluví

za celé svazky.

Když řádění recesistů počalo ohrožovati zdárný vývoj ústavu, ba vyskytly se obavy, že nepřístojné chování kvinty B otřese v základech ideály středoškolské výchovy, usnesl se třídní za nadšeného souhlasu docentů ve třídě působících, aby každý zločin zchátralé klasy byl potrestán pokutou ve prospěch zanedbaných dítek téhož ústavu, neboť co chvíli se stala škoda na školním inventáři. Tu byl porouchán vodovod a kvinta se změnila v akvárium, v němž byly konány vodní hry čili naumachie, tu opět uspořádaly dítky cvičnou střelbu křídou do ampliónu nad tabulí, se. zásahy vesměs zdařilými.

Opatření zle postihlo dovádívou mládež, neboť pokuty se platí vesměs z kapesného. Vyslali tedy deputaci ke třídnímu se žádostí, aby si směli zavést samosprávu. Vybraní borci, coby lidový sovět, budou ručit za společný majetek a budou sami ukládat pokuty za každé poškození, což prý lid dobrovolně odhlasuje. Tento výtečný námět se vychovateli zalíbil. Rovněž sbor přijal podnět pochvalným mručením. A když druhého dne vstoupil třídní otec do své milované klasy, visela na stěně vyhláška obsahu ryze recesního, kterou přesně reprodukuje. Už proto, že je to opravdu ukázka skvělého studentského humoru, po kterém marně, třebas úpěnlivě, volají pražští redaktoři studentských časopisů. Autory nemůžeme jmenovat, protože se jedná o osoby mladistvé. Zde doslovné znění vyhlášky:

ÚŘEDNÍ TARIF

(po konfiskaci druhé, opravené vydání)

1 obyčejná rána:

křídou	Kč	—40
.....		
houbou	“	1.—
.....		
hadrem	“	1.50
.....		
krabičkou od křídý	“	2.—
.....		
košem na papír	“	2.05
.....		
kalamářem prázdným	“	3.—
.....		
“ plným	“	4.—
.....		
nádobou na ústředním topení	“	5.—

1 rána do ampliónu:

křídou	Kč	1.—
.....		
houbou	“	5.—
.....		
hadrem	“	5.—
.....		
krabičkou od křídý	“	20.—
.....		
košem	“	100.
.....		—
židlí	“	300.
.....		—
tomahavkem	“	300.
.....		—
palcátem	“	300.

.....	—
sudlicí	“ 300.
.....	—
bumerangem	“ 300.
.....	—
pravým indiánským lukem	“ 500.
.....	—

(nejlepší rány budou odměněny
věcnými cenami od 50 do 5000 Kč)

browningem, kulometem, houfnicí (pouze v průvodu rodičů)	Kč 600.—
.....	
ručním granátem (rovněž v průvodu rodičů neb poručníka)	“ 1000.—
.....	
rychlopalným dělem (pod dozorem vojenského odborníka)	“ 10.000.
.....	—
Těžkou Barborou (dávka ze zábavy a režijní příspěvek)	“ 2.75
.....	

Vrhání do tabule:

nožem	Kč 1.—
.....	
dýkou	“ 2.—
.....	
assagájem	“ 2.30
.....	
oštěpem	“ 5.—
.....	
halapartnou	“ 10.—
.....	
tomahavkem	“ 20.—
.....	

Svévolné vytrhávání parket:

hasákem	1 Kč 300.—
.....	m ²
dynamitem	“ “ 1000.—
.....	
ekrazitem	“ “ 2000.—

.....
 krakatitem (pouze na vlastní nebezpečí) “ “ 1,000.000.

Činnost s vodou

lití vody na lavice Kč —.50

.....
 lití vody do kapes a za krk “ 1.—

.....
 “ na amplión 1 litr “ 1.—

.....
 “ “ 2 litry “ 2.—
 atd.

stříkání vody na amplión pomocí hasičské stříkačky:

5 minut Kč 300.—

.....
 10 minut “ 900.—
 atd.

zaplavení učebny:

do výše 1 m Kč 1000.—

.....
 “ 2 m “ 2000.—
 atd.

V neděli a ve svátek 50 % slevy. Prvních 14 dní 35 % slevy. Rovněž pro spolky, korporace, sdružení, organizace, kroužky a tělocvičné jednoty 35 % slevy. Pro cvičnou střelbu při vyučování zvláštní sleva. Využijte našeho výhodného splátkového systému! Zúčastněte se propagačních dnů! Zdar!

Četl a schválil

Jaroslav Žák, třídní.

INTERMEZZO DRUHÉ,

V NĚMŽ NAZNAČÍME, JAKÁ ODHALENÍ A SENZACE JSME UCHYSTALI PRO ČTENÁŘSTVO DRUHÉ ČÁSTI KNIHY, JEŽ JE JAKSI JÁDREM CELÉHO POJEDNÁNÍ

Věnovali jsme se dosud věcem duchovním, až to již byla četba nebo mluva študáctva, humor mladé generace a způsob žertování. Nyní ohmatáme mládeži svaly a slibujeme si od tohoto postupu lepší výsledky, než jakých bylo dosaženo v oblasti ducha. Nechceme tím říci, že svalstvo studující mládeže je kvalitnější než jemné předivo šedé kory mozkové. Jisto však je, že právě zde se nám naskytne příležitost říci, jaká vlastně dnešní mládež je.

Vidím, jak všichni nadšeně souhlasíte. Ano, přitakáte, dnešní mládež je sportovní. A jste dokonale vedle. Dospělý občan dívá se totiž na náš dorost poválečnými očima a je třeba mu vysvětliti, že takzvaná sportovní mládež jsou už dnes dámy a pánové mezi třiceti a čtyřiceti lety, což, neupíráme, je lid zdatný a ztepilý, ale nedá se o něm říci, že by to byli študáci, přesto, že sem tam některý houževnatý jedinec z této generace dosud studuje, nemoha se patrně rozloučit s příjemným koležáckým životem.

Dnešní študáctvo, to jest mladí mužové a dívky od dvanácti do dvaceti let, je sice samý sport, jak výstižně říkají utrápené matičky, ale sportovní není, do toho má hrozně daleko. Zato má jinou velikou přednost, společný znak, jenž je všechny spojuje, ale prozatím neřekneme, co to je, počínajíce si jako starý mazaný Homér, který neprozradil populárního pana Odyssea dříve, dokud nepotýral čtenáře obsáhlým líčením mejdanu a hostiny u krále Alkina.

Pohledme tedy zblízka na študáctvo, ano cvičí svoje svaly a utkává se ve sportovních závodech.

Kapitola 7

AUTOR SE POKUSÍ VYSVĚTLITI PODIVUHODNOU VĚC, JAK TO PŘIJDE, ŽE “TEN NÁŠ KLUK JE SAMEJ SPORT” A PŘITOM JSME NA OLYMPIJSKÝCH HRÁCH NA ČESTNÉM PŘEDPOSLEDNÍM MÍSTĚ

Je známo, že první průkopníci sportu z řad študáctva si přilepovali falešné vousy, aby unikli pozornosti kantorských špehů. Dlužno tu pietně vzpomenouti statečného beka S. K. Slávie Julia Vosátky, jemuž se v mýtických dobách našeho fotbalu při srážce s anglickým útočníkem utrhl polovina falešného kníru a přilepila se na tvář užaslého Angličana.

Dnes je sport oficiálně zařazen do tělocvičného programu střední školy a část kantorů je již ze sportovní generace, o níž byla řeč v intermezzu. Jsou sice ještě zavilí nepřátelé tělesných cviků mezi pedagogy, kteří si zapisují do notýsku, kdo hrál ve středu fotbal, a podle toho ve čtvrtek zkoušejí, jsou ještě zaprášení, omšelí tělocvikáři, kteří kladou hlavní důraz na to, aby po skoku vysokém dopadl žák do dřepu a učinil úkrok stranou, ale vymírají, jak pevně doufáme.

Jaký blahodárný vliv na mladé má toto školní pěstování sportu? Nejdříve příklad a potom závěry.

Jeden kantor v nejlepších letech, příslušník oné “sportovní generace” a přes silné revma zavilý pěstitel lehké atletiky, přišel na slovenský ústav. A hned si chtěl dát na školním hřišti zdravotní závod na 1 km. Aby to bylo zajímavější, vyzýval zpučně junáctvo celého ústavu na mejdan. Když se nikdo k tomu neměl, aby si protáhl s panem profesorem nohy, běžel zklamaný vychovatel sám se stopkami v ruce. Žactvo stálo opodál a přihlíželo. Jsem přesvědčen, že si při tom říkali: “Maj to ti kantoři divný záliby, jeden sbírá brouky, druhý zas běhá jako blázen do kolečka.”

To není zjev nikterak ojedinělý. Poměry se prostě obrátily. Prošedivělý kantořín v teplácích trénuje a dědečkové z oktávy přihlížejí s rukama v kapsách. Kdo se tomu diví a nechce věřit, ať nezapomíná, že jde o lehkou atletiku, tedy sport velmi namáhavý. Dnešní mladý muž se totiž nechce unavit. Bolely by ho nohy.

Dnešní študák pěstuje sport spíše jaksi na krásu než na výkon. Odtud oblíba oné půvabné hry zvané volejbal čili odbíjená, jež se stala takřka naším národním sportem. Vynalezli ji tuším Američané a byla míněna jako osvěžení po namáhavém atletickém tréninku.

Dnes se jí oddávají vášnivě studující dítky od deseti let výše ve škole i mimo školu. Tato hra totiž krásně vyhovuje slovanské povaze. Člověk se při tom vůbec neunaví, nemusí běhat, nepachtí se za míčem, nýbrž míč mu spadne přímo na hlavu.

Pozoruji zasněně trénink v odbíjené. Příležitostí je k tomu dost a dost. I zjistil jsem, že ctížádostí každého hráče je povyskočit, natáhnout paže a udělat pokud možno elegantní pózu, zejména jsou-li přítomny slečny, bez ohledu na to, kde právě poletuje míč. Nejlepší důkaz pro to, že študáci dnes pěstují sport výlučně na krásu.

O tom svědčí i jiná nezvratná fakta. Ideálem moderního mladíka je především přepychový svetr nebo pulovr v divokých barvách, lampasy na lyžařských kalhotách, bílé punčochy při tenise – zkrátka elegance především. Mládež nemiluje sporty, při nichž by se mohla unavit. Kromě volejbalu je velmi oblíben ping-pong, možno-li tu vůbec mluvit o sportu. Jak úzkostlivě dbá mladý muž na bezvadný zevnějšek při sportování, o tom svědčí i drobná epizodka, jež se stala na jednom ústavě, kde terciáni odmítli okázale hrát házenou, protože by si umazali ruce.

Také jsem viděl čtrnáctileté junáctvo a dívky hrát tenis na školních kurtech. Školní kurt, jaký to nedostižný ideál pro minulé generace. Dnes je skoro u každého ústavu. Tenis se však na něm nehraje, nýbrž něco mnohem zábavnějšího. Na každé straně stojí totiž aspoň osm borců s raketami, takže nikdo z nich nemusí běhat. Ten, k němuž dopadne balónek nejbližší, máchne pohodlně raketou a tím odpadá zbytečné pachtění se za míčkem.

Sportovní duch študáctva jeví se dále ve fandění pro profesionální fotbalová mužstva, zejména Spartu a Slávii, a ve sbírání podpisů našich "zlatých hochů", jak bývají eufemisticky zváni moderní gladiátoři. Velmi je ceněna podepsaná raketa nebo hokejka. Dnešní mládež totiž přišla na geniální nápad, v čem je vlastně tajemství úspěchu. Tenis nehraje totiž tenista, nýbrž sama raketa. Raketa s Menzelovým podpisem hraje přímo zázračně.

Rovněž tak raketa Menzlem nebo Hechtem odložená. Malečkova hokejka, případně hokejková hůl s Malečkovým podpisem dělá divy. A vůbec záleží velice na značce sportovního náradí. Obyčejné lyže jezdí blbě, kdežto kanadské hickorky přímo zázračně.

V tom je právě rozdíl mezi starší sportovní generací a "sportovní" mládeží. Dříve se vyhrávalo mistrovství Evropy v hokeji na bruslích ze starého struhadla a ještě k tomu v přestrojení, nebo prozrazení reprezentantů znamenalo vyloučení z ústavu. Dnes má každý dvanáctiletý šampion parádní džeksny, ale výkonů není.

A tak marně nařiká sportumilovná veřejnost, že nemáme dorost a že se o něj nikdo nestará. Stará se o něj kdekdo, ale dorost se k ničemu nemá. Nemiluje tvrdý, cílevědomý trénink. Proto se dožíváme zajímavého zjevu, že naši nejlepší sportovci mají pomalu šedivý plnovous a mladá generace nikde.

Ale ono to není jen ve sportu. V umění, v literatuře a jiných oborech lidského snažení pozorujeme tentýž zjev.

Nestálo by tohle za zvláštní úvahu, která by snad byla namístě ve vážném díle, a nehodí se dobře do humoristické knížky? Možná, že stačí uvést prostou skutečnost, že dnešní dvaceti- až pětadvacetiletí lidé, mezi nimiž je tak málo vynikajících jedinců, jak na poli

sportovním, tak v různých jiných oborech, se narodili za války nebo těsně po válce, že jejich rodiče byli fyzicky i nervově vyčerpaní a že mimo to mají vyhlídky do budoucnosti velmi mizerné.

Budiž konstatováno, že půjde-li vývoj touto cestou, bude za nějaký rok nejlepším sportovcem na ústavě pan ředitel, který bude dávat šestnáctiletým sportovcům handicapy na sto metrů. Myslím však, že k tomu přece jen nedojde, protože dnešní patnáctiletí jdou na to, jak se zdá, od lesa, a sem tam nějaký ten rekordman nám z nich pravděpodobně vyroste.

Pakliže nebude rekordmanů ani v této generaci, netřeba nad tím lkát. Světový šampion v boxu nebo rekordman na 400 metrů je sice dnes docela významný propagační činitel, ale nemíníme si naprosto pochvalovat šílení davů a dlouhé sloupce seriózních žurnálů o tom, jak dva svalnatí chlapíci, mírně řečeno průměrné inteligence, si navzájem rozbili nosy.

Středoškolské hry ukázaly, že naše študáctvo je fyzicky velmi zdatné. Pisatel, jenž fungoval co dozorčí orgán, dovede ocenit znamenité výkony študáků a študaček, kteří pěstovali v Praze jakýsi velmi namáhavý desetiboj, sestávající ze zkoušek na prostná, závodů, her, pochodů, průvodu městem, bujarého řvaní, návštěvy divadel, koncertů a biografů, tancování v noclehárnách po celou noc k bezmeznému zoufalství ospalých pedagogů atd., což všechno bylo pozorováno nepřetržitě po čtyři dni za sebou. Konečně se podařilo nalodit řádící študáctvo do vlaků a zničení prófové se kojili nadějí, že po čtyřech probdělých nocích budou dítka aspoň cestou spát, ale byli zle zklamáni. Vlak se proměnil v jakousi zábavní jachtu, jež zvučela pokřikem a bojovnými zpěvy, jednotlivá města podnikala hromadné návštěvy k sousedům a vůbec, finiš středoškolských her, o němž v Praze není nic známo, byl tak bouřlivý, že nezbylo kantorstvu než udělit hromadnou amnestii, protože jinak by bylo nutno vyloučit celou výpravu z ústavu. Prostě impozantní.

Autor tlumočí tímto veškerému študáctvu svůj nelíčený obdiv a hodnotí jeho pražský výkon ze stanoviska sportovního jakožto naprosto prvotřídní, ba světový.

Nicméně musí opakovat své obvinění, že študáctvo pěstuje dnes sport podle zásady "elegance především" a trvá na tom, že více opravdovosti i ve sportovním úsilí by neškodilo. Rozhodně by raději viděl dvě hodiny cílevědomého, tvrdého tréninku jakéhokoli sportu, než pět hodin hrozného čutání na malém plácku, kde se motá třicet nemyslících čutalistů a každý je na výsost spokojen, když si kopne. Kopaná je moc hezká hra, o to nic, ale kdo propána přišel na zoufalý nápad, že je to náš národní sport? Viděli jste už tu strašlivou podívanou na mládež, ponechanou bez dozoru na hřišti? Uzřeli byste hrozně dlouhé klacky, kteří by krásně skákali do výše nebo běhali dlouhé trati, robustní chlapce, talentované na krátké běhy, kluky s tělem jak stvořeným pro plavectví atd. atd., jak všichni se zoufale motají s míčem, pletou si nohy, kopou do vzduchu a do sebe a všichni se dojemně snaží vyniknout ve sportu, ke kterému nemají tělesné dispozice. U nich platí podivná zásada, raději hrát mizerně fotbal, než dělat dobře jakýkoli jiný sport. Podivno a neuvěřitelné.

To by tak bylo asi všechno, co jsme chtěli, pokud se sportu týče, říci mládeži a o mládeži. Není to tak zábavné jako žertovné vyprávění o německé konverzaci, ale svrbělo nás to jaksí na jazyku.

A již kvačíme pověděti napjatému čtenáři, jaká je vlastně dnešní mládež a co ji zajímá daleko více než populární sport.

LETADLA NAD ŠKOLOU A NAD STADIÓNEM

Stupnice zájmů študákových se dá lehce zjistit, když kantořín, jenž je pružnějšího ducha než učebnice, odbočí od osnovou předepsané látky a rozhovoří se o věcech mimoškolních. Stačí, když při čtení Livia, třeba u oné pasáže, kde se popisuje namáhavý přechod Hannibalův přes Alpy, doprovodí latinář vznešené vyprávění dějepiscovo realistickým popisem nálady ve vojště punského vojevůdce, a počne lidově a přístupně líčit, jak polozmrzlí Kartaginci mlátili vztekale kopími do skal, nadávali na Hannibala a celou punskou říši a plivali z horských průsmyků do propastí. Hned je vidět na tvářích mladistvých posluchačů rozjasnění a letargická podřímlost se změní v napjatou pozornost.

Ještě vděčněji je přijímáno vyprávění s látkou nesouvisející, ať už je to veselá příhoda z cesty pana profesora po Šumavě, jež je ovšem kvitována povinným veselím, nebo dokonce vážná promluva o kumštu a takových věcech. Oddrobí se tím kus hodiny, a tudíž se vyplatí předstírat zájem.

Napjatou pozornost vyvolá zmínka profákova o mezinárodní politické situaci. Hlavně v posledních pohnutých dobách nezůstala přirozeně ani nejútlejší mládež lhostejnou k tomu, co se děje okolo nás, a děje se toho, chválabohu, dost. To konečně mohl každý vidět u Osvobozených, jak bouřlivě študáci reagovali na každou sebenepatrnější narážku, takže co chvíli se bořilo divadlo.

Má-li kantor "šajn" o sportu a přimísí-li do suchopáru hodiny nějakou tu zkazku o tom, jak hrávala slavná Sparta v letech poválečných nebo jak Košek porazil dělovkou brankovou tyč, rozhostí se po třídě posvátné ticho. Každý by řekl, že neexistuje námět, který by více dovedl dítku uchvátit. A přece.

Armáda a hlavně letectví. Žádná veleslavná sportovní primadona nevzbudí v dnešním klukovi ani desetinu oné úcty, jakou chová k letci a zvláště k vojenskému pilotu. To je prostě božstvo. Letí-li náhodou podle gymnázia stíhačka, je veškero študáctvo duchem ve vzduchu, a kantor jen s námahou obnoví kázeň ve třídě. Ale stane-li se mu ten malér, že uprostřed výkladu zahřmí venku tucet motorů a několik letek si to šine nízko nad zemí, tu prostě ani sám veliký Šerif a vládce ústavu kluky neudrží, všechno leze na okna, krky nemožně zkroucené a jediný výkřik obdivu spojuje celou třídu v podivuhodný celek, takže nakonec ani šerý matematik, střízlivý muž čísel, neodolá, vyleze také na okno a účastní se všeobecného nadšení.

Zde se spojují dvě věci dohromady. Především, každý moderní kluk fandí pro motory,

auta a zejména letadla. Rozezná vám podle zvuku značku vozu, podle tvaru křidel typ letadla, a jestli tomu aspoň trochu nerozumíte, vypadáte mezi mládeží, která se pustí do debaty o těchto věcech, jako muž spadlý s Marsu.

Druhá složka tohoto nadšení je upřímný obdiv a láska k naší republikánské armádě. Poslední události ještě vystupňovaly tento opravdu vřelý vztah študáků k vojákům. Každý správný študák prostě fandí armádě a ovšem nejvíce letcům. Je sice pravda, že jim fandíme všichni, ale mládež vede, protože vkládá do tohoto fandění veškeren oheň a posvátné planutí svých vyjukaných deseti dvaceti let. Tercián, jenž má strýčka pilotem a jenž byl dokonce svezen ve stíhačce, stává se hrdinou třídy a jsou mu prokazovány pocty přímo orientální.

Kdo by snad ještě pochyboval, že před tímto společným božstvem veškerého študáctva ustupuje sport a všechny ostatní věci do pozadí, měl se přijít podívat na středoškolské hry a vmísit se mezi dorost, seřazený v řadách k společnému nástupu. Nad těmi padesáti tisíci mladých lidí zakroužila pojednou stíhačka, snesla se nízko, na nějakých třicet metrů, a přelétla přes hlavy středoškoláků z celé republiky. Kdo viděl, co mládež při tom prováděla, nikdy na to nezapomene. Padesát tisíc děvчат a kluků propuklo v takové nadšení, že se to nedá vůbec popsat, hučelo to jako moře, všechny ruce se zvedly na pozdrav, všechny oči byly upřeny na letce a jeho stroj, který se jen mihl nad jejich hlavami, a v těch očích hořelo něco, čemu dospělý, střízlivý člověk těžko porozumí. Natož, aby to mohl nešikovným perem nějak zachytit. A pilot se vracel znovu a znovu a bouře propukla s ještě větší silou. Myslím, že žádná alegorická scéna ani cokoli jiného nezanechalo v študácích tak silný dojem jako ta stíhačka, která je přišla při nástupu pozdravit.

K tomu se již nedá nic říci. Taková je naše mládež a je dobře, že taková je. Můžete jim zato s klidem odpustit, že málo čtou a že nemají takový zájem o kulturní věci, jak bychom si přáli my, moudří vychovatelé.

INTERMEZZO TŘETÍ,

**V NĚMŽ SE POKUSÍME USMÍŘIT SI ČTENÁŘE VYHLÍDKAMI NA INTERESANTNÍ
KAPITOLY O ŠKOLE, ŠKOLSTVÍ A ZEJMÉNA PAK O KOEDUKACI**

Velectění, nemějte mi za zlé, dobře chápu vaši nevoli. Všichni jste zajisté četli Študáky a kantory a sáhli jste po té knížce v slepé důvěře, že se srdečně pochechtáte. Tenhle pán, říkali jste si, je známá veselá kopa. Dovede vyprávět šprýmovné historky o tom, jak studentík požírá buchtu a je za to zapsán do třídní knihy. A mnoho jiného. Věru, to se zase nasmějeme.

Míníte zajisté, že jste si nepřišli na své, a já loyálně uznávám, že legrace a taškařic bylo podstatně méně než v první knížce. Ještě tak ta recese ušla, soudím, ale ponurá kázání k študákům o jejich neukázněném trénování a nadšené fanfáry o letectví, to jsem si mohl, říkáte, dát za čepici.

Prosím, ještě okamžik strpení. Bylo totiž Istivým úmyslem autora napsat knížku poněkud odlišnou a zavile trvá na svém pošetilém rozhodnutí. Teď se ještě pustí do kritiky našeho školství, ovšem stále máje v patrnosti úkol, který si vytkl v nadpise, totiž prozkoumat študákovu duši. K tomu je nutně potřebí poznat i ony složky, jež zmíněnou již duši spoluutvářejí. Zkrátka, musíme si všimnout školy, vyučování a posléze i oněch obětavých mužů a žen, kteří dítku infikují moudrostí a učeností.

Všichni toužíte po tom, aby bídní kantoři byli jak se patří zdeptáni, a nejvíce jste se chechtali, když prófa byl potřen a roznesen vtipným dítkem. Nuže tedy, bude ještě řeč o kantorech a budou dokonce i deptáni, takže se nasmějete až až.

ŠTUDÁK CO TVOR TĚŽCE ZKOUŠENÝ

Pamatujete se zajisté, že jsme prohlásili střední školu za kolbiště, kde lid študácký bojuje se svými odvěkými nepřáteli, kantory. A to prosím není vůbec žádná legrace, nýbrž pravda, a vy byste rádi věděli, jak to přijde, že dítko vidí ve svém učiteli úhlavního nepřítele.

Protože říkáte rozhodně a tvrdě, kantoři jsou zlí a protivní, študákům jen ubližují, šidí je a snaží se jim dávat koule. Hm, to by teda nesouhlasilo. I kdyby byl pan profesor ztělesněná laskavost, musí nakonec dát kouli čili sardel, když, vezmeme krajní případ, zkoušenec tak říkajíc neotevře vůbec ústa. Tak čím to tedy je, že se z oné posvátné instituce, kde se má dítko učit “moudrým býti”, stal ring, v němž se potýká jedna generace s druhou? Nenapadlo vám, že by to mohla být vina celého našeho systému? Už ano, už to tak nějak bude.

V naší podivuhodné době totiž nechceme od lidí schopnosti a vědomosti, nýbrž vysvědčení. Udělej, synku, příslušné zkoušky a přines vysvědčeníčko a pěkné známčičky a budeš přijat. A tak študák bojuje celých osm let o svou existenci, ke které potřebuje vysvědčení se známkami. Proto se učí kvůli vysvědčení a ne proto, aby něco uměl. A učitel je dosazen na svůj stolec proto, aby mu ztížil dosažení kýžených papírů, aby ho přísně zkoušel z toho, co se naučil. Mladého muže ohromně zajímá řekněme dějepis. Ale protože musí dějepis umět, aby prošel, začne ho dotyčný předmět otravovat a teprve, když proklouzne šťastně nástrahami střední školy a už se ten dějepis učit nemusí, vrátí se k svému oblíbenému předmětu.

Odtud onen žalostný stav, že většina študáků nemá školní vědy v přílišné lásce. Je sice pravda, že “myšlení bolí” a že odjakživa museli být mladí přidrženi k práci, protože by raději šli k řece nebo na hřiště, jak velí jejich přirozený temperament, ale na druhé straně je zase jisté, že každé zdravé mládě má touhu po poznání a vědění a chce se poučit. Škola mu mnohdy to poučování přímo mistrně otráví, zejména když některý pan docent nemá žádný poměr k svému předmětu a stará se jen o to, aby vyložil předepsanou látku a hlavně ji vyzkoušel.

Někdo namítne, že zkoušení a známkování je jakýsi donucovací systém, aby mladí pracovali, a že bez koulí a propadání by to prostě nešlo. Dovolte, byl kdysi jakýsi dost slušný stát jménem Atika a tam se lidé opravdu uplatňovali podle svých schopností, bez vysvědčení a zkoušek. Školství tam měli hrozně divné. Žádné zkoušky, žádné sardele ani reparáty, postupky a propadání - kdo toužil po poznání, přišel a učil se. A z těchle nemožných poměrů vyrostl nějaký pan Sokrates, Platón, Aristoteles, Euripides, Sofokles, Praxiteles, Feidias a jiní

páni, kteří dokázali všelijaké znamenité věci. Ale vraťme se raději do naší papírové epochy.

Pokrok se valil po tisíciletí stále dopředu a přinesl nám v těchto věcech značné pohodlíčko. Dnes stačí nasoukat do sebe předepsanou hromadu knih, dát se z toho vyzkoušet a úspěch je zaručen. Dostanete takový papír a tam máte černé na bílém, že jste doktor, inženýr, profesor nebo jiná kapacita. Jinak můžete být, s odpuštěním, trouba, ale máte příslušné papíry a tam máte úředně potvrzeno, že jste vlastně vynikající jedinec. Jak jste se jím stal, vážený? Pomocí důmyslného systému zkoušek.

A tudíž naše škola připravuje své svěřence ke zkouškám, z nichž je složen celý náš dojemný, moderní život. Čili připravuje je skutečně pro takzvaný praktický život. Pohovořili jsme obšírně ve "Študácích" o umění obstát při zkoušce. V tomto vrcholném kumštu se náš študák dokonale pocvičí a to je hlavní věc, kterou potřebuje, aby mohl utěšeně vzkvétat a dožil se slušného rozmachu své bytosti po všech stránkách.

Abychom nabyli jasného obrazu o našem moderním systému růstu jedince, sledujme trpělivě životní dráhu mladého muže, jenž to dotáhl až na obávaného kantora. Po přijímací zkoušce do primy procházel osm let ohněm zkoušek ústních a písemných, aby se mohl podrobit slavné zkoušce zralosti. A pak vzhůru na vysokou školu! Tam ho uvítali zdvořilým sdělením, že musí složit doplňovací maturitu z předmětu, který na střední škole neměl anebo v kterém je vzdělán jen povrchně. Tato doplňovací zkouška zralosti mu umožní, když se jí úspěšně zhostí, požívatí dobrodiní zkoušek kolokvijních a seminárních, jež ho bezpečně dovede ke zkouškám státním a k tzv. pajdě čili zkoušce pedagogické. Státnice, dámy a pánové, není jen tak ledajaká zkouštička. To je celé předivo různých zkoušek ústních i písemných, řádných, mimořádných, hlavních a doplňovacích.

Náš borec se probouje tímto pevnostním pásmem a potom splní svou povinnost vojáka republiky. Jde do důstojnické školy a už v tom zase lítá. Po několika zkouškách dosáhne hodnosti důstojníka, vrátí se do občanského života a zahájí blahobytnou kariéru kantora. Teď už zkouší sám své svěřence, ale při tom se pilně připravuje na ustanovovací zkoušku. Máme důvodné podezření, že to není zkouška poslední. Vždyť se jednalo svého času o zkouškách ředitelských a nepochybujeme, že důmyslní zkušební komisaři vymyslí ještě nové zkoušky, aby občan profesor nevyšel ze cviku.

Junák s menšími aspiracemi půjde třeba k dráze nebo k poště, ale i tam číhají na něho zkušební komisaři, lačníci po jeho vědomostech. Systém zkoušek v našem veřejném životě je stále zdokonalován. Dá to někdy práci vymyslet si, z čeho všeho mají být mladí lidé zkoušeni.

Matně tušíme, že například dopravní strážníci se musí vyznat v euklidovské geometrii, v dějinách dopravnictví a částečně i v astronomii. Je dostatečně známo, že budoucí lékař si musí osvojit všelijaké poučné teorie o množení koček atd., o nichž se nakonec dozví, že se už nyní neuznávají. Budoucí právník zápasí několik let s právem římským, církevním a

podobně, kteroužto vědu při nastoupení praxe může rovnou hodit do koše. Budoucí důstojník hospodářské služby musí znát trávy klasnaté i latnaté, vyjmenovat latinsky všechny vrstvy obilného zrna a projevit důkladnou znalost pohlavního života brouka pilouse, jakož i mnoho jiných věcí, potřebných k zásobování armády. Ne snad, že bychom zavrhovali teoretické vědomosti, naopak, dobře víme, že je třeba mnoho vědět, aby mohl z toho člověk jen malé kvantum použít. Ale nezdá se vám, že je té teorie přece jen trochu moc? Že je to výroba zkoušek ve velkém? Musí se nutně budoucí profesor franštiny mořit několik let s historickou mluvnicí a jazykem starofrancouzským, místo aby ten čas věnoval praktickému výcviku v živé franštině, který mu přirozeně hrozně chybí?

Společným znakem všech zkoušejících je touha po vědeckosti. Mladíci, štvaní z kursu do kursu, kde se třeba přednáší, že lokomotivy se natírají suříkem (to je prosím jen tak příklad ze vzduchu, aby se někdo nezlobil), se dovídají, že tato nauka není nějaké obyčejné plácání, ale těžká věda. A většina odborníků začíná svůj výklad nesmrtelným: "Již staří Římané (natírali lokomotivy suříkem)..." Hned to dostane úctyhodný nátěr vážné vědecké disciplíny. Jinak by se to dalo vyložit za hodinu, kdežto takhle je z toho šestinedělní kurs a hlavně se to pak může přísně zkoušet.

Vývoj, vážení, jde dále svou cestou. Nové zkoušky se zavádějí téměř denně a další se chystají. Upozorníme povolané činitele na tyto plodné podněty:

Pro obecní metaře zkoušku z orientálních jazyků, neboť již staří Chetitě metli ulice. Pro domovníky státní zkoušku z řecké a římské architektury, protože již římsští uličníci čmárali po domech. Hokynáři budtež vyzkoušeni, zda ovládají tropickou flóru se zřetelem ke koloniálním plodinám. Navrhujeme dále přísnou zkoušku z dějin malířství pro natěrače a pro pomocnice v domácnosti znalost teorie o rozbití hmoty a dělení atomu. Nemluvňata budtež vyzkoušena z Darwinovy vývojové teorie. A konečně lidé umírající neb z takových sklonů důvodně podezřelí nechť jsou vyzkoušeni z věd okultních a znalostí o životě záhrobním. Jen tak budou dostatečně vybaveni vědomostmi pro záhrobní praxi, neboť již staří Římané...

Trochu jsme se sice rozpovídali o věcech, jež přímo se střední školou nesouvisejí, ale nejsou tak zcela zbytečné v rámci této knížky, neboť ukazují, proč je střední škola taková, jaká je. Hlavním jejím posláním není totiž něco naučit, ačkoli všichni školští pracovníci se hluboce klamou v přesvědčení, že škola se snaží především dát junáctvu základ vědění a myšlení. Škola se o to skutečně snaží, ale nemůže, bohužel, změnit celý společenský systém, jež chce na mladém člověku papírové certifikáty a nutí ho tím, aby studoval hlavně kvůli známkám a vysvědčení.

Proto se tedy švindluje, proto se opisují kompóny i státní práce. Jde totiž hlavně o to, dosáhnout jakýmkoli způsobem blahodárných papírů. Kdyby se mladí lidé uplatňovali v životě svými schopnostmi a uměním, nikoho by ani nenapadlo pokusit se o nějaký podvod. Nemělo by to ceny. Každý by se snažil naučit se co nejvíce.

Na tomto místě musíme hbitě vyvrátit klamnou domněnku některých čtenářů, kteří patrně soudí, že nadáváme na “nepraktickou školu”, která tluče do lidí latinu, vyšší matematiku, dějepis a podobně, místo aby je učila tomu, co “budou v životě potřebovat”. Nikoli, drazí přátelé, latina a vyšší matematika jsou věci výtečné, přímo k nezaplacení. O hodnotě těchto i ostatních předmětů se dočtete v odborných časopisech, to je věc mimo diskusi a autor by osobně neváhal vrátit latině její původní počet hodin a je ochoten ve své krvelačnosti surově týrat desetiletá “bejby” v primě latinským skloňováním. Věřte zkušenému školnímu vlku, že je to věc znamenitá a útlým mozgovým gangliím velmi prospěšná. Namísto stokrát již opakovaných replik o těchto věcech pohovoříme si raději se zastánci “praktické školy” a sdělíme jim, jak si takové učiliště ve své bujné fantazii představujeme.

Především nechá laskavě uváží, že rozmarný osud zavěje náhodou jejich nesporně zázračné dítě v mužných letech řekněme třeba do Číny a že mu bude velmi chybět znalost čínštiny. Což abychom tedy pro tento případ zavedli na střední školy čínštinu (libo severočínštinu nebo některé jižní nářečí)? Ale ne, půjdeme na to docela konkrétně.

Dítě právě absolvovalo pátou obecnou a rodiče se rozhodli zasvětit je státní službě co poštovního úředníka. Mladý muž nebo dívka souhlasí. Nebylo by špatné provést nyní obřad, načež by mu za zvuků hymny “Jede, jede poštovský panáček” připjali na kabátek stuhu a vkusný odznáček kandidáta poštovníctví. Dojatí rodiče by složili malou obětinu v poštovních známkách, případně i naturáliích, načež by slavnost mohla být zakončena v místní zahradní restauraci koncertem pošťácké hudby, tombolou a tancem.

Tím je dráha mladého muže pevně vytčena a po prázdninách by byl zapsán do poštovního oddělení praktické střední školy. Tam by ovšem nedřel nějakou latinu nebo děják, nýbrž jen a jen věci praktické, které bude v životě potřebovat. Navrhujeme toto uspořádání: Prima: listovní pošta a frankování. Sekunda: rekomanda a expresy. Tercie: balíky, vzorky bez ceny, dobírky atd. Kvarta: poukázky, uplatní lístky, cenná psaní apod. Na vyšším stupni: Kvinta: telegraf a telefon, včetně Morseovy abecedy. Sexta: expedice, distribuce. Septima: organizace, administrativa, jednání se stranami (náš zákazník, náš pán), filatelie a ostatní. V oktávě souhrnné opakování, praktický výcvik u přepážek a pak maturita. (Jsou-li v našem postupu nějaké nesmysly, jako že tam jsou, nechť mi pošťáci laskavě prominou.)

Tak vytvoříme typ dokonalého, jednostranného idiota že jste to ještě neviděli, prostě k pohledání.

Tím, doufáme, je problém praktické střední školy definitivně vyřešen.

Zmínili jsme se přitom o nezvratném rozhodnutí desetiletého dítěte státi se pošťákem. To nás přivádí k problému volby povolání a s ním souvisejícími psychotechnickými zkouškami. Tyto zkoušky se nedají sice podceňovat, ale, bohužel, se často přeceňují. Je znám případ seriózního učenice, jenž sestavil velmi důmyslný systém testů pro zjištění inteligence, načež

ho jeho vlastní asistent podrobil psychotechnické zkoušce podle tohoto systému. Vyšlo najevo, že pan profesor je mdlé inteligence, jelikož nedocílil ani 50% možných bodů.

Při hromadném vyplňování testů celou třídou nastane ovšem stejná kanada, jakou jsme již popsali v kapitole o četbě žáků. Živlové si přirozeně nedají ujít tuto vzácnou příležitost, aby si nezařádili.

Logickým závěrem této kapitoly by měl být rozbor jednotlivých povinných předmětů a vylíčení, jak každý z nich působí na utváření útlé študákovy duše. Leč nechceme přepínat čtenářovu trpělivost. Spokojíme se s konstatováním, že vědní část ducha študákovy se tvoří pod tlakem nutnosti, že ty a ty věci musí umět anebo aspoň vzbudit zdání učitelovo, že je umí, aby prošel a dostal uspokojivě vysvědčení. Z toho se vyvíjí nutně pracovní systém, jenž je společný se zásadou moderní závodní atletiky: totiž s nejmenší možnou námahou největší výkon. A dále: našprtat ke zkoušce vše, co se vyžaduje, a pak to hodit do koše. A dále: jakákoli válečná lest je dobrá k dosažení konečného vítězství.

Má to však tu znamenitou výhodu, že dobrá polovina myšlení každého študáka se skládá z obsahu literatur, dějepisných, zeměpisných a přírodopisných knih, citátů římských spisovatelů a z duchaplných článků německých a francouzských čítanek, což všechno je společným majetkem celých generací a úrodným podkladem pro študáckou psinu.

DEMOKRACIE A ŘÍMŠTÍ KLASIKOVÉ ČILI VÝCHOVA MLADÝCH REPUBLIKÁNŮ ZA VOJENSKÉ ASISTENCE PANA CAESARA

Že by študák zrovna miloval stařícké římské autory, to by se říci nedalo, aniž by kdo mohl tvrdit, že lne dojemnou příchylností k jiným učebnicím povinných předmětů. Ale přece jen chtěj nechtěj napájí se jeho plastická duše sentencemi a názory oněch pánů, kteří k němu promlouvají svými nesmrtelnými díly, aniž to náš bujný študák tuší. Stejně tak přejímá podvědomě názory a moudrosti svých učitelů, i těch, kterým nemůže přijít na jméno. Vliv pedagogů si necháme na pozdější dobu; zde chceme něco říci k těm dobrým starým klasikům.

Demokratická škola má vychovávat mladé demokraty, má jim vštěpovat ideály zakladatelů tohoto státu a ona se také o to poctivě snaží, ale přitom přehlíží, že jsou určité věci v oné neměnné, ze starých časů přejaté školní látce, které se jaksi s těmito ideály nerýmují. Není to ovšem vzorec pro povrch koule nebo výklad o drahách nebeských těles, ale mezi moudrými sentencemi římských klasiků se najde moc věcí, které v demokratické škole naléhavě volají po řízném komentáři.

Po dvouletém urputném boji se záludnými plusquamperfekty dostane československý gymnazista do rukou prvního latinského autora – Caesarovy zápisky o válce galské. K formálnímu výcviku v myšlení, v němž se znamenitě vytrénoval dík sveřepým latinským vazbám, přistupuje nyní duševní obohacení myšlenkami a sentencemi mistrů latinské literatury, příklady občanských ctností antických lidí a ještě mnoho jiného, velmi užitečného pro výchovu charakteru. O to nic, to je všechno v pořádku.

Ale podívejme se blíže na vojenský “bericht” populárního generalissima Caesara, jenž se pracně snaží dokázat, že to bylo nanejvýš spravedlivé a vlasti prospěšné zmasakrovat většinu galských kmenů pod záminkou, že bere do ochrany jeden proti druhému. Vykládá dále, jak bylo skutečně mravně oprávněné a nutné přeplavit se dvakrát do Británie a uspořádat tamním Keltům různé lidové kratochvíle, jako je pobíjení lidí a pustošení vesnic, aby jim přešla chuť pomáhat soukmenovcům na pevnině. Velmi poučná jsou právnícky obratně zamotaná souvětí tohoto starého lišáka, která přímo dojemně připomínají dnešní diplomatické nóty. Nejsou vám náhodou, milí Čechoslováci, daleko sympatičtější stateční, uměnímilovní Galové (koneckonců naši dnešní věrní ¹⁾ spojenci), kteří se hrdinně bránili proti převaze římské válečné techniky a dokonalejšího materiálu, než útočící římské legie?

Dějepisní autoři mají na středních školách čelné místo. Caesar, Livius, Sallustius, Tacitus. Čtou se obšírné výňatky o punských válkách a triumfu Říma na Kartáginou. Všechno je to líčeno ze stanoviska římských imperialistů. Což takhle vést demokratickou mládež k tomu, aby se na to dívala z jiné stránky?

Taková třetí punská válka je velmi poučný příběh. Úplně již odzbrojené a bezmocné Kartágo je stále solí v očích římským velkoobchodníkům, kteří chtějí ovládnout středomořské trhy. Starý uříčený Kato, gauner a podvodník hrající si na ztělesněnou ctnost, nepřestává štvát proti nepříjemné konkurenci. Konečně je kvetoucí město úplně smeteno z povrchu, obyvatelé téměř vyhubeni a římsští kapitalisté si oddychli. Numidský král Massinissa, agent-provokatér, jenž za tučnou odměnu se nabídl, že vyprovokuje Kartágince, aby porušili mírovou smlouvu, je rovněž spokojen. Není pochyby, že demokraticky smýšlející člověk je spíše znechucen než nadšen římským pojetím morálky a občanských ctností.

Znáte zajisté aspoň z doslechu onu slavnou řeč, v níž se starý naivní Cicero rozčiluje nad zpustlostí Katilinovou a odhaluje jeho temné spády. Naši studenti si pochutnají na Katilinovi dokonce dvakrát, neboť se čte také ukázka ze Sallustiova Katiliny. Nebylo by dobře jim říci, že tento prohnáný ničema nebyl o nic horší než Caesar, Pompeius, Sulla a ostatní páni s diktátorskými choutkami, kteří měli více štěstí než ohavný pan Katilina, a proto vešli do dějin s doprovodem triumfálních fanfár?

Nebylo by snad vhodné stavět všude a vždy jako protějšek k římskému impériu ideální zemi svobody, starou krásnou Atiku? Demokratické Athény, středisko nejskvělejší starověké kultury, Athény se všemi přednostmi a vadami lidovlády, stát, kde vysoké úřady byly čestnými a neplacenými funkcemi, Athény, které posílaly do vyhnanství své nejlepší a nejschopnější státníky ze strachu před diktaturou. Řecko, neustále ohrožené nepoměrně větší a silnější říší perskou, nám přece tak trochu připomíná naši dnešní situaci. A bitva maratónská je skvělý příklad, jak síla ducha a mravní převaha může triumfovat nad desateronásobnou fyzickou přesilou... Malé, demokratické vojsko, bojující za svobodu své země, hnalo několikrát obrovské armády perských králů, kteří přišli kolonizovat helénské území.

Svobodní občané antické republiky neměli imperialistických cílů. Bili se, aby si udrželi svůj nezávislý stát, aby se v něm volně mohli oddávat myšlení a práci, aby mohli tvořit umělecká díla, která dosud nebyla předstižena. A bili se tak dobře, že s několika tisíci vojáky obrátili na útěk barbarský Orient, valící se živelně na západ.

Račte prominout, nějak jsem se příliš rozzlobil, což se nesluší na usměvavého humoristu. Nechci tvrdit, že Caesar nebo Livius se nehodí za četbu pro mladé republikány, ani se nechci dožadovat toho, aby beztak již přeplněné osnovy byly ještě obohaceny lahodným jazykem staré Helady. Ale jistě nepopřete, že Athéňané, bojující u Marathóna za svou nezávislost,

¹⁾ V roce 1937 autor netušil nic o tom co "věrní spojenci" přinesou zemi Mnichovskou dohodou

jsou nám bližší než statečný vojevůdce Caesar, řádící divoce mezi galskými kmeny. Jak se račte pamatovat, ocitli jsme se již nejednou v situaci athénských, odrážejících nájezdy barbarských hord.

A tak končíme tuto kapitolu skromným přáním, aby tu a tam, kde je toho třeba, byla zdánlivě mrtvá věda (která někdy může zatraceně obživnout) trochu “usměrněna” v duchu demokratickém a ve shodě s těmi ideály, kterými byli vedeni budovatelé tohoto státu.

SOUMRAK OBĚŽNÍKŮ ČILI KOMENSKÝ BY MĚL RADOST

Školní rozhlas! Stařešinové a veškerá vousatá děcka škoie dávno odrostlá, žloutněte závistí! Nad tabulí visí malý deskový amplión a do suchopárného latinského skloňování zazní pojednou hlas z neznáma: “Haló, prosím o trochu pozornosti,” mluví neviditelný, “vyučování zpěvu začíná zítra odpoledne. Vyšší oddělení od tří do čtyř hodin atd. atd.”

Nehledě k osvěžujícím “kiksům”, když se tajemný hlasatel občas přerekne, přispívá občasné hlášení nesporně k oživení hodiny a jakmile to začne nad tabulí pochrchlávat, rozzáří se zasmušilé obličej mladých vzdělců v očekávání nějaké příjemné novinky, jako ředitelský den nebo pochodové cvičení.

Leč vaše závist je neoprávněná, milí staříci od pětadvaceti let výše. K vám sice nemluvil neviditelný ze záhrobí ředitelny, vy jste chodívali po třídách s oběžníkem, ale, jak se zajisté pamatujete, strhl se o tento olezlý sešit krutý boj, jakmile jej prófa podepsal a odsunul na kraj katedry, řka: “Doneste to do septimy.”

Ó té rozkoše, vykročit důstojně se sešitem pod paží z učebny, courati se deset minut po chodbě, stoupati zvolna schod co schod do vyššího poschodí, poslouchati tu i onde za dveřmi a posléze odevzdat oběžník na místo určení. Bylo možno i přátelsky pohovořit s panem ředitelem, jenž vás zastavil na chodbě a tázal se přísně: “Proč nejste ve třídě?” Oslovený pohlédl shovívavě na zamračeného šerifa, poklepal nonšalantně rukou na černý sešit a ledabyly prohodil: “Prosím, nesu oběžník.”

Tak s tímhle bude brzy nadobro konec. Neviditelný mluví k mládeži z ampliónu: “Haló, haló, veškeré courání po chodbách odpadá. Máte to zatrženo, miláčkové.”

Jak vidno, má technický pokrok své temné stíny. Romantika a poezie utrpí újmu, neboť nejlahodnější tajemný hlas z rádia se nevyrovná čtvrt hodinové zdravotní procházce po chodbách v době vyučování.

Ale vymoženost je to veliká, všichni se pokloňte před moderní výbavou takové školy. Jednou týdně je školní rozhlas s vybraným programem – ani se vám nesnilo o takové ulejvandě v dobách vašeho mládí. Jak jsme řekli už v nadpise, Komenský by měl radost. Školní rozhlas a nyní i školní film, jaké to triumfální vítězství metody názorného vyučování!

Veliký učitel národů by si šel jistě poslechnout do některé třídy. Mohlo by ho zajímat například, jak se chovají primáni při přednášce *Jak vzniká symfonie* nebo jak se tváří oktáva na poučný výklad *O slušném chování*. Zjistil by také, že většina přednášek má skutečně vysokou úroveň. Páni profesori, inženýři a jiné přednášející kapacity jsou si totiž vědomy, že

rozhlas poslouchají také páni profesori, a tudíž se každý snaží před pány kolegy vytáhnout a sestavit promluvu tak učenou a hluboce vědeckou, že z toho dítko nemají skoro vůbec nic, a tudíž hrají pod lavicí karty.

Jsou také reportáže, prozatím je jich málo, které študáky zajímají. Ale jsou také kantoři, kteří mají věčně strach, že neproberou látku, stále nemají vyzkoušeno a pořád ještě musejí toho neb onoho přezkoušet. Kdepak by mohli ztratit hodinu posloucháním nějaké reportáže! Zkrátka, Komenský by si řekl, že je školní rozhlas dosud v plenkách, a šel by se raději podívat na školní film.

Tenkrát, když se bil za názorné vyučování, měl jako pomůcku po ruce jen neumělé ilustrace, dnes kromě bohatých školních sbírek jsou tady školní filmy, skutečně dobré filmy. Viděli jste takový Bařův školní film třeba o Belgii? Za dvacet minut toho víte o oné zemi více než po tříhodinovém dřením z knihy. Myslím, že Veliký Ámos by přímo jásal kdyby mohl něco takového vidět. Stačilo by, aby navštívil některou takovou avantgardní školu, která zavedla školní film jako vyučovací pomůcku. Jenže jásoť by ho brzy přešel. Aparát byl zakoupen z dotace a půjčení jednoho filmu stojí i s poštovným 20 Kč.¹⁾

Pak by zjistil, že školní filmy si vypůjčuje jeden profesorský nadšenec, který potom na kolenou prosí ostatní pedagogy, aby laskavě předvedli ve svých hodinách žactvu poučný snímek. Ono je to těžké. Pan profesor zeměpisu bere právě podle osnov Beludžistán, tak kampak najednou s Belgií? Promítací aparát je ve fyzice, žáci se pak courají po chodbě, nedělá to dobrotu a hodina se promarní.

Nebo třeba latinář má předvádět kvartánům film o životě ve starém Římě, když právě potřebuje hodinu, aby vyzkoušel infinitiv futuri sloves deponentních. Anebo takový film, líčící život prezidenta Osvoboditele. V kterém předměť se to má vlastně promítat? Laikům se to mluví, ale žádný pedagog dbalý osnov nemůže prostě připustit, aby místo gramatiky si dětičky pouštěly biograf.

Komenský byl snílek, kdežto pedagogové jsou mužové praktičtí. Komenský by se jistě udiveně ptal, proč nemá každá škola vlastní promítací aparát a proč se školní filmy nepouštějí aspoň hodinu denně. A vůbec by asi měl plno naivních nápadů, jež by se v rámci osnov nedaly uskutečnit. Necht' raději klidně odpočívá. Nám stačí, že jsme národem Komenského a že tento velikán je výborným tématem řečnických cvičení v pedagogických seminářích.

¹⁾ výdělek dělníka za zhruba půl dne

O TOM, JAK MLADÝ MUŽ NAKOPL SLEČNU, ČILI ÚVAHA O KOEDUKACI A
MILOSTNÝCH CITECH HÁRAJÍCÍCH V NITRU ŠTUDÁKOVĚ

Nejdříve jak to bylo s tou slečnou. Stalo se to po zvonění na chodbě. Ze dveří třídy šesté vylezla hezká slečna v růžových šatečkách (což nemá být reminiscence na populární sextánku) a opatrně se rozhlížela vůkol. Pátrala totiž, zda se blíží docent jazyka latinského, totiž já. A protože jsem se opravdu blížil, ale po jiném schodišti než předpokládala, nasadil jsem strohý, úřední výraz a hodlal ji právě pokárat, proč leze po zvonění ze třídy, když tu se vynořila z přivřených dveří svalnatá klukovská noha ozbrojená solidní kopačkou a načutla slečnu tak srdečně, že táž vypískla a zmizela v klase.

Hle, velectění, to je koedukace. Za časů smutného pana Werthera by byl dotyčný mladík napsal o té růžové slečně spoustu něžných veršů a případně by se byl kvůli ní zastřelil. Dnes ji prostě nakopne. Tím je jasně načrtnut poměr obou pohlaví ve smíšených třídách. Tolik se už o tom napsalo a nažvanilo, že se jaksi ostýcháme rozvádět tento vděčný námět dále. Ale dovolte aspoň, abychom dedukovali.

Především je jisto, že koedukace vyhladí nadobro poslední zbytky mušketýrské galantnosti a dvornosti k ženám, přes všechna “srdce v soumraku” a podobné líbezně čtivo. Kamarádský poměr chlapců a děvčat se nám osobně líbí. Obě pohlaví se navzájem dobře poznávají a nepropadají tak snadno různým iluzím, vedoucím k rozčarováním a zklamáním. Jenže někdy je to až moc divoké. Možná třeba vidět takovouto epizodku. Slečna ukradne mladému muži cvičení a ten jí dá bez okolků dvě pořádné facky. Dáma se otřepe jakoby nic. Sami nejsme vůbec vyznavači mušketýrské dvornosti, ale fackovat slečnu, to by se přece jen nemělo. Dámy potom na revanš fackují pány a člověk má dojem, že je v přístavní krčmě.

Dost stesků a oprávněných bylo už na to, že dvanáctileté dívky z koedukačních tříd mluví někdy jako zpustlý námořník. Jaksi to neharmonuje, když něžné děvčátko řekne druhému děvčátku: “Čéče, Pepek mi včera čajznul čeninský cvígro, co si ten blboun myslí, esli to ještě jednou udělá, dostane přes držku.”

To jsou ovšem zjevy neblahé a je těžko vymyslet nějaké opatření, jímž by se to dalo zamezit. A nyní račte uvážit jednu věc. Podívejte se blíže na takovou smíšenou třídu, kde je třetina děvčat, kde se mládež zná od primy, pere se, nadává si, pohlavkuje se a tak všelijak. Dovedete si představit študáka dbalého své cti, aby zapředl vážnou známost s dívkou z téže klasy? Takové případy jsou skutečně ojedinělé a přes všechno mladistvé rašení a kvašení není téměř milostných pletek mezi spolužáky a spolužačkami.

A vůbec, jak je to s erotikou u moderní mládeže! Někdy se tvrdívá, že dnešní mládež je jiná než předcházející generace, že se vybíjí sportem a milostných dobrodružství nepěstuje. To ovšem také není pravda. Mládež je především mladá (odtud její pojmenování) a študák z roku 38 se zamiluje stejně jako jeho praděd, v tom směru nemusí mít nikdo o nové generace strach. Dokonce má dnešní študák výhodu, že pedagogové se přece jen trochu zmodernizovali a nikde snad už není mladý muž perzekvován, byl-li náhodou viděn s dívkou. Spíše bývá zamilovaný mladík předmětem srdečného veselí ve sborovně a vřelé soustrasti ženatých profesorů (prosíme, aby tento starobylý vtip byl vlídně přijat).

Rozdíl proti předcházejícím generacím je v tom, že mladý člověk naší doby se stydí za své city. Považuje jakékoli citové hnutí za slabost a snaží se je zastřít siláctvím a předstíranou hrubostí. Ukázali jsme to již na študácké hantýrce a nyní to znovu opakujeme. Chlapec a děvče, kteří se mají rádi, dávají přímo okázale najevo, že o sebe nestojí, jeden o druhém mluví hrubě a posupně a spolu jednají rovněž co nejdrsněji, jako dva seržanti cizinecké legie. Vůbec nám dnešní mladí lidé v tomto směru připomínají ony Bret Hartovy drsné zálesáky, u nichž projevem něžnosti byla hrozná rána do zad nebo nakopnutí.

Nejzoufalejší omyl posuzovatelů mladé generace je tvrzení, že dnešní mládež je nesentimentální, že je zdravá, mužná, sportovní. Právě tak snaha zatřít siláctvím city způsobuje, že v hloubi duše je takový mladý sígr, jenž je samé "čéče, neblbni" a "ať nedostaneš přes kokos", tak strašně sentimentální, až je z toho špatně. Potlačovaná sentimentální dušička si přijde pak na své někde u táboráku, kde drsní zálesáci začnou brečet při brnkačce Mamičko, mámo, Tatičku, táto, Můj pejsku, Kamaráde, kamaráde, už nás opouštíš; nebo Tu lásku ti nikdo víc nemůže dát.

Potom to nikdo nemůže pochopit, jak to přijde, že ten a ten známý flink, rošťák a cynik skočil kvůli děvčeti pod vlak. Možná, že kdyby se pátralo po vlastní příčině sebevraždy mládeže, jež mají jako poslední pohnutku špatné vysvědčení, že by se nakonec našel silný motiv erotický. Ale tohle je nějaký hrozně smutný humor.

Zašli bychom příliš daleko, neboť tato věc se týká mládeže vůbec, tedy i neštudáků. My se raději ještě chvíli přidržíme milostných pletek lidu studujícího.

Podle předešlého vyprávění o koedukaci a pohlavkování mladých ladies by se mohlo soudit, že moderní mladý muž nepíše již vzletné básně na svou vyvolenou. Ale jsou ještě orlové v bahně Evropy a vyskytují se ještě básníci, kteří opěvují dámy svého srdce. I tady se jeví obrovský pokrok lidstva v době rozmachu techniky. Milostné básně píší totiž zpravidla sekundám, kdežto od kvarty nahoru jsou mladí muži patrně již unaveni životem, neboť lyriku toho druhu nedovedou. Nevím, mám-li tuto obdivuhodnou vyspělost přičítat vlivu českého filmu a dívčích románů, nebo zda to skutečně souvisí s technickým pokrokem lidstva. Jelikož se autoru podařilo zabavit některé takové lyrické projevy, může čtenářstvu sdělit, že jsou většinou psány vznešeným, trochu archaickým stylem a zhusta rázu pesimistického.

Básničku, jež by mohla čtenáře zajímat, nemáme právě po ruce ale můžeme posloužit milostným dopisem sekundám, zabaveným při latině, Zde prosím věrná reprodukce i s příslušnými chybami.

Drahá slečno! Předem mého dopisu přijměte ode mne srdečnou poklonu. Musíte mi (odpusťte mi) odpustit, neboť nemohu již déle utajovat k vám své city. Myslím na vás neustále. I ve snu se mi zjevujete. Jste jediným mým štěstím. Vy mi dodáváte odvahy, síly a zmužilosti. Jsem vám velice vděčen již za to, že čtete můj dopis. Svůj dopis končím jen s přáním, abych se mohl dočkat také svého štěstí býti od vás milován.

Ještě pěknější byla báseň, napsaná stylem Šalamounovy Písně písní, kterou jsem měl rovněž připravenu pro potěšení čtenářovo, ale byl jsem včas upozorněn mladičkým odborníkem na recese, že jsem se stal obětí odvážné mystifikace. Když se totiž lístek s básní přeložil na polovic a četla jen jedna strana, vyšla z toho pěkná rošťárna a tvůrce této poezie dostal dodatečně za ucho.

Na tomto místě nesmím opominout sdělit s čtenářem podobný zdařilý žertík čerstvého data, jenž sice s erotikou nemá co dělat, ale stojí za zaznamenání. Na kterémsi velkém ústavě v jednom hodně velkém městě byl vydáván studentský časopis. Nikoli však takový junácký tajný plátek (ten tam možná vychází také), nýbrž oficiální list, do kterého psal úvodníky sám pan ředitel, redigovali jej páni profesori a študáci tam otiskovali způsobilé básničky a články. Důvěřiví kantoři měli radost, že získali neukázněné mládí pro vážnou práci, ba co dím, dostalo se jim i pochvaly nadřízených. Až jednou to prasklo. Několik mladých básníků uveřejnilo v časopise dlouhou ódu s nadpisem Návrat jara. Moc hezká básnička o těhletech vlaštovičkách, o prvních květech, o ledech, které plují na stříbrných vlnách, a tak v tom duchu. Ale tu se našel nějaký zrádce – patrně mu nedali opsat kompozici – a tak se zděšená redakce dověděla, že první písmena veršů dávají dohromady strašně neuctivou větu, že totiž – kvůli přesnosti to uvádíme, ač jsme tím nanejvýš pobouřeni – že ten a ten pán je vůl. Ovšem, nastal takzvaný “průsvih”, nějaké to podmíněčné vyloučení, zkrátka bouře nad Mexikem.

O milostné korespondenci povíme ještě jednu zajímavost. Podařilo se nám zjistit ve vyšší třídě, že tam existuje geniální žena nadaná tvůrčím duchem a ovládající styl, jež na objednávku psala ostatním dámám milostné dopisy i odpovědi na psaní p. t. zamilovaných pánů. Sem tam se dostane do nepovolných rukou všetečných kantorů letáček neb moták obsahu nemravného, hlavně v nižších třídách. Je to onen známý slovní hedonismus kluků, kteří se rádi kochají silnými výrazy, zejména když jsou v pubertě. Nejlépe se případ vyřeší oteckou domluvou kombinovanou s pohlavkem. Zde dlužno pochválit školu a společnost vůbec, neboť od dob, kdy Wedekind psal své Procitnutí jara, byl učiněn veliký krok dopředu. Mládeži dostává se poučení přímo ve škole v hodinách tělovědy a staří umravnění pokrytci zvolna vymírají. Chvála přísluší i autorům latinských výborů, kteří již nevypouštějí z kontextu

“závadná místa”. Kdysi to byl oblíbený sport študáků, hledat škrtnuté věty v tahácích. Dnes je rozumný kantor klidně dá přeložit a nikomu pak nenapadne hledat v tom něco nemravného.

Tož soudíme, že o tomto předmětu bylo řečeno vše, co by čtenáře mohlo zajímat.

INTERMEZZO ČTVRTÉ,

**V NĚMŽ AUTOR S NETAJENOU ROZKOŠÍ NAZNAČUJE, ŽE DÍLKO RYCHLE
SPĚJE KE KONCI**

Nejsme si dosti jisti, zda jsme při svém průzkumu duše študákovy vyhmátli věci nejdůležitější a nejtypičtější. Ale kojíme se obavami, že se tak stalo. Dokonce tu a tam bylo pověděno i více, než sliboval podtitul knihy, protože například problém sportovní, poměr mládeže k armádě a letectví, jakož i dumky o erotických vznětech dnešního mladého lidu zahrnují širší okruh mládeže, než jsou študáci, a leccos z toho, co tu bylo řečeno, dá se aplikovat na kompletní mladou generaci. Tím jsou ostatně vinni recenzenti prvního dílu a jiné hlasy kritické, které vytýkaly autoru to a ono, že si nevšímá neb přehlíží ten a ten problém a že by bylo potřebí říci ještě tohleto a tamhleto.

Autor zaručuje, že kdyby bylo možno se všemi, kdož buráceli proti "Študákům" a Škole, základu života, uzavřít pakt o neútočení, že by dal dohromady ještě jednu knížku ryzího študáckého humoru. Je si vědom, že tato práce nepatří do žádné chvalně známé kategorie literárních druhů, není to ani humoreska, ani román, ani esej, ani úvaha, ani pamflet, ani odborné pojednání podivno, neslýcháno, ba trapno.

"Co byste si ještě přál říci?" otázka se soucitně čtenář; "dokončil jste, jak sám rozvláčně vykládáte, průzkum duše študákovy, a tedy, pane, odejděte, pokud možno nenápadně, z pódia."

Okamžik – zbývá přece jen cosi dopovědět. Duše študáková je utvářena nejen mrtvou knižní vědou, nýbrž i živým slovem učitelů, kteříž se dělí o své srdce s nejmladšími, pipaljí je, zahřívají otcovskou péčí a vštěpují jim vlastní životní moudrosti nasáklé názory a pravdy. Je tedy nutno nahlédnouti i do nitra pedagogů, porozprávěti o nich, vypočítati různé typy vyučujících dam a pánů a tak dokresliti složitý obraz školního tvora.

Nuže, učinme tak co nejstručněji, připojme několik žertovných historek a potom můžeme důstojně opustit bitevní pole.

POUTNÍK VLASTNÍ STAV, TO JEST KANTORSKÝ, PROHLÉDÁ, DBAJE PŘI TOM
ÚZKOSTLIVĚ, ABY ČEST STAVU NEBYLA POKÁLENA

Bylo by rozumné a logické říci nejprve, jací kantoři jsou a potom vysvětlit, proč jsou takoví. My to uděláme obráceně. Je to z toho důvodu, že vyprávění o různých směšnostech a takových věcech, jimiž kantořiní oplývají, je hrozně legrační, ale příčiny toho jsou neveselé, a tak je raději řekneme hned.

Vy to asi nevíte nebo jste tomu nikdy nevěřili, že kantoři jsou, pokud se sociálního postavení týče, jeden z nejubožejších stavů. Já bych vás tím neotravoval, ale snad to budete věřit populárnímu humoristovi. Opravdu, velevážení, suplent má pouhých 800 Kč čistého platu a závratnou sumu 1500 Kč si vyslouží chrabrý středoškolský učitel po nějakých deseti letech služby. Někdy má k tomu i manželku a čilé dítky. Jak zajisté pochopíte, nemůže chodit do školy v montérkách nebo teplácích (mně osobně by to nevadilo) a dále, což ovšem nevíte, odborné knihy, slovníky a časopisy si musí kupovat z těch osmi set korun. Je zajisté žádoucí, aby co pochodeň ducha a kultury chodil do divadla, do koncertů, četl a cestoval. Cestovat může, dovede-li se živit akrobatickými produkcemi na náměstí nebo prodejem pohlednic. Někteří mladí kantoři mají starostlivé matičky, jež jim posílají balíky buchet, dokonce také jedí, ale to byste jim neměli závidět.

Poněvadž každý kantořin má skvělou vyhlídku, že za tři roky, když splní všechny podmínky, dostane o 50 Kč víc, vzniká u něho stav mysli zvaný indicky tuším *ghaki*, což se česky musí tlumočit celou větou, asi jako “Já bych do toho kop!” Ale nekopne, protože si musí vážit existence (holé).

Při tom je mnohý kantor tvor vratký, jenž si nedovede odepřít různé požitky, jako je půl litru piva nebo pět Vlast (Vlasta – druh kuřiva) denně. Ba podlehně i jiným svodům. Také máte rád knížky? V tom případě snad pochopíte, proč se dal kantor obloudit úlisným agentem a koupil na splátky Ságu rodu Forsytů. Pomlčíme raději o oněch zhýralých, třicetiletých mužích, kteří se dokonce oženili a zabývají se hříšnou myšlenkou zařídit si útulné doupě. Kantor, jenž provedl takový neprozřetelný čin, se zadluží na dvacet let, anebo ho mám v podezření, že oloupil v odlehlém úvoze bohatého kupčíka a prchal s měšcem zlaťáků temným hvozdem, aby ukryl svůj lup do vaku vycpaného klokana v přírodopisném kabinetě.

Tím jsme načrtli (doufáme, že dost plasticky), sociální postavení kantorstva. Není potom divu, že prófové jsou naplněni jarým optimismem, že konají své učitelské poslání s dravou

chutí, zasvěť veškeren volný čas vychovatelství, chodí mezi děti, věnují se jim, zkrátka vlídnost a láska k dětem jim přímo kane z vousů.

Račte se nad tím momentek zamyslet a můžeme pokračovat.

Čím se vyznačuje lid kantorský co by zvláštní odrůda živočicha? Nikoli roztržitostí, já vím, vy to máte z humoristických časopisů – nuže, dovolíme si vysvětlit, že tyto dřevní vtipy o zapomenutých parapletech se týkají učenců. Učenci, zabráni do luštění nějakého problému, nemyslí přirozeně na paraple a podobné všední věci. A protože většina učenců jsou univerzitní profesori, stal se profesor živým symbolem roztržitosti. I mezi kantory se ovšem vyskytne učenec, jenž dříve či později zakotví na vysoké škole, který má nějaké obtíže s deštníkem, popřípadě se stane hrdinou četných anekdot. Odtud pak vznikla populární tradice o roztržitých profesorech, ačkoli každý normální občan je stejně roztržitý jako průměrný profesor.

Kantorstvo má však jiné Kainovo znamení. Každé povolání totiž lidi nějak poznamená a stejně jsou úchylní lékaři jako obchodníci, ouřadové jako profesori. Prófa po celé dlouhé roky den jak den vykládá a poučuje, nabádá a káže. Což mu už zůstane do života, a tak ve společnosti, v klubech, na schůzích, ve spolcích jsou kantoři (včetně učitele) chvalně známí svým věčným poučováním. Nemá-li kantor po ruce nikoho, koho by poučil, odnese to zpravidla manželka, a když pak tato rázně prohlásí, že už má toho plácání dost, upadne kantor v pesimistické zadumání.

Třeba se zeptáte, jak se jmenuje tamhleta kytička. Normální člověk, který její jméno zná, vám to prostě řekne a vy jste spokojen. Běda však, jste-li na dostřel kantora, jenž má přírodopis jako obor. Po vyslechnutí půlhodinové přednášky budete tak důkladně poučen, že vám pomůže jedině pořádný hlt whisky, máte-li náhodou s sebou něco takového. Stejně nelidsky s vámi naloží filolog, optáte-li se, proč se tahle obec jmenuje Tatobity. (Dovolte, abych vás poučil, že tat znamenalo staročesky zloděj, tatati rovná se krásti... pardon, tak tady to máte a to ještě nejsem češtinář.)

Druhý společný znak většiny kantorského kolektiva je jakási kantorská psychóza. Ne snad, abyste si představovali, že neustálým mletím téže věci po třicet let zmocní se kantora jakési školní šílenství, něco jako "cafard" známý z cizinecké legie (ačkoli by někdy nebylo divu, neboť v některé třídě se sejde tak vybraná společnost veleduchů, vyzbrojená mimoto tak agilními rodiči, že tropické šílenství docenta by bylo lehko vysvětlitelné.) Každý profák pohybuje se totiž většinu života mezi dětmi, to jest nedospělými lidmi, nad které vyniká inteligencí (aspoň má vynikat), což na mnohé působí tak neblaze, že se chovají i jinde jako ve třídě, tedy, podle povahy, buď s otcovskou shovívavostí, nebo povýšeně. Tady si už musím dát pozor, abych neřekl něco, pro co bych mohl být poháněn před soudnou stolicí, neboť jak někteří čtenáři snad vědí, někteří p. t. kolegové jsou velmi citliví na tuhleto stavovskou čest. A proto není pravda, že všichni profesori trpí kantovskou psychózou, nýbrž

naopak je pravda, že někteří jí netrpí.

Nejkrásněji se to pozná na vojně, kde často kantor, jakmile dostane “pecku”, začne se “vytahovat” na své kamarády a vůbec velmi prospívá stavovské cti. Není to konečně nic nového a netvrdí to tak bezvýznamná osoba, jako je autor této knihy. Dovolávám se svědectví Rudolfa Medka et item ¹⁾ Jaroslava Haška (viz poručík Dub), kteří se shodují ve svých románech, že nikoli všichni kantoři jsou tací, ale někteří naopak jsou jiní.

Jak vidíte, má to humorista u nás tím lepším navrch. Tak krásně by se to dalo napsat o těch kantorech, lidi, to by vám byla legrace! To byste si polahodili. A zatím musí ctihodný pan humorista v jednom kuse vykládat, že to tak nemyslel, že se nechtěl dotknout těch a těch vznešených a neposkvrnitelných hodnot, že si všech lidí váží a hluboce je respektuje a že když udělá vtip, vlastně se přeřekl a vtip udělat nemínil.

Nejlepší taktika asi bude, když se začne soustavně přeříkávat a nakonec se pokorně omluví.

Původně jsme rozdělili kantorstvo podle vnějších znaků na motýlokvěté, parašutisty, měkkýše, korýše, brejlovce atd. a s potěšením kvitujeme, že študákům se v tomto třídění zalíbilo a že se ujalo. V této knize však si všímáme více nitra než honosného zevnějšku, a tudíž musíme najít jiný systém.

Zvláště případným zdá se nám dělení na tři hlavní kategorie. Někteří prófové mají rádi své předměty, kvůli nim se vrhli na studium a věda jim představuje živel, bez něhož nelze žít. Nejčastěji se s tímto zjevem shledáme u matematiků. Bývají mezi nimi dobří i špatní učitelé, dobří i špatní vychovatelé, ale v každém případě vždy prvotřídní odborníci. Klukům, jak známo, vždycky imponuje, když kantor svou věc ovládá.

Druhá kategorie jsou lidé, kteří mají rádi mládež. Mezi těmi jsou nejlepší pedagogové. Svě předměty sice tak neovládají jako vědečtí fanouškové, ale dovedou naučit a hlavně, dovedou pochopit dítě.

Nu a potom jsou ti ostatní. Není jich mnoho a pohnutky, proč šli na kantořinu, jsou různé. Buď čirou náhodou, když po maturitě obcházeli fakulty a kamarád řekl: “Tak pojď se mnou, dáme si zapsat filozofii,” nebo jen z důvodů materiálních, anebo bůhví proč. Někdy se z takového “příchozího” vyklube docela “fajn kantor”, jindy se vykuklí co dobrman čili kruťas, kterážto odrůda natropí nejvíce zla, někdy také vyskytne se kantor-flink, který provozuje nevrle a s nechutí profesorské řemeslo.

Tyto tři kategorie existují bez rozdílu oborů. Leč i předměty mohou poskytnout docela zajímavé dělítko pro lid kantorský. Originalitou vede ovšem matyk. Nelze si představit matyka, jenž by nebyl aspoň částečně potrhlý. Jsou i matyci klidní, ale ti se dostali k počtářství nějakým osudným omylem. Matyk neustále někam kvačí a něco hledá. Obětavě vykonává všechny nevďěčné práce, související s jeho povoláním, jako je sestavování

rozvrhu (matyk-šachista vrhá se dokonce vášnivě na tento úkol a s rozkoší přehazuje hodiny, trpělivě poslouchaje všechny stížnosti poškozených), vybírá na různě fondy, někdy i vyplácí gáže a hrdinně nese riziko těchto obtížných posláních. Chybí-li po výplatě matykovi stokoruna, je stejně nešťasten, jako když mu přebývá, neboť jeho ctižádostí je, aby výpočet i se všemi srážkami a dobrovolnými příspěvky klapal na setinu haléře. Po bezesné noci vysvobodí matyka poškozený kantor, jemuž nevyšel měsíční rozpočet, načež hledal stokorunu po celém městě ve všech krámech, kde platil dluhy a prožil stejně hrůznou noc jako nešťastný počtář.

Vymírajícím druhem je *klasický filolog*. Dnešní profesorský dorost, který má jen latinu a nějaký moderní jazyk, není již hoden tohoto hrdého označení, ke kterému nutně patří obávána řečtina. Je tudíž vzácný exemplář příslušně omšelý a vyhlíží veskrze důstojně. Klasický filolog stává se postupem času obětí gramatických tvarů, které zaujmou zcela jeho antické srdce a vypudí odtud ostatní přírodní krásy, jako jsou pasoucí se ovečky nebo západ slunce. Pokud jde o ovečky, uznává klasik jenom ony dávno zesnulé ovce popisované Theokritem nebo Vergilem, slunce je pro něho vznešený bůh Hélios a tovární komín připomene mu nanejvýš kouř z Ithaky. Pravý klasický filolog starodávného typu se dovede rozplakat nad Hektorovým synkem Astyanaktem, jenž se dal v náručí matčině do řvaní, polekav se chocholu otcovy přilby. Je však uveden v zuřivost, když sousedovy roztomilé dětičky si mu hrají pod okny. Svět klasikův je uzavřen v zažloutlých svazcích antických autorů. Dnešní svět pro něj neexistuje, a proto zhusta odmítá plnicí pero, psací stroj, telefon a podobné vymoženosti naší potřeštěné doby.

Skvělý exemplář klasického filologa poznal autor co děcko na nižším gymnáziu. Stařík se právě rozohnil, vykládaje, jak Achilles mrštil diskem po uštěpačném Thersitovi, když vtom zaujalo jeho pozornost několik chlapců, kteří na dvorku trénovali vrh diskem. I obrátil se k jednomu žákovi a ptal se udiveně: "Prosím vás, proč tam ti hoši házejí s tou mističkou?" Jest upřímně želeť, že tito vzácní živočichové postupem času úplně vymizí.

Opakem klasického filologa je *filolog moderní*, zejména pak *franštinář*, jenž nasákl duchem pokrokového západu a nedbalou elegancí Paříže. Pravý franštinář se vyznačuje hlavně tím, že nikdy ve Francii nebyl, protože na to neměl. Nahrazuje to aspoň francouzským švihem, pokud možno bezvadným úbořem a pružnou chůzí. Náhradou za nepatrnou praxi v jazyku francouzském dostal na fakultě věnem důkladnou znalost vývoje staré francouzštiny a snaží se poctivě uplatnit své vědomosti při výkladu. "*Slovo »août« jej se čte prostě »u« a značí srpen, vyvinulo se z latinského »augustus«*," přednáší mladý vědec kvintánům, kteří začnou na sebe významné mrkat, což znamená, "*už to zase na něj leze*". Třída takto etymologicky zpracovaná má potom nový druh zábavy. Třídní komik v přestávce přijde elegantním krokem k tabuli a počne vykládat, jak ze slova "ředitel" vzniklo hláskoslovným

¹⁾ et item = a rovněž

vývojem slovo “bobr” nebo “šerif”. Dva franštináři spolu nikdy francouzsky nemluví, aby se neblamovali. Přijde-li na ústav nějaký Francouz, nejsou mladí franštináři mnohdy k nalezení a cizinci dělá tlumočníka třeba matyk, jenž za každou větou opakuje: “Odpust’te, nejsem odborník na franštinu.”

Poněkud jiná odrůda jsou *němčináři*, zejména ti, kteří prošli šťastně Maginotovou linií pražské zkušební komise. Tam totiž kraluje již drahnou dobu proslulý examinátor, jenž málokdy dopustí, aby kandidát již v prvním kole rozhodl pro sebe mač. Jsou i případy, kdy větší staříci znovu a znovu se pokoušejí dobýt rozhodující vítězství nad germánským božstvem. Hrdinové, kteří prošli úspěšně tímto ohněm, bývají přísní na své svěřence v čerstvé paměti útrap, které museli sami podstoupit. Bohužel se tato přísnost spíše vybíjí na ukázkách z Niebelungů, kterými je napájena již útlá duše kvintánova, než na znalosti praktické konverzace. Tento rozdíl mezi franštináři a němčináři odpovídá zcela určitým povahám národů, jichž řečem vyučují. Je docela v pořádku, aby němčině učil tvrdý, přísný a chmurný muž, připomínající starogermánského bojovníka, kdežto jazyk francouzský vštěpuje dítkám elegantní, pružný chlapík, jiskřící galským vtipem. (Kdo tento výklad chápe doslovně, tomu ovšem není pomoci.)

Každý z obou těchto pánů může mít jako druhou část své kombinace mateřský jazyk, tedy češtinu nebo lahodnou slovenštinu. Považuje-li druhý předmět za dominující, pak náleží mezi početný voj *češtinářů*, strážců to čistoty rodné mluvy, bojovníků za tvrdá a měkká i a y a nebohých obětí pravopisné džungle naší jinak půvabné řeči. Češtinář coby takový nemluví nikdy spisovnou češtinou, poněvadž jí má plné zuby. Spisovně mluví nanejvýš matyk nebo pan ředitel. Povinností češtináře je znát literaturu čili písemnictví a vštěpovat dítkám lásku k próze i poezii, jakož i bojovat s rodokapsy. Jak se to má dělat, bylo již obšírně pověděno. Mnozí češtináři mají skutečně vyvinutý jazykový cit a autor chápe, jak jim asi je, když nutí své žáky, aby psali, že “lampy blíkají”, “jeho chůze byla vrátká” a “spatřili malé zvířátko”, ačkoli pro každého pořádného Čecha lampy odjakživa blikají, byť to bylo i na Silvestra v pět ráno, a náš jinak mírný a povolný lid si nedá vzít své zvířátko a hříbátko, i kdyby proti němu vytáhlo tisíc nesmrtelných filologů, ozbrojených palcáty a historickými mluvnici.

Mladičký češtinář, důkladně vybavený znalostí své mateřštiny, ocitá se často ve svízelné situaci, když zčistajasna na začátku své učitelské dráhy dostane výzvu: “Nastúpte ihned na tunajšom ústave...”. To se ovšem může stát i nečeštináři a osudy českého kantořína na Slovensku by byla moc pěkná kapitola, neřku-li kniha. Vždyť i autor působil několik let pod Tatrami a má na to krásné vzpomínky. Slovenský študák je tvor v mnohém se lišící od svého českého pobratima a možná, že přes všelijaká zapřísahání si dá autor jednou říci a vypracuje slohový úkol o slovenské střední škole. Prozatím jen několik slov o češtináři zavátém na slovenský ústav. Statečně se vřítí hned prvý den do třídy a ačkoli zná ze slovenštiny jen *Vrť sa, dievča* a *Já som bača veľmi starý*, jme se vyučovati Slováci

slovenštině. Osvědčený recept, jak se naučiti slovensky, byl vynalezen již dávno Čechy, působícími v Jánošíkově domovině, totiž neříkat ř. A tak kantor hlaholí plynne slovensky: “Jako trídni této třídy vám říkám, že vás zapíám do trídni knihy.”

Potom si začne slovenštinu tvořit analogicky. Poněvadž se říká “čítajte”, usoudí, že je také “písajte”. Práce je slovensky “roboťa” a bystrý filolog si utvoří hned slovo “robotajte” a potom pokřikuje při úloze: “Tak písajte, deti, robotajte!” Je samozřejmě nadšen tím, jak rychle se naučil slovensky, a študáci zase mají radost, že poznali několik nových českých slov, neboť se domnívají, že pan profesor mluví česky. Obě strany jsou spokojeny a vzniká nová, libá a zvučná slovenská řeč.

Ovšem, pilný filolog se brzy naučí pomocí gramatik dobře slovensky a potom zas kolegové Slováci chodí k němu na poradu, jak se ten nebo onen tvar správně slovensky píše. Tolik o filolozích.

Velmi ušlechtilou odrůdu člověka vyučujícího jsou *přírodopisci*. Dlužno to patrně přičítati jejich vznešenému oboru, jenž jim dává nahlédnouti do tajemství vesmíru, obklopuje je krásami přírody, ať živé nebo mrtvé, a činí tak z nich nejušlechtilejší exempláře pozemské fauny. Zřídka dává přírodopisec “puknouti” nedbalému žáku, a když je nucen učiniti tak, uzavírá se pak do svého kabinetu, kdež dumá o životě a smrti, rozmlouvá s vycpaným lenochodem i s inteligentními mloky v akváriu a posléze tiše odchází, aby nevzbudil netopýra, spícího zimním spánkem ve škatulce od mýdla. K vycpané němé tváři lne znalec přírodních věd s něžnou příchýlností. a stejně vlídně chová se i k žactvu, pravděpodobně proto, že považuje někdy v zasnění mládež ve třídě za vycpané, pozoruhodné exempláře místních savců. Mnohá třída pak přímo svádí k této iluzi. V konferenci bývá přírodovědec živlem, mírnícím výbušné vášně filologů a matyků.

Podstatně se do něho liší *chemik*, jenž je často obávanějším borcem než sám šerý latinář. Vinu na tom nese spíše sama ona složitá a obtížná věda, oplývající vzorci a formulemi, hlavně pak chemie organická. Je ovšem povinností chemikovou žádati od dítek znalost těchto formulek. Chemik jakožto jediný reprezentant nejmodernějšího vědního oboru na ústavě je bezohledným útočníkem, jak je již v chemické válce zvykem. Předností jeho vědy jsou ovšem pokusy, o nichž bylo již dosti pověděno ve “Študácích”. Nejsenzačnější je výroba sirouhlíku nebo sirovodíku, nebo dábelskému chemiku se obyčejně nepodaří zvládnout smrdutý živel a celý ústav stane se obětí plynového útoku, k veliké radosti žactva, neboť bývá nutno provést rychlý ústup na dvůr a hodinu větrat chodby. Ještě po hodině ovšem je třetině žactva nevolno a dvůr se hemží dovolenci.

Chemik coby moderní vědec má nesporně i praktický význam pro ostatní kolegy. Dovede beze stopy vyhledit známku, zapsanou do nesprávné rubriky, byť i za cenu propáleného katalogu. Udílí také praktické rady kolegům, jak odstranit z ubrusu skvrny po červeném inkoustu nebo stojí-li za to, aby si milostpaní dala přebarvit světlezelené šatečky na

čokoládovo. V řídkých případech vyskytuje se na ústavě chemik coby šílený alchymista, jenž na vlastní vrub vynalézá nové sloučeniny, respektive vyrábí zlato a poskytuje zdroj zábav sboru i študáctvu. Pokud se snaží vynalézt novou třaskavinu, je tento druh svému okolí celkem neškodný.

Chemiku blízký je *fyzik*. O tomto muži nemůžeme říci nic poutavého. Jeho předmět nikdy nedominuje, nýbrž bývá přiřazen k chemii, matematice atd. Je tedy matyk spolu i fyzikem a nelze tudíž fyzika hodnotit jako zvláštní živočišnou třídu.

Historik čili *dějepisec* s eventuálním zeměpisem je osobnost buď mladistvá a často pokroková, pružného ducha, jež sleduje denní tisk a takové věci, zhusta i politizuje a hádá se s kolegy anebo, což je tradičnější, je to zaprášený, omšelý, olysalý učenec, jenž činí dojem archaismu a podobá se v tom směru klasickému filologu. Bývá pohroužen do svých dum a jaksi se promítá na vybledlé pozadí dávné minulosti. Sedě za katedrou, přednáší tichým a smířlivým hlasem, takže jeho hodina je oázou, v níž si možno vypracovat všechna cvičení, přečíst detektivku, napsat článek do třídního časopisu a mnoho jiných věcí, jak známo ze "Študáků". Naproti tomu moderní dějepisec oživuje zašlé doby osobitým podáním historických příběhů. Tak například směle a mužně prohlásí, že "Jindřich VII. byl starej proutník," nebo že "Žižka natrh křížákům foremetku," čímž jeho hodiny nabývají pro kluky zvláštního kouzla.

Mužem stále stoupající důležitosti je *tělocvikář*. Pochodová cvičení a branná příprava učinily z něj takřka velitele sboru, a ježto se ostatní hrdí vědci zpěčují uposlechnout jeho rozkazů, dochází často k potyčkám a pozoruhodné výměně názorů. I zde nutno rozeznávat dva typy. Tělocvikář staré školy klade důraz zejména na dřepy, prostrná, výdrže, skrčky, dučky a podpory ležmo za rukama, mívá často plnovous a vyskytuje se v tělocvičně ozdoben kšandami. Má přesný program cviků, jež nutno probrat, a ačkoli venku svítí slunce, cvičí v tělocvičně v krásně zvířených a sluncem ozářených sloupcích prachu skok útokem. V ruce třímá tyč, již dává takt do pochodu. Moderní typ tělocvikáře zavrhl nadobro vkusné kšandy a odívá se většinou flákačkami čili tepláky a holduje s mládeží hrám a sportům. Je zajímavé, že často bývá neoblíben, protože dbá na to, aby dívka nenosila špinavé trenýrky, aby měla své věci v pořádku, ba dokonce aby se myla, a protože lidské mládě je od přírody čuně, považuje tento nátlak za omezení své osobní svobody.

Je dojemné, jak předobří rodičové podporují všemožně svá dítka v boji proti tělocvičnému diktátoru a jsou ochotni opatřit miláčkovi lékařské vysvědčení s potvrzením, že je v zájmu synkova zdraví, aby chodil umazán jako prase. Potom také nastává ono podivné chápání sportu, tak paradoxní u "sportovní mládeže". Poněvadž se sport pěstuje povinně, hledí se každé dítko z něho ulejt. Jen ať to mladý tělocvičný nadšenec zkusí a dá svým dětičkám deset minut poklusu. Druhý den přinese polovina mladých sportovců omluvenku podepsanou rodiči, že pan syn není připraven z toho a toho předmětu, protože byl úplně vysílen a fyzicky i

duševně zničen v hodině tělocviku. Takové jsou svízele tělocvikářovy.

Jen stručně dáme defilovati docentům předmětů nepovinných, jako je těsnopis, zpěv, ruční práce, případně ruština nebo nějaký jiný jazyk. Jejich postavení je málo záviděníhodné, neboť z jejich předmětů se nepropadá, a tudíž mládež v nich řádí více, než je přístupno. Stejně se děje i katechetovi, zvanému *káťa, kádinka, pop, náboženskéj, stydlivej apod.*

A nyní několik zajímavostí o kantorech, jež zejména páni študáci nadšeně uvítají.

Zajisté byste například rádi věděli, zda je kantor opravdu rozzuřen, když řve a nadává. To je, vážení študáci, různé. Záleží na temperamentu. Někdo se rozzlobí doopravdy, což mu ovšem škodí na zdraví, rozumnější kantoři se zlobí jen naoko. Některý prófa se rozzuří naoko a potom začne řvát doopravdy. Rozhodně je zapotřebí udělat jednou za čas ve třídě pořádnou paseku, když bujnost mládeže začne přesahovat obvyklé, úředně tolerované meze. Rozhodně se však tato metoda nesmí zneužívat, jinak zevšední a neúčinkuje. Myslím, že je nejpřípadnější jednou měsíčně ve třídě buráceti a pak je zase na čas pokoj.

Mnozí študáci chovají mylný názor, že všichni kantoři jsou do učení jako posedlí, jen když si mohou zaučit, a že by vyučovali celé prázdniny, kdyby nebyli kroceni rozumnými nařízeními. To je, vážení študáci, omyl. Někteří páni jsou stejní ulejšáci jako vy a vynikají v umění, jak zabít hodinu. Hle, když je vám oznámeno, že zítra bude ředitelský den, rozlehne se třídou jásot. Nuže, stejně bujný jásot zahlaholí sborovnou, když mocný šerif sdělí p. t. kolegům své velkomyslné rozhodnutí.

Ovšem, jsou výjimečně svědomití pedagogové, kteří jsou stále štváni obavami, že neproberou předepsanou látku a lákají žactvo na mimořádné odpolední hodiny. Ba koluje báje o ustaraném tělocvikáři, jenž přišel o několik hodin pro chřipkové prázdniny, a tudíž mu nezbyl čas probrat vzklopku a mety na koni. Jsa si dobře vědom toho, jaké škody by tím mládeži vznikly, kdyby, nedovedouc vzklopku, odešla do praktického života, probral dotyčné prvky v soukromých odpoledních hodinách. Leč to jsou jen hříčky přírody.

Pravým opakem jsou zjevy, jež bychom nazvali "kantorští ouřadové". Vyroží prostě, co vyložit třeba, "vocaď a pocad' se to naučíte", potom to "vocaď až potad'" vyzkouší a tím je jeho úřední povinnost splněna. Študáci se ovšem přizpůsobí. "Vocaď až potad' se mu to naučíme, když to tak chce, a tím je to vyřízeno." Hlubší zájem o předmět je ubit.

Jen neradi se zmiňujeme o kantorech špatných a dokonce zlých, zvaných *sup, šakal, bič boží apod.*

V každém stavu se vyskytují zlé povahy a špatné charaktery, to nikdo nebude popírat. Jenže v málokterém povolání natropí tolik zla jako v kantořině. Kantor, který se mstí z osobních důvodů na jedenáctiletém dítěti, nepatří prostě do školy. Zrovna tak tam nepatří člověk zlomyslný, který má ďábelskou radost, když může žáka "potopit". Není třeba se o těchto věcech zvláště šířit. Bylo však nutno učinit o nich zmínku, neboť je třeba uvést všechny složky, jimiž je utvářena duše studentova. Není zajisté blahodárné, pozná-li již malý

chlapec pocit křivdy a nespravedlivost a ztrácí víru v obecný řád a pořádek.

Hle, malý příklad, jak citlivě reaguje dítě na sebemenší křivdu. Stane se někdy, že student propadá z pěti předmětů. Některý lehkomyšlný kantor mu přidá ještě šestou pětku. Jisto je, že to na věci nic nemění, žák propadne tak jako tak. A přece, viděl jsem už několikrát, jak takové dítě přišlo k třídnímu a ptalo se s pláčem, proč má z toho a z toho předmětu nedostatečnou. Znamka nic nezměnila na celkovém výsledku, a přece křivda bolela. V každém případě zlý člověk jako vychovatel deformuje duši dítěte. Stejně ji pokříví i člověk ješitný, jemuž se nikdy nezdá chování žáků dost uctivé. Student nikdy neví, nepohněval-li mocného kantora málo zdvořilým pozdravem, pro jistotu se klaní až k zemi a zdraví téhož pána třeba desetkrát za den. To je ovšem výtečná výchova k servilnosti a má-li náhodou študák více takových pedagogů, stává se z něho ustrašené, ponížené individuum, ušlápnutý červ, který se stále klaní, je samé “prosím ano” a vůbec se nesrovnává s pojmem mladého, hrdého občana svobodného státu.

Mluvíme-li o špatných nebo dokonce zlých profesorech, je třeba učinit odbočku o zlých žácích. Nemyslíme tím ojedinělé případy pokřivených charakterů, donašeče, zlé, zlomyslné a drzé lidi, mladé zloděje a podobná úchylná individua. Třída je totiž někdy velmi zlá jako kolektiv. Je v ní, ovšem v malém, stejný démon, který činí ze zástupu spořádaných soukromníků rozvášněný dav, jenž dovede páchat násilnosti a zločiny. Klasa sice nepáše zločiny, ale dovede kantoru hrozně ubližovat.

Vycítí-li třída, že profesor je málo energický, případně slaboch, jenž si nedovede udržet kázeň pravidelně toho zneužije a týrá učitele, který je často úplný dobrák a nikomu neublížil, s ukrutností malého dítěte, které vytrhává broučkovi nožičky. Řekli jsme “často”; nikoli. Skoro vždy je týraný profesor dobrák, protože klasa je také příslušně zbabělá a neodvážila by se toho vůči učiteli, který dovede potrestat, ať již přísnou klasifikací, nebo kázeňsky.

Umíte si představit větší ukrutnost než soustavné týrání člověka se zničenými nervy (z války nebo po těžké chorobě)? Mladí hrdinové zabodnou tu a tam do lavice ulomené nožičky pera a začnou na ně brnkat. Mají radost, když ubožák křičí, pobíhá sem a tam, chytá se za uši a vydrží ho mučit tak dlouho, až uteče ze třídy. Tohle je, vážení študáci, hrozně blbá kanada, věřte mi s tím byste se neměli chlubit ani po letech, jak se často stává. Někdy se ovšem vyskytne ve třídě ušlechtilý jedinec, jenž dovede ostatní rázně okřiknout. Na oko sice neuznají, že chybili, ale v duchu se stydí.

Docela jiné povahy než tato surovost mládí je týrání mladých profesorek. Tady jsme u problému, jenž má zvláštní příchuť a patřil by také trochu do kapitoly o študácké erotice. Problém se jmenuje Dospívající student a mladá profesorka. Vyskytne se obvykle v kvintě, na přelomu dětských let, někdy i dříve. Vousatí kvintáni vidí prostě v suplence (zejména když je hezká) mladou ženu a nikoli profesorku. Nejde jim pod nos, že jim panuje “dívka”, neboť “běda mužům . . . atd.”, jak dí náš stále populární Rukopis zelenohorský. Částečně se

ovšem také zamilují a v každém případě se skoro všichni před mladou dámou "vytahují". Mladá kantorka samozřejmě hned vycítí jakýsi vzdor a je-li ráznější povahy, rozhodne se, že m1ádenečky zkrátí. Teď ovšem vypukne strašlivý boj a pozorovatel s úžasem poznává, jaké se dějí s lidmi změny.

Nesmělý, zakřiknutý hoch, nesmírně uctívý ke svým profesorům, je najednou zapsán, že "drze odmlouval a neuposlechl výzvy odejít na chodbu". Jiný oukropeček a známá tichá dušička "místo aby odpověděl na otázku, činil nemístné vtipy a posuňky". Zkrátka hrál před dámou divadlo. Jiný mladý pán na otázku, co ví o Malostranských povídkách, odpověděl s vážnou tváří, že je to malá knížka ve žlutých deskách a má na hřbetě číslo žákovské knihovny.

A právě tak z paní profesorky, jež je známa jako milá, hodná slečna, se stane ukrutnice, na kterou si chodí rodiče stěžovat. Neříkám vždycky, ale někdy opravdu tento boj obou pohlaví jde až na nůž. Záleží mnoho na povaze a pedagogickém taktu učitelky. Jsou jiné případy, právě opačné, kdy si mladí junáci slečnu tak oblíbí, že by se pro ni zabili a učí se jí jako nikomu.

Z nesmělého chlapce dovede udělat "drzého kluka" také kantor s kaprálskými způsoby – i takoví se vyskytují. Řvete-li na dítě jako na psíka a někdy dokonce nespravedlivě, vyhrkne najednou z uctivého hošíčka odpověď, za kterou je moc přísně potrestán, a celý sbor se diví, jak je to možné, že si ten hoch něco takového dovolil. Byl k tomu vyprovokován. Otrok se vzbouřil. Podotýkám, aby nebylo nedorozumění, že jsou to případy ojedinělé.

Jako jsou kantoři nejruznějších povah, tak také skoro každá klasa jako celek je jiná. Jedna je "nadaná", jiná "čilá", jiná "shnilá", další "zbojnická", opět jiná "uličnická", ba dokonce to jsou "holomci, jakým není rovno", třída může být "tupá", "zabedněná", "líná" atd. atd. To vše nejčastěji závisí na několika jedincích, individualitách, které vedou, a ostatní následují. Je to ovšem vždy náhoda, "jak se to sejde".

Tuším, že i nepozorný čtenář si dobře pamatuje, že jsem slíbil v kapitole o profesorech jedinečnou legraci. Jak vidíte, to, co právě bylo pověděno, má s humorem stejně mnoho styčných bodů jako babočka admirál s manévry americké tichomořské flotily. Zatrpklé úvahy o stínech středního školství - tok výsledek snahy pošetilého spisovatele udělat knížku, jíž by se študák zachechtal a nad níž by vážený muž spokojeně pokývl hlavou. Už se stalo, račte nechat na hlavě. Teď vás ještě provedeme panoptikem sborovny a představíme vám několik podivuhodných typů, jež se sice vyskytují jen jednotlivě, ale tvoří onu nenapodobitelnou patinu, jež jakoby měděnkou pokrývá ctihodné hlavy celého profesorstva, autora nikterak nevyjímajíc a dělá z něho zvláštní, mírně tajuplnou, anekdotickou a trochu komickou třídu.

Tak třeba staříčkový suplentík. Podivuhodná, šedinami pokrytá neb olezlá hlava učencova zdobí postavu oděnou v opelichaný oblek. Tento důstojný kmet s osmi sty měsíčně se připravuje už dvacet let na státnice. Za tu dobu stala se z něho pravá studnice moudrosti,

kantoři všech oborů chodí k němu na poradu čili pro rozumy, a když se něco nenajde v naučném slovníku, ví to jistě tento děd ve zkušebním stádiu. Jednou do roka vypraví se kmet do Prahy nebo jiného univerzitního města, zaplatí z úspor zkušební taxy, kráčí v den zkoušky až k síni, v níž zasedá komise, postojí, zavrtí hlavou a zamumlá: "Ne, ještě nejsem dokonale připraven." Případně mu napadne, že neprobral dost důkladně třicátý pátý Platonův dialog a zděšen pádí do univerzitní knihovny.

Znali jsme sivého suplentíka, jenž konzumoval jednu vědeckou knihu za druhou a čím více uměl, tím větší beznaději propadal, neboť stále poznával více a více věcí, které ještě neumí. Počal například studovat starofrancouzskou gramatiku a narazil na slovíčko "glis", značící hlodavce jménem ,plch". Protože nevěděl, jaký by to byl tvor, koupil si francouzský přírodopis a prostudoval hlodavce a naučil se stať o plších nazpaměť. Jenže tam bylo uvedeno, kde plchové žijí a co žerou. Dvě květiny a jedno pohoří neznal, a proto si opatřil další pomůcky, aby byl informován o všem, co plchové požírají a znal dopodrobna končiny, v nichž se prohánějí. Na co narazil při studiu onoho pohoří, se mi nepodařilo vyšetřit, ale pravděpodobně na ledovec.

Jeho studijní činnost byla sice v jádře neškodná, ale vášnivý suplentík trpěl mimo to máníí vyprávět všechno, co se naučil, úplně nevinným kolegům. Pochopitelně to šlo celému sboru na nervy, a tak jednou před zahájením státních zkoušek se sborovna složila na výdaje, načež byl studující kmet uchopen, naložen do vlaku a eskortován dvěma kolegy do Prahy. Oba průvodci, z nichž jeden byl tělocvikář a druhý sice pouhý zeměpisec, ale v mládí pěstoval zápas a vzpírání břemen, dovlekli zmítajícího se zajatce do zkušební síně a odevzdali do spárů zkušební komise. Komisaři uhodili zostra na staříka a ten počal chrlit ze sebe své vědní poklady tak dlouho, až byl vyhozen a sděleno mu, že složil zkoušku s vyznamenáním. Tímto brutálním způsobem byl dostudován a přišel potom sklíčen do sborovny, chodil sem a tam a nevšímaje si gratulantů, mumlal: "Co teď budu dělat?" A pojednou se jeho zachmuřený obličej rozjasnil a děd zvolal radostně: "Už to mám. Dám si zapsat angličtinu a italštinu." A svižně pádil ke knihkupci, aby si koupil pomůcky, potřebné k studiu těchto předmětů.

Jiná postava, zahalená pláštíkem mytického kouzla a zdobící co klenot bohatou galerii kantorských typů, je prófa-podivín. Podivíni, morousové, samotáři, tiší blázní, výstředníci atd. se vyskytují všude, ale nebudí nikdy takovou pozornost jako výstřední profák. Kantor je totiž denně pozorován množstvím mladých, bystrých lidí, podrobován neustálé kritice a každá příhoda šíří se hned po městě, nabývající povahy legendy. Mimoto, má-li někdo sklon k podivínství, při kantořině si jej znamenitě vypěstuje. Proto podivínský trafikant, řezník nebo aktuár není ani zdaleka tak populární jako výstřední pan profesor.

Excentrický prófa mívá různé zajímavé zvyky a obyčeje. Jeden takový pán například si při dávání informací seřadil rodiče do šiku jako při raportu a poté defiloval podle řady, ukazoval

na zděšené tatíčky a mamičky a chrлил ze sebe úsečné věty: “Váš syn pošťuchuje, vaše dcera breptá, váš Emil šoupe nohama, vaše dcera vyrušuje, váš synek bručí atd.” Jiný pán stál při kompozici na stole a jestřábím zrakem přehlížel třídu. Při každém podezřelém pohybu se vrhl pružným skokem mezi lavice, vyházal domnělému provinilci všechno na zem a pátral po nedovolené pomůcce. Poté se opět vracel na pozorovatelnu. Když vypršela doba, kterou stanovil k vypracování úlohy, zavelel: “Dokončit! Ráz, dva, tři! Podepsat! Ráz, dva, tři! Osušit! Ráz, dva, tři! Pero odložit, ráz!” I povstal jednou kterýsi studentík a s nejnevinnější tváří se zeptal: “Prosím, mohu to podepsat? Mně to na ty doby nevyšlo.”

Jiný typ, možno říci velkolepý, vyznačoval se strašidelným plnovousem, takže připomínal slavného Braunova poustevníka Onufria. Měl mnoho přezdívек, ale nikdy nemohl býti študáky dostižen, protože dával svým žákům přezdívky sám, takže, učil-li, řekněme, ve čtyřech třídách vytvořil si přibližně asi stopadesát původních názvů, které si přesně pamatoval a nikdy se nezmýlil. Všichni inspektoři, kteří přišli do jeho hodiny, propadli špatně zakrývanému úděsu, když začal vyvolávat: “K tabuli půjde Šakal, větu nadiktuje Old Shatterhand – co to máte pod lavicí, Monte Christo, pozoruji, že pan Periškopek (vzniklo z periskop a škopek) si staví z pravítek domečky, Abdul Hamid taky nedává pozor, půjde sem Opiová Gejša a opraví nám, co bylo napsáno.” Přitom posádka třídy přesně reagovala na exotické názvy a pan inspektor měl potěšení zjistit, že Periškopek má opravdu hlavu jako škopek, Adbul Hamid vypadá jak Turek a Opiová Gejša skutečně připomíná Japonku.

Opět jiný divý muž, povoláním matyk, slynul tím, že jakmile se dal do rýsování nebo vypočítávání nějakého parádního příkladu, přestal pro něho existovat okolní prozaický svět a nikdy se dříve neotočil, dokud nebyl s počítáním hotov. V takových chvílích bylo možno uspořádat ve třídě jamboree, kozáckou džigitovku, atletický mítink, kabaretní představení nebo symfonický koncert daleko klidněji a bezpečněji než při přestávce. Jen jednou učinil zanícený vědec výjimku a ohlédl se. Tenkrát rýsoval překrásný systém křivek a přímek a ve třídě se konala varietní produkce, když v té chvíli vešel pan ředitel na inspekci. Nastalo ihned utišení, všechno se rozprchlo na svá místa - matyk však vášnivě rýsoval dále. Pan ředitel stál chvíli u dveří a rozpačitě pokašlával. Když to trvalo několik minut, začala se třída smát. Tu si matyk, pohřížený do rýsování, pojednou uvědomil, že tentokrát asi klasa dává pozor a sleduje jeho počínání. I otočil se ke třídě a řekl posupně: “To je legrace, co?”, načež pokračoval v rýsování. Zdrčený šerif nevěda, jak řešiti tento podivný případ, opustil nehlučně učebnu.

Zdrojem zábav bývá také prófa, jenž je pevně přesvědčen, že mu všichni ubližují, všechno se mu dělá naschvál a všichni usilují, aby ho nějak poškodili. Není to psychóza speciálně prófovská, poněvadž každý člověk trpí víceméně podobnými komplexy a domnívá se, že je nedocenen, perzekvován, jsou mu házeny klacky pod nohy, dře se na všechny a nikdo nemá uznání atd. atd. U prófů propuká tento komplex v různých zajímavých formách. Tak byl znám

vyučující pán, jenž byl přesvědčen, že mu vyšší třídy ukládají o život. Byl-li nucen převzít mladé muže od kvinty výše, žil v ustavičném strachu, že ho některý vzpurný žák zastřelí, otráví, proklá mečem, dýkou, případně kapesním nožem nebo vývrtkou. Proto každý, kdo byl volán k tabuli, musel být nejdříve prohledán a odzbrojen a běda, měl-li v kapse prak, žiletku nebo špuntovku. Kantor uchopil zabavenou zbraň a prchal s ní do ředitelny, zoufale volaje: "Pane řediteli, atentát na moji osobu!" Když někdy náhodou vyvolaný žák dal ruku do kapsy, vykřikl zděšeně: "Dejte ruku z kapsy, třímáte tam pistol!" Toho ovšem žactvo vydatně zneužívalo.

Jiný druh stihomamu je obviňovati kolegy, případně ředitele ze schválnosti, sabotáže, úskoku a úmyslného podrývání autority, zdraví, cti a jiných svatých statků a ostatků pana profesora. Vyskytuje se dvojí typ pronásledovaných. Jedni úpí a naříkají, litují své ubohé nervy, ubohou hlavu, ubohé oči a jiné orgány, jež jsou vesměs svévolně poškozovány zlomyslným ředitelem neb kolegy. Druhý typ je výbojný a nedá si přirozeně líbit, aby zrovna, když on má němčinu, byl nad jeho třídou zpěv, přičemž docent prozpěvování nechal naschvál otevřené okno. Nebojácný a hrdý zastánce vlastních práv hned na začátku roku zjistí, že rozvrh je sestaven tak geniálně, aby dotyčný byl co nejvíce poškozen. Někdo jistě vypátral že v pátek chodí s manželkou do trhu, a proto mu dali v pátek od osmi, v sobotu se namáhali sestavit hodiny tak, aby měl do jedné, ježto o dvanácté mu jede vlak do Prahy, a protože ve středu chodívá na plovárnu, dali mu dvě odpolední hodiny. Obmyslný ředitel zajisté tuší, jak pan profesor nerad učí v kvartě C a schválně mu tam dal letos němčinu.

Bojovník hájí svá práva a výsady ohnivými polemikami, hádkami a významnými pohrůžkami, jako: "Vy ještě poznáte, s kým máte tu čest", "se mnou si nezahrávejte" a "my se ještě sejdem". Občas sestaví memorandum nebo nadiktuje své stesky do konferenčního protokolu. Aby ukázal, že všechny intriky dávno odkryl a že je přesně informován o záškodnickém postupu nepřátel, vytasí se občas s nějakým senzačním odhalením. "Myslíte, že jsem si nevšiml," burácí v hádce s ředitelem, "že teploměry jsou všude pověšeny nad ústředním topením? Proč jsou pověšeny? Aby ukazovaly více, než je skutečná temperatura ve třídě a ta je vždycky tak nízká, že mne mrazí v zádech, a vy dobře víte, že jsem měl ischias, a já zase vím, že je to úklad a že někomu moc na tom záleží, abych těžce ochuravěl." Šerif je ovšem úplně groggy a bojovník vítězně práskne dveřmi. Ředitel, jenž má ve sboru silného jedince, musí si počínat takticky a diplomaticky. Nespokojenec přijde třeba do ředitelny, postaví se chmurně před svého náčelníka a ptá se ledově: "Jak to přijde, pane řediteli, že nemám letos ani jednu vyšší třídu? Není v tom nějaký úmysl?" "Ale co vás vede, pane kolego," dí žoviálně obratný šerif, "vím, co se s těmi darebáky z vyšších tříd natrápíte, a tak jsem chtěl, abyste si letos odpočinul." "To je ovšem něco jiného," rozjasní se útočník a zcela usmířen odchází.

Takoví a podobní jsou obyvatelé sboroven. Snad bychom měli ještě učinit pietní zmínku o

nebožtíku Hronovi, jenž byl prototypem všech kantorských rarit, ale zkazky o něm jsou dobře známy.

A teď je už opravdu načase, abychom efektivním závěrem skončili své študácko-kantorské tlachání. My si však ještě dovolíme přepych jedné kapitoly s námětem vzpomínkovým. Přidáváme ji ovšem pilným studentíkům, kteří pozorně sledovali naše lekce. A tedy nakonec něco pro zasmání.

SBOHEM, PANE PROFESORE

Jmenuje se tak jedna pěkná anglická knížka od nějakého pana Hiltona. Pan Hilton se v ní loučí se svým bývalým profesorem a líčí nám ušlechtilého, jemného člověka, vzorného vychovatele, zkrátka jednoho z těch kantorů, na které se nezapomíná. Titul jsme si tedy vypůjčili a hodláme učiniti něco podobného jako milý pan Hilton, jenomže jsme si k tomu vybrali kantora zlého, na kterého všichni nadávali a dodnes nadávají. Tedy žádného anděla mezi námi, nýbrž drsného bojovníka, z něhož šel strach. Čekáte zajisté, že budeme tupit tohoto obávaného kruťase a vytvoříme tak nelibý protějšek ke knížce pana Jamesa Hiltona. To by sice také šlo, ale autor se stydlivě přiznává, že měl onoho ukrutného muže upřímně rád a just na něho vzpomíná v dobrém, ačkoli mu jiní nemohou přijít na jméno. Onen pán měl zajisté mnoho lidských chyb, ale měl také osobitý půvab, který oslavíme touto kapitolou. Náš styl totiž slyne stručností a nemáme to srdce vyrobiť úspěšnou knihu z námětu, jenž se dá vyčerpat na několika stránkách.

VOŘÍŠEK SE PŘEDSTAVUJE

Voříšek byla něžná a zároveň nenávidná přezdívka pana profesora místo obvyklého pes, dobrman nebo doga. Učil latině, řečtině, češtině a filozofické propedeutice, a jeho obětí je nepřehledná řada. Zajisté mi uvěříte, že onen pán působil v Brně kolem roku 1860 - to jsem byl právě v sextě - a že už tam teď neučí.

Voříšek se nám představil tím způsobem, že vešel do třídy a zavíraje za sebou dveře, pravil "Chodové byli strážci českých hranic." Potom vzal zasedací pořádek a vyvolal žáka Petuli. "Chodové byli strážci českých hranic. V pohraničí byli usazeni českými králi a..." začal vyprávět vyvolaný. "Sedněte! Píši vám tři nedostatečné," děl tajemný pan Voříšek. "Cimrman!" Cimrman, mírně poděšen, začal vykládat něco o tom, že se jim říkalo Psohlavci a dostal čtyři nedostatečné. Třetí vyvolaný nešťastník přeladil obratně vlnu na Jiráskovi Psohlavce a utrpěl rovněž katastrofální neúspěch. "Chodové byli strážci českých hranic," opakoval tvrdošíjně Voříšek a borec za borcem si sedal, až veleduch Pečenka dostal jakési božské vnuknutí a odpověděl: "To je věta jednoduchá." "Výborně," rozjásal se kantor, "píši vám pět velmi dobrých —" Tím vyšlo najevo, že jde o hodinu češtiny.

JAK KVINTÁN KOMÁREK OPUSTIL KLASICKÉ GYMNÁZIUM

“Uznáváte, Komárku, že z řečtiny jste naprosto nedostatečný?” ptal se Voříšek na konci kvarty dotyčného jinocha. “Uznávám, pane profesore, ale já půjdu na obchodní akademii.” “Nuže dobře,” vece pan profesor, “dám vám dostatečnou, ale dejte mi na to ruku, že z ústavu vystoupíte a dáte se zapsat na obchodní akademii.” Komárek srdečně potřásl pravicí učitelovou a obdržel z řečtiny známku dostatečnou. Po prázdninách zasedlo kvintánstvo do nové učebny, Voříšek vešel do třídy současně s prvním zvoněním a jako obvykle pronesl hned záhadný citát z Homéra. Než však mohl někoho vyvolat, zachmuřil se a upřel hrozivý pohled do první lavice, kde se krčil kvintán Komárek, jenž nedodržel slovo. “Co tu chceš?” zeptal se mrazivě Voříšek a blížil se zvolna jako polednice ke své oběti. Komárek se chtěl dát na útěk, ale Voříšek ho hbitě uchopil za límec a za kalhoty, pozvedl malého Komárka do výše a triumfálně s ním krácel na chodbu. Celá kvinta jako jeden muž je následovala. Voříšek vynesl Komárka před gymnázium, postavil ho na chodník a se slovy “Dál už tě nosit nemusím,” se vrátil zpět do třídy.

Vynesený Komárek byl tak mravně zdrcen, že skutečně vystoupil a dal se zapsat na obchodní akademii.

VOŘÍŠEK ROZDÁVÁ DOSTATEČNÉ

Bylo to takhle před první konferencí, Voříšek měl vyzkoušeno, ale zbývalo mu ještě několik neurčitých individuí, jichž prospěch kolísal mezi dobrou a dostatečnou. “Každému z vás dám možnost získat dobrou,” vece k nim Voříšek, “ale kdo už nechce být zkoušen, ať to řekne a napíši mu dostatečnou.” Jeden po druhém vstávali junáci a prohlašovali zdvořile, že drtí raději dostatečnou. I rozjařil se Voříšek, přiskočil k otevřenému oknu a zařval na metaře, jenž právě řádl před gymnáziem: “Chcete taky dostatečnou?”

POMOC, PANE ŘEDITELI!

Výstřední počínání profesorovo, jež jsme právě popsali, bude se někomu zdát nepřístojným, leč styl Voříškův byl vždycky velkorysý a junácký. Stalo se například, že deset po sobě vyvolaných septimánů zachovalo hluboké mlčení o psychologických záhadách duše — této vědě učil Voříšek nejraději — a konečně selhal i milec páně profesorův, známý psychologický fenomén. Tu uchopil Voříšek učebnici, mohutným skokem se vrhl ke dveřím, vyběhl ze třídy a cválaje po chodbě, volal: “Pomoc, pane řediteli, septima se nechce učit!” Klase ovšem pádila za ním k velikému nadšení pana ředitele i ostatních vyučujících pánů.

REVIZE SLOVNÍKŮ A JINÉ ŽERTÍKY

Tahat s sebou tlustý nehomérovský slovník byl podnik, k němuž se propůjčil leda nějaký hnusný šplhoun. To ovšem Voříšek dobře věděl, a když tušil, že slovníků je ve třídě minimum, vpadl do klasy, otočil klopou svého fráčku jako policejní inspektor a prohlásil chladně: “Revize slovníků!”

Sem tam se mu podařilo přece jen nějaký slovník objevit, často ovšem v dezolátním stavu. Byl tento mohutný svazek výtečnou metací zbraní při častých bitvách v klase. Spatřiv salátový slovník, upadl Voříšek do radostného vytržení. Uchopil ctihodnou knihu za hřbet a sypaje listoví na zem jako květy, zpíval příjemným basem: “Zahučely hory, zahučely lesy...”

Potom opět sebral listy s řeckými slovíčky do náruče a kráčeje od lavice k lavici, rozdával je žactvu jako propagační letáky, provolávaje zvučně: “Učte se řečtině! Naše metoda je velice zábavná, rozesměje vás a příjemně rozptílí.”

Tím byla revize slovníků skončena.

VOŘÍŠEK ZKOUŠÍ, ŽERTUJE A JÁSÁ

I když vypukly při řečtině, latině neb psychologii divoké klasifikační orgie, byla hodina plna překvapujících událostí, zvrátů a neočekávaných Voříškových extempore. Byl tasen nepřipravený mladík a přes nadlidské úsilí sousedů nedostal ze sebe ani slovo. Tvář Voříškova se chmuřila a tvrdla, a když již již měl vybuchnout v třesuté “Sedněte!”, povstal ze židle, kráčel k vyvolanému a uchopiv učebnici, podržel titulní list před zraky zmírajícího študáka: “Kniha,” řekl zdvořile, “dovoluji si vám představit knihu.” Nabyt totiž přesvědčení, že

zkoušenec knihu ani neviděl, a proto ho chtěl s ní seznámit.

Jindy opět úlisně dotíral: “Blahorodí, holoubku, kdybys aspoň na jednu otázku odpověděl, srdéčko moje.”

Jak hluboce vnikal Voříšek do složitých duševních pochodů vyvolaného šudáka, o tom svědčí tento případ. Žák Bučil Antonín byl vyvolán na rozbor básně, v níž měl vyhledat všechny ozdoby čili tak zvané tropy a figury. I přečetl verš “... a má mysl jako v tanci,” chvíli dumal a pak radostně oznámil: “To je, prosím, dativ.” “Výborně,” zaradoval se Voříšek, “hbitě skloňujte: jakovtanec, jakovtance, jakovtanci...”

Při tom i jeho vlastní myšlení ubíralo se cestami složitými a kombinovanými. Jednou zatoužil vědět, jak zní onen slavný verš Ovidiův, v němž se básník dozývá, že již jako chlapce vábilo jej básnické umění. Jak všichni zcela určitě víte, je tento hexamet: *at mihi iam puero celestia sacra placebant...*¹⁾ Kvinta to ovšem nevěděla, ačkoli to vědět měla, a student David, jenž byl na to vyvolán zavile mlčel. I rozlítil se Voříšek a prohlásil: “*At mihi Davide iam přičiním se puero abyste celestia dostal sacra nedostatečnou placebant.*”²⁾

Při neočekávaných výrocích a fórech Voříškových burácela klasa vždycky několik minut smíchem, jednak k získání času, jednak prostě proto, že podivuhodná rčení páně profesorova byla provázena nedostatečnou mimikou. Voříšek osobně veselí miloval a nechal klasu chvíli řvát. Jednou však se stal obětí “chatrče”, jež mu vynesla slávu a věhlas. Při jednom vtipu se kluci dali do ohlušujícího řvaní a pojednou, na znamení dirigenta z přední lavice, rázem se odmlčeli. A tu se ukázalo, že čacký Voříšek se “veze s sebou” a řve jako divoký tur.

VOŘÍŠEK JE NENÁVIDĚN A NENÁVIDÍ

Voříšek nemiloval prolézající studentíky a deptal je ze všech sil. Ti mu ovšem spláceli stejnou přízří a stalo se nejednou, že po maturitě byl pan profesor napadán slovně a jednou dokonce po něm maturant mrštil knihou, což Voříšek hrdě dával k lepšímu. Výčitky odcházejících abiturientů odmítal Voříšek důstojným způsobem, odpovídaje například: “Dosud jste mi nepředložil slovíčka ze sedmého zpěvu Iliady, která jste si v kvintě zapomněl napsat. Předložte mi slovíčka, jinak s vámi nemluví.”

Vypuklo-li nepřátelství mezi Voříškem a šudákem, dával Voříšek zavile najevo svou nelibost. Když měl potkat nepřítele na ulici, učinil dvacet kroků před ním ostentativně vpravo

¹⁾ *at mihi iam puero celestia sacra placebant* = *ačkoliv mně se líbili už klukovi nebeská svatá*

²⁾ *At mihi Davide iam přičiním se puero abyste celestia dostal sacra nedostatečnou placebant* = *Ačkoliv mně se líbili Davide už přičiním se chlapci abyste nebeská dostal svatá nedostatečnou*

v bok a přešel na druhou stranu ulice. Zato s ostatními studenty zapřádal krátké, podivuhodné hovory.

Jeden z jeho bývalých žáků střetl se s ním v elektrice. "Jdete do biografu?" tázal se pan profesor. "Nejdu, pane profesore." "Díky bohu," oddychl si Voříšek, "co studujete?" "Filozofii." "To je od vás hezké. Jaký máte obor?" "Latinu a francouzštinu." "To je dobrá kombinace," pochvaloval si Voříšek, "jsou ještě jiné kombinace, ale už musím přeseďat, poklona."

Abyste dostali jasný obraz Voříškovy skvělé dikce, odmyslete si všechny čárky, tečky a ostatní potulky, neboť řeč Voříškova plynula jako jediný souvislý tok, právě jako starému Nestorovi v Iliadě, *"řeč medu sladší linula se z ohrady zubní."*

DOBŘÝ ČLOVĚK VOŘÍŠEK

Dovolte, abych vás vyvedl z omylu, do něhož jste upadli po přečtení titulku. Nemusíte se obávat strhujícího líčení dojemné příhody, jak šlechtitý Voříšek vtiskl tajně propadlému žákovi tisícovku. Nebude ušlechtilých činů tajuplného dobrodře Voříška. Nicméně člověk, který je tak zanícen pro všechno krásné a hlavně pro hudbu, jako byl krutý prófa Voříšek, nemůže být zlý.

Voříška nebylo možno obměkčit sebedůmyslnější výmluvou, aby nezkoušel. Platily na něho jen dvě omluvy: "Mám nemocnou maminku" a "Byl jsem včera na koncertě". Nad první se chvíli zamyslel a potom pokývl hlavou. Zdálo se, že je opravdu dojat. Při druhé omluvě nadšeně povyskočil: "Vy jste byl na včerejším koncertě? Jak se vám líbil ten Janáčkův sbor? Provedení bylo skvělé, vidíte! A potom Novosvětská! To byl skutečný duševní hodokvas!"

Voříšek byl prostě hudební fanda, jakých je málo. Měl své standardní sedadlo v Smetanově síni, a komu se nechtělo dřít řecká slovíčka, šel večer na koncert a promenoval v pauze hrdě po chodbě, při čemž se klaněl Voříškovi až k zemi, aby si ho pan profesor všiml. Ten se buď laskavě usmál, nebo také přistoupil k snaživému mladíku, řekl jakoby mimochodem nějakou sentenci a opět odcházel, pokyvuje hlavou.

Druhého dne před třídou vyznamenal návštěvníky koncertu pochvalnou zmínkou a pak řekl několik vřelých slov o muzice, ale nikdy nezapřádal dlouhé debaty. "Líbilo se vám provedení Dvořákova Amerického kvarteta? Výborné provedení. Slyšeli jste je už od Českého kvarteta? Ostatní kvarteta pouze reprodukují, ale České kvarteto tvoří. Otevřte si Antigonu, opakování přeloží Šimáček."

Voříšek vzdělával hudebně svou klasu nikoli únavnými výklady, nýbrž občasnými bleskovými nápady, které vlépal do vyučování. Probíral se třeba superlativy a pan profesor dal několik příkladů. "Největší hora světa?" ukázal prstem na jednoho pana posluchače, jenž

pohotově ze sebe vypravil Mont Everest. “Nejmoudřejší muž starověku?” pokračoval Voříšek a s uspokojením zjistil, že i staříčkový repetent a proslulý švencíř zná Sokrata. A potom náhle, tajemně se usmívaje, prohodil: “Nejlepší český houslista?” Nastalo závodění, kdo uhodne umělce, jemuž Voříšek dává přednost před ostatními. Defilovali Kubelík, Kocián, Příhoda, Bartoň, - ale pan profesor záhadně mlčel. Načež vyhodil svůj trumf: “Primáři Českého kvarteta Hoffmann!”

Jindy, při logice, vyložil poutavě třídě, co je to definice, a pak jmenoval různé pojmy, které se štuďáci pokoušeli definovat. “Kůň!” houkl Voříšek a mladí vědci tvořili definice: “Kůň je savec, opatřený kopyty a hřívou.” “Kůň je zvíře čtyřnohé, kopytnaté, žeroucí seno.” Konečně se klasa dohodla na přijatelné definici a Voříšek nadhodil “Báseň” nebo “Pivovar” a zábava se utěšeně rozvíjela. Pojednou nasadil svůj známý tajemný výraz a vypálil na třídu: “Opereta”. “Opereta je divadelní hra, při níž se občas zpívá,” zněl první pokus o definici. Voříšek se ušklíbl a zavrtěl hlavou. “Opereta je jevištní útvar, vzniklý kombinací opery a činohry,” promluvil někdo učeně, ale pan profesor odmítl i tuto definici pouhým ironickým úsměvem. Byly tvořeny nové a nové výměry pojmu opereta, ale úspěch neměl nikdo, ani snaživý šplhoun, jenž ve své definici měl i část zpěvní, že totiž opereta je, jako když ten čert zpívá: “Já jsem ten princ z Arkádie.” Klasa se hrozně zpotila a konečně se vzdala boje a zavládlo napjaté ticho. Načež Voříšek povstal za katedrou a prohlásil slavnostně: “Opereta je zrůda!”

Vlivem Voříškovým se děly divné věci. Fotbaloví primitivové, propadající z řečtiny, stávali se pilnými návštěvníky komorních a symfonických koncertů a v některých se při tom probudilo k životu něco, čemu se obvykle říká duše nebo tak nějak.

A tím končíme vzpomínkové extempore o krutém kantoru Voříškovi, na kterého dosud všichni jeho bývalí žáci nadávají, ačkoli to byl jeden z nejlepších kantorů, kteří kdy učili na našich středních školách.

BOHUDÍKY POSLEDNÍ, V NÍŽ SE AUTOR DÁVÁ NA POKÁNÍ A NA ZÁVĚR UČINÍ
SKROMNÝ NÁVRH REFORMY STŘEDNÍ ŠKOLY

Není nad to, když spisovatel řekne ve své knize včas vše, co říci toužil. Autor shledává výtečným, že se rozloučil se študáky již v úvodu a místo smutného zakončení může si dovolit ještě nějaký ten žertík. Víme, jaká otázka hárá v nitru zvědavého čtenáře, a proto chvátáme na ni odpovědět, dříve než dozní poslední melancholický úder psacího stroje, věšticí, že je “študákům” definitivně konec.

Vy byste zkrátka rádi věděli, jak to bylo s tím pronásledováním jednoho nevychovaného kantora, jenž byl poháněn před soudnou stolicí profesorskou. Proskočily totiž denním tiskem zprávičky, že budu postaven před kantorský tribunál a budu pykat za to, že jsem pokálel stavovskou čest. Starostliví přátelé mi psali už dopisy, v nichž se netajili svými obavami z nejhoršího a dotazovali se, bude-li poprava na Staroměstském náměstí a kolik stojí sedadlo na tribuně. Dítka, jichž jsem třídním otcem, vydaly letáček, v němž agitují pro zavedení každoroční pouti studující mládeže k mému hrobu, spojené s položením trnové koruny na prostíčký rov mučedlníkův.

Bohužel jim musím zkazit radost a sdělit veřejnosti, že Spolek profesorský nepomýšlí na to lynčovati nehodného člena v Divoké Šárce, aniž mu jakkoli fyzicky ublížiti. Rovněž není pravdou, že Klub dřevních klasiků chystá únos mých dítek a že jsem na každém kroku střežen dvěma policejními a dvěma zemskými školními inspektory.

Pohánění před soudnou stolicí týkalo se mé přednáškové činnosti, kdežto proti neuctivým knížkám a divadelním hrám vedou někteří p. t. kolegové jakousi podzemní propagandu, varující nevinná dítku před četbou těchto škvárů a chodíce do divadel zapisovat si zhýralce, kteří se odvážili shlédnouti hru **Škola, základ života**, čili, jak výstižně řekl jeden přísný pán, “tu spoušt”. Jeden takový zachmuřený pedagog byl vyslán rodinou na hru **Škola, základ života**, a jak mi sdělil jeho znamenitý syn, “Otěcko se tvářil jako někdo, komu sedli ve společnosti na klobouk a chtějí, aby se smál s nimi.” Tito ctihodní odpůrcové tvrdí, že postavy na scéně i v knížce jsou přehnány a že kantoři ve skutečnosti jsou docela jiní. Jsou, tuším, laskavými tatíčky svých svěřenců.

Podobně i známí estéti a krasoduchové studující v Praze odmítli s odporem možnost, že by existovaly studentské typy, mnou popisované a že by študáci mluvili hanebnou, bulvární mluvou, která nemá co dělat v literatuře, jež jsouc výrazem krásna a dobra, má člověka povznášeti, případně i k hvězdám.

Pak je tu ještě ohromná většina profesorů a studentů, kteří mají smysl pro humor a dovedou se smát, ale ti nic nepíší a z těch druhých jde strach. Proto se poděšený autor rozhodl, že svou hru i knihu přepracuje v duchu a intencích nespokojených pánů kolegů a p. t. studujících dam a pánů, pokud se cítili nějak dotčeni. Dovoluji se předložit čtenářstvu jednu scénu z nového znění hry, aby laskavě posoudilo, zda mé pokání je upřímné a bude-li jím aspoň částečně napravena způsobená škoda.

ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA

(Vážná divadelní hra ze života pánů profesorů a studující mládeže)

1. obraz.

(Třída před vyučováním. Studenti Benetka a Holous si opakují latinská slovíčka, student Krhounek pečlivě uklízí ve třídě, studentka Jánská čte v originále Konfucia.)

Krhounek: Zdalipak jste porozuměli všem obtížným místům v dnešní latinské přípravě?

Benetka: Neměj obav, milý příteli, pečlivě jsme probrali zde s Antonínem verš po verši příslušnou stať z božského Vergilia.

Krhounek: O tebe se nebojím, Jene, tys hlava otevřená, ale přítel Holous mi působí starosti. Hexametry mu činí obtíže.

Holous: Tvá starostlivost mne dojírá, drahý Krhounku. Leč upokoj se. Překonal jsem svou pílí všechny nesnáze. Ach, jak jsem šťasten, jak překvapím našeho dobrého pana profesora Lejsala, jemuž jsem svým neobratným čtením způsoboval takové hoře.

Benetka: Ba, chřadl vůčihledě.

Krhounek: Jeť naším předobrym otcem. *(Vejde Pařízková.)*

Pařízková: Dobrý den, přátelé! Poslouchali jste včera večer Bachovy sonáty? Tak skvělý program už nebyl dlouho.

Jánská: Jak bychom mohli neposlouchati. Pozvala jsem k nám několik dívek z nižších tříd a oddávali jsme se společně kouzlu klasické hudby.

Holous: Závidím vám, přátelé. Jak rád bych byl s vámi účasten těchto duchovních hodů, nesmím však zanedbávat učení. Mé nadání je nepatrné a pracuji velmi ztěžka a zdlouhavě.

Benetka: Buď dobré mysli! O prázdninách si vše vynahradíš. *(Vejde pan profesor Lejsal.)*

Pan profesor: Dobré jitro, milí studenti! Rád slyším, že mluvíte o hudbě. Svědčí to o vaší ušlechtilosti a jemném vzdělání.

Benetka (provinile): Trochu jsme se zapovídali, pane profesore. Ale ještě před malou

chvilkou jsme si opakovali latinská slovíčka.

Pan profesor: Jen příliš nepřepínejte svých sil. Vaše organismy jsou útlé a mohli byste utrpět úhony na zdraví.

Holous: Ale my se rádi učíme, pane profesore. Práce je nám smyslem života a jsme si vědomi svých povinností.

Pan profesor: Krásná slova, milý synu, ale musíš také pečovat o své zdraví. Jsi nějak pobledlý. Měl by ses také někdy proběhnout po hřišti a pohrát si s míčem.

Holous (se slzami v očích): Jste tak dobrý, pane profesore!

Pan profesor (snaží se zastříti své pohnutí): Je to má povinnost, hochu, starati se o mladé, kteří přijdou po nás a převezmou těžké břímě našich starostí. Leč musím ještě do sborovny. Na shledanou při latině, drahé dítky!

Všichni (sborem): Na shledanou, drahý pane profesore!

To prozatím na ukázkou. Celou práci ještě přehlédnu, zušlechtím dialogy a obrousím drsnější místa. Podobně přepracuji i Študáky a kantory, z kteréžto knížky vymýtím nemístný humor, nedůstojné žertování a nechutné, vulgární výrazy. Tak, doufám, vznikne dílko, lahodící vážnému a přemítavému duchu československému, jenž vždy rázně odmítá plané vtipkování. To si mohou dovolit nějakí lehkomyšlní Francouzi. U nás, bohudík, bylo takové počínání vždy rázně zakříknuto. Prosím ctěnou veřejnost, aby vlídně přijala můj pokus o vážnou literární práci, jíž chci napravit škody, které jsem ve svém mladickém nerozumě napáchal.

A jako poslední doklad zmoudření mladistvého humoristy přinášíme slíbený návrh na reformu střední školy. Vážení študáci, kteří znají naše knížky a divadelní hru, dosyta se pochechtávali pošetilostí některých kantorů. Uvědomili si také zajisté, jak směšný je prófa, který si plete poslání vychovatele s policajtem. A protože z těchto vážených študáků se někteří stanou za nějaký rok také kantory (všichni kantoři jsou totiž bývalí študáci), budou si jako vychovatelé mládeže zajisté počínati lépe a budou se snažit, aby z nich byli dobří vychovatelé a dobří kantoři. To bude nejkrásnější reforma střední školy, jaká se dá vůbec provést.

ŠTUDÁK PROFESOREM

Jméno Jaroslava Žáka (1906 až 1960) je v naší literatuře nerozlučně spjato s humorem. Jeho knihy o studentech, kantorech a škole vůbec měly kdysi obrovský úspěch a jsou vyhledávanou četbou dodnes: vždyť každý z nás strávil svá mladá léta jako žák nebo student.

Dovolme si na začátku tohoto doslovu ohlédnutí do doby, kdy byl Jaroslav Žák aktivním účastníkem živelné študácké legrace či "hlíny", jak se tehdy říkalo s Voskovcem a Werichem. Do doby, kdy pozdější profesor a spisovatel Jaroslav Žák byl ještě na té straně katedry, která urputně bojovala proti kantorům, kdy patřil mezi studenty, kterým je všechno tak neodolatelně k smíchu, všechno hodné zlehčení i parodie, někdy láskyplné a někdy i kruté. Pokusme se nejprve o malou cestu do hlubin jeho študácké duše.

Do obecné školy začal chodit na Žižkově (1912–1917), kde bydlel u dědečka a babičky. Je to k neuvěření, ale už v osmi letech se pustil do psaní. Původně skládal dobrodružné příběhy, detektivky, cestopisy a humoristické povídky pro svého mladšího bratra, ale brzy začal sešitky se svými výtvary vlastnoručně ilustrovanými a hrdě nazvanými Knihovna Jaroslava Arnolda Žáka půjčovat za poplatek dvaceti haléřů spolužákům. V této činnosti pokračoval zdatně i na gymnáziu v Libušině ulici (rovněž na Žižkově), kde studoval v letech 1917–1925. Aby svou "literární tvorbu" učinil ještě přitažlivější, sestavoval si komplety zvláštních poznámek. Z nejruznějších příruček vypisoval výtahy zeměpisných přehledů, místních zajímavostí, bizarní fauny i flóry, pořizoval si slovníčky s kuriózním výběrem slov z rozličných, zejména exotických jazyků. Tyto zápisníky užíval nejen jako zdroj informací pro své dobrodružné příběhy, ale byly také rafinovanou součástí jeho souboje s profesory, které s rozkoší přiváděl do rozpaků nečekanými vědomostmi i otázkami. Psal také parodie na klasické autory, Homéra, Ovidia, Danta aj., i básně lyrické a epické s reminiscencemi na památné výroky kantorů i studentů, s popisy nezapomenutelných událostí, které byly pro "dějiny" třídy tak důležité. V *Protokolu o postupné zkoušce z české literatury* (otištěno v programu k Žákově hře Škola základ života v divadle D 38) vzpomíná:

"Později, vyspěv v útlého jinocha, odvážil jsem se zneužívat klasických forem básnických, jako je znělka, stance, tercina, ritornel ap. k tvoření potupných veršů na své laskavé učitele. Epitafy neboli náhrobní nápisy byly mým oblíbeným oborem."

Přečtěme si dva z nich:

Epitaf na češtináře

Tady Atěc dříme v hlíně.
Při češtině, při němčině
uspával nás bezděky.
Sám teď usnul navěky.

Epitaf na latináře

Tady pod tou travou svěží
krutý prófa Kaktus leží.
Mládí zničil nám i nervy,
sežerou ho za to červi.

Do třetice se potěšme úryvkem znělky na ředitele školy:

Hle, luna jasná básníkovu vznětu
se zjevila na temné nebes bání.
To není luny stříbrobroskvoucí plání,
to pouze říd'a vylez z kabinetu.

Bez odezvy také nemohla zůstat tak velká událost jako byly taneční hodiny. Následující báseň se zachovala mezi Žákovými rukopisy.

K ukončení tanečních

Své hříšné lebky sypte popelem,
v háv smuteční své zahalte si líce.
Výš černý prapor s hrozným ortelem,
že tanečních, och, hodin není více.

Ó slzo, kaň! Ta krásná, luzná pohádka
je dneska skončena.
Mně zbyla jako velkolepá památka
jen perka zničená.

Žák redigoval také třídní časopis, který mimo jiné obsahoval řadu jeho příspěvků. Časopis měl zprvu název **Spěme!** a později dostal vzletnější titul **Záře na pohanstvem**, podle Lindova románu.

V letech svých gymnaziálních studií se Žák s úspěchem pokusil publikovat své básně a povídky. Podpisoval je pseudonymy Jerry Jack, Jerry a nejčastěji jen Jack. Vycházely zejména na stránkách Humoristických listů, kam pak pravidelně posílal své příspěvky ještě jako vysokoškolský student.

Na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze vystudoval 1925–1929 obor latina–francouzština. Po krátké profesorské praxi na pražském Masarykově 1. státním reálném gymnáziu a na reálném gymnáziu ve Dvoře Králové byl od října 1932 přeložen na Slovensko. Jeho první opravdovou kantorskou štací se stalo Hodžovo reálné gymnázium v Liptovském sv. Mikuláši. Změna prostředí nebyla jednoduchá. Zpočátku měl potíže se slovenštinou. Problémy, s nimiž se setkával, byly jiné než na českých školách. Studenti většinou pocházeli z nemajetných rodin, do školy přijížděli i přicházeli zdaleka. Na přípravu měli málo času, protože museli doma pomáhat v hospodářství. Škola pro ně představovala stánek kultury, kde s nadšením takřka obrozeneckým pořádali vážné literární pořady a besedy. Profesora Žáka měli upřímně rádi; oceňovali jeho smysl pro humor a aktivní zálibu ve sportu. V Mikuláši byl populární ještě i po svém odchodu roku 1936, když bývalí žáci nacházeli v jeho knihách autentické příběhy ze své školy.

Dalším (a posledním) Žákovým profesorským působištěm bylo gymnázium v Jaroměři. Někdejší studenti si dodnes připomínají Žákovy hodiny latiny, které nebyly jen mechanickou výukou mrtvému jazyku. Měl ctižádost vést své svěřence k přesnému vyjadřování také v mateřském jazyce. Zdůrazňoval vývojové souvislosti současné kultury a vzdělanosti s antikou, vyprávěl o nejruznějších poznatcích současné vědy, o moderních literárních směrech, o hudbě, divadle i filmu. Rád si zkoušel ve své třídě účinek komických příběhů a humorných úvah, které chystal pro své knihy. Jeden z jeho žáků, Miloslav Kudrna, vzpomíná:

»Hned v prvních hodinách jsem se od spolužáků dověděl, že latinu v naší třídě vyučuje profesor Žák, který je “fajn prófa”, má “prima fóry” a vůbec, je s ním legrace. Je to sportovec, to je na něm zvláště sympatické a nedávno prý si stěžoval ve třídě, že by rád vždy večer trochu běhal, ale na malém městě by to bylo příliš nápadné a lidi by si myslili, že běží pro porodní babičku...

Když jsme například začínali v kvintě číst Caesarovy *Zápisky o válce galské*, líčil nám scénu z Caesara od Voskovce a Wericha, ve které Kleopatra prosí Caesara, aby jí vyprávěl

o svém tažení. Caesar začne: "To máš tak. Gallia est omnis divisa in partes tres." ¹⁾ Tak totiž 'Zápisky' začínají a deset řádků tohoto úvodu jsme se měli naučit z paměti. Vůbec nám to nepřipadalo nudné a zbytečné, neb jsme byli přesvědčeni, že to patří ke všeobecnému vzdělání. Když jsme později četli Vergiliovu *Aeneidu* a přišli k místu, kde je líčena katastrofa Aeneova loďstva (nebo jen lodi? už to sám přesně nevím!), při níž se v divokém víru tu a tam objevují plovoucí lodníci, což v originále zní: *rari apparunt nantes in gurgite vasto*, ²⁾ poznamenal profesor Žák, že se tento citát používá, když v nudlové polévce plave málo nudlů... Jednou si přinesl kompletní latinské vydání Catullovy veršů a nadiktoval nám básničku, ve které Catullus spílá nějaké ne příliš početné římské dívce, která mu vzala jeho zápisník. Dodnes si pamatuji několik pěkných latinských nadávek z této básně, ve které se opakovalo: "Moecha putida, rede mihi codicillos meos!" ³⁾

Nedržel nás nikterak na krátké uzdě, nezapisoval do třídní knihy, nedával dvojky z chování a netrestal. Když někdo byl trochu divočejší, profesor Žák ho dovedl velmi elegantně a vtipně usadit, takže provinilec se před ostatními spolužáky spíše styděl, než aby byl na svůj čin hrdý, jak tomu bylo v některých jiných hodinách.

Většinu našich klukovin přehlížel, nejvýše nám řekl, co si o nás myslí, když někdy některý náš skutek přesahoval míru vkusu. Nepřeceňoval však význam tohoto našeho blbnutí, jak to nazýval, protože věděl, že nás to přejde samo sebou.« (Miloslav Kudrna: Vzpomínka žáka profesora Žáka)

Jak už bylo řečeno, v Jaroměři působil Jaroslav Žák od roku 1936. V té době byl už spoluautorem tří knih. Společně s malířem Vlastimilem Radou vydali dva svazky trampského humoru: *Budulínek a Matlafousek čili Vzpoura na parníku Primátor Dittrich* (1930) a *Dobrodružství šesti trampů* (1933). Ve stejném roce publikovali parodii na detektivní romány s názvem *Z tajností žižkovského podsvětí*. V nedělní příloze *Českého slova* a v *Lidových novinách* vyšla (1936) řada Žákových humorných próz ze studentského prostředí, které se staly základem jeho nejslavnější knihy *Študáci a kantorů* (vyšla roku 1937). Následovaly *Příběhy děda Posledy* (1937) napsané společně s Vlastimilem Radou jako rozmarný příběh odehrávající se okolo postavy pohádkového dědečka, věčného přítele mládeže školou povinné. 31. srpna 1937 měla v Burianově divadla D 38 premiéru komedie *Škola základ života* (knižně vyšla téhož roku v Plzni) a po velkém úspěchu se hrála také na scénách dalších měst. Ještě roku 1938 natočil režisér Martin Frič stejnojmenný film s vynikajícím hereckým obsazením a vyšla další kniha školního humoru, *Cesta do hlubin študákovy duše*, která byla volným pokračováním *Študáků a kantorů*. Titul byl parodií na název tehdy módního románu Louise Ferdinanda Céline *Cesta do hlubin noci*.

¹⁾ Gallia est omnis divisa in partes tres. = *Celá Gallie je rozdělena na tři části.*

²⁾ *rari apparunt nantes in gurgite vasto* = *zřídka se objevují námořníci v pustém víru*

³⁾ *Moecha putida, rede mihi codicillos meos!* = *Nestoudná děvko, vrať mi můj zápisník!*

Ve všech svých knihách se studentskou tematikou (v pozdějších letech následovaly ještě dvě méně známé: Kámen mudrců 1946, kde humorně zmapoval souhrn vzdělání lidstva tak, jak se učí na střední škole, a Dobrý borec Antonín (1959) se zážitky z vlastní studentské a sportovní minulosti) ukazuje Jaroslav Žák školu jak sportovní mač, jako věčný souboj mezi žáky a kantory, souboj starý jako škola sama. Měl nastřádáno dost materiálu, jednak z gymnázia v Libušině ulici (odtud převzal řadu historek, charakteristik a přezdívek), jednak z dosavadní pedagogické praxe. K textu knihy *Cesta do hlubin študákovy duše* se váže ještě zvláštní příhoda. Žák jí tu věnuje 6. kapitolu a popsal ji také Miloslav Kudrna ve své rukopisné vzpomínce:

»Jedna z mých hezkých vzpomínek na profesora Žáka je spojena s mým prvním honorářem za "literární činnost". Vezmu-li v úvahu vynaloženou práci a odměnu za ni, musím konstatovat, že již nikdy v životě jsem nedosáhl takové produktivity práce. Bylo to v sextě, když páni profesori chtěli trochu usměrnit naši, mírně řečeno, bujnost, která měla často za následek i malování třídy na účet našich rodičů. Zavedli nebo doporučili zavést třídní samosprávu, která měla nastolit pořádek o přestávkách a před vyučováním a působit na nekalé živly, aby neházely po sobě mokrou houbou na tabuli, křídou apod., čímž trpěly zdi a dokonce i reproduktor školního rozhlasu. Aby tedy bylo všechno regulérní, začali jsme s Jardou Vojtěchem sepisovat tarif pokut za různé přestupky. Už ani nevím, zda jsme to myslili zpočátku vážně, fakt je ten, že se to zvrhlo v legraci a absurditu. *Tarif* neboli *Ceník pokut* jsme vyvěsili ve třídě. Když jej uviděl profesor Žák, zeptal se, kdo to psal. Když jsme se hrdě přihlásili k svému dílu, požádal nás o udělení autorského práva, neb to chce použít ve své nové knize, která se bude jmenovat *Cesta do hlubin študákovy duše*. Za nějaký čas nás překvapil, když nám vyplatil asi 65 korun jako honorář odpovídající těm dvěma a půl stránkám, na kterých byl ten ceník. Měli jsme štěstí. Každé vydání představovalo 65 korun bezpracného zisku. Pro studenta s malým kapesným to byla docela příjemná sumička.«

Popularita Jaroslava Žáka rostla. Úspěšný autor uspořádal přednáškové turné na téma *Študáci na jevišti, v literatuře a ve skutečnosti*. Tak navštívil Brno, Hradec Králové, Pardubice, Plzeň, Prostějov a další místa. Jeho brněnská přednáška měla nečekanou dohru. Ústřední spolek československých profesorů napsal Žákovi výhružný dopis, kde ho nařkl, že při svých vystoupeních "jak celkovým tónem, tak zvláště jednotlivými výroky snižuje vážnost stavu profesorského". Spolek dokonce hodlal uspořádat při svém ústředí čestný soud, který měl vydat dobrozdání, zda je Žákova přednášková činnost slučitelná se stavovskou profesorskou ctí. Dokladem nactiutrhání bylo pět jeho ocitovaných výroků, které vyslovil na přednáškách.

První dva se týkali paradoxního chování mladých kantorů, kteří sami opisovali při klauzurní zkoušce či státní práci na vysoké škole a třeba hned za týden nato se vrhali jako supi na své studenty – středoškoláky, aby "zachránili jejich charakter". Třetí bod se zmiňoval

o formálním vyučování. Citujeme z dopisu: "Především tu máme kantory, kteří prostě ouřadují. Vocaď až pocad' to musím probrat a potom to na nich chtít. Toť předpis, za to jsem placen... Úřadující kantor se dokonce snaží zjistit, kolik procent má podle předpisu propadnout, kolik procent pětiek má být z úloh, aby mechanismus dobře fungoval. Po čase zapomene, že v lavicích sedí živí lidé, ačkoliv je to třeba jinak člověk dobrý a milý, soucitný a oblíbený. Ovšem většina študáckého lidu se přizpůsobí ouřadování. Von to chce takhle, my se to takhle naučíme a bude pokoj. Nějaká snaha po vědění neexistuje. Von to chce vocaď až pocad', tak se mu to nadřeme a dále se na dotýčný předmět srdečně kašle."

Bodem číslo čtyři byla anekdota: "Ten Pilnášek," povídá mi, "je u mne na propadnutí." "Tak ho ještě vyvolejte" povídám nato. "Jo, kdepak," vece vychovatel, "von by si to mohl vopravit."

Pátý bod byl nejobsáhlejší a patrně nejvíc pobuřoval: "Většina kantorů chodí do školy stejně mrzutě jako většina študáků. Ba, což je neuvěřitelné, kantoři se také ulejšvají i při hodinách. Třeba vám řekne váš oblíbený profesor: 'Dnes si místo latiny přečteme ukázky nejnovějšího dějepisného díla o římském starověku.' Vy si při tom zdřímnete a myslíte si, že ten pán je vrchol laskavosti a že vám chce zpříjemnit hodinu. A zatím se nechce tomu dobrému muži zkoušet nebo vykládat a tímto způsobem zabije kus hodiny... Kantoři jsou stejní ulejšvací jako vy. Když je vám oznámen například ředitelský den, rozlehne se třídou bujný jásoť. A hle, stejný bujný jásoť zazní sborovnou, když se kantoři dozvědí, že zítra je mimořádné volno. Nebyť bdělosti pánů ředitelů a přísných inspektorů, chodili by kantoři pravděpodobně o půl hodiny později a škola by se zvrhla v zábavný podnik. Ovšem řada kantorů, vědoma svých povinností, je mimo jiné poutána k práci vědomím, že je třeba probrat předepsanou látku. Kantor, jenž látku neprobral, upadá v trudnomyslnost. Stává se pak, že pořádá odpolední mejdany, na kterých dohání, co bylo zameškáno."

Jaroslav Žák své výroky potvrdil v dopise a pobouřeně se ohradil: "... Především mne zaráží, že někteří kolegové nerozlišují humoristickou přednášku, určenou hlavně k pobavení posluchačů a přednesenou humoristickým spisovatelem, od nějaké polemiky. Citované výroky, i když jsou vytrženy z celku, jenž byl čistě humoristickou esejí, jasně dokazují svým rázem, oč jde. Vážnější výtky, jež tu jsou žertovnou formou určeny profesorstvu, nemohou nijak snížit vážnost stavu. Vážnost stavu snižují jednotlivci, jichž se tyto výtky týkají, a nikoli já, jenž na to poukazuji. Respekt veřejnosti si nezíská bohorovný, nedůtklivý profesor, jenž podrážděně reaguje na každou kritiku, nýbrž vychovatel hluboce lidský, jenž dovede uzнат své vlastní chyby, a je-li v právu, brání se důstojnou polemikou a nikoli podrážděným umlčováním kritiky."

Záležitost sporu Spolek profesorů versus Jaroslav Žák, tj. nedůtklivost versus humor, se dostala také do novin, kde se stala večerníkovou senzací; k čestnému soudu však už nedošlo. Pře byla ve srovnání s celkovou politickou situací roku 1938 příliš malicherná, aby

se jí ještě někdo zabýval.

Roku 1939 natočil Martin Frič film s názvem *Cesta do hlubin študákovy duše*. Autory scénáře byli Jaroslav Žák, Martin Frič a Jan Kaplan, hudbu složil Roman Blahník. Děj filmu využívá stejnojmenné knihy, ale také dalších komických zápletek a anekdot z předcházející Žákovy tvorby. Premiéra byla 31. října 1939. Díky neodolatelnému humoru, díky hereckým výkonům, ale také díky prosté lidskosti příběhu byl film v době svého vzniku (stejně jako *Škola základ života*) velmi oblíbený a ze stejného důvodu jej milují i dnes všechny generace filmových i televizních diváků. Připomeňme si pro ilustraci obsazení jednotlivých rolí: Jindřich Plachta (profesor přírodopisu Matulka) Jaroslav Průcha (profesor fyziky Rabiška), Jaroslav Marvan (profesor matematiky Vobořil), Miloš Nedbal (profesor francouzštiny Šeda), František Kreuzmann (profesor tělocviku Tuřík) Jarmila Holmová (profesorka zeměpisu Rázová), Ludvík Veverka (profesor chemie Kahuda), František Vnouček (profesor latiny Voříšek), Karel Veverka (ředitel gymnázia), Ferenc Futurista (školník Peťula), Vojta Novák (univerzitní prof. dr. Vondrák), Ladislav Pešek (septimán Vojtěch Kulík), Rudolf Hrušínský (septimán Jaroslav Vaněk), R.A. Strejka (septimán Antonín Peterka), Zbyšek Olšovský (septimán Šíma), František Filipovský (septimán Mazánek), Jana Ebertová (septimánka Zdenka Chalupová), Vilém Pruner (septimán Pošusta), Karel Hošek (septimán Midloch), Blažena Slavičková (trafikantka), Bolek Prchal (Kulíkův otec, strážník), Ela Nollová (jeho žena), Gustav Hilmar (Vaňkův otec), Marie Blažková (jeho žena), Zvonimír Rogoz (Pošustův otec), Josef Kemr, Libuše Rogozová (septimáni), Antonín Jirsa (stěhovák), Vladimír Salač (tercián Ždimera).

Když roku 1960 Jaroslav Žák zemřel, bylo mu necelých čtyřiapadesát let. Prožil období velkých úspěchů (kromě knih o studentech vydal ještě celou řadu dalších svazků), ale i období, kdy po únoru 1948 byl neprodleně vyloučen ze Syndikátu spisovatelů a nesměl publikovat. Vydáváním jeho díla splácíme dluh zkurveného komunistického režimu¹⁾ originální osobnosti Jaroslava Žáka, spisovatele a profesora s věčnou študáckou duší, dluh za radost, kterou jsme cítili nad stránkami jeho knih.

Marie Krulichová

¹⁾ poznámka korektora